Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek - Kliniekstraat 25 - 1070 Brussel - T.: +32 (0)2 558 18 11 - F.: +32 (0)2 558 18 05 - info@inbo.be - www.inbo.be

Ontwikkeling van criteria voor de beoordeling van de lokale staat van instandhouding van de vogelrichtlijnsoorten.

Peter Adriaens & Griet Ameeuw (red.), met medewerking van Anny Anselin, Wouter Courtens, Koen Devos, Olivier Dochy, Lon Lommaert, Geert Spanoghe, Eric Stienen, Glenn Vermeersch en Marijke Thoonen.

INBO.R.2008.36

Vlaamse overheid

Auteurs:
Peter Adriaens & Griet Ameeuw (red.), met medewerking van Anny Anselin, Wouter Courtens, Koen Devos, Olivier Dochy, Lon Lommaert, Geert Spanoghe, Eric Stienen, Glenn Vermeersch en Marijke Thoonen.
Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek

Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) is het Vlaams onderzoeks- en kenniscentrum voor natuur en het duurzame beheer en gebruik ervan. Het INBO verricht onderzoek en levert kennis aan al wie het beleid voorbereidt, uitvoert of erin geïnteresseerd is.

Vestiging:
INBO Brussel
Kliniekstraat 25, 1070 Brussel
www.inbo.be

e-mail:
peter.adriaens@inbo.be

Wijze van citeren:
Adriaens, P. & Ameeuw, G. (red) (2008). Ontwikkeling van criteria voor de beoordeling van de lokale staat van instandhouding van de vogelrichtlijnsoorten. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2008 (36). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel, pp. 21-23.

D/2008/3241/287
INBO.R.2008.36
ISSN: 1782-9054

Verantwoordelijke uitgever:
Jurgen Tack

Druk:
Managementondersteunende Diensten van de Vlaamse overheid.

Foto cover:
Bruine kiekendief (Yves Adams / Vilda)

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van:

Agentschap voor
Natuur en Bos

© 2008, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek

Ontwikkeling van criteria voor de beoordeling van de lokale staat van instandhouding van de vogelrichtlijnsoorten

Peter Adriaens, Griet Ameeuw (red.)

INBO.R.2008.36
In opdracht van het Agentschap voor Natuur en Bos

Dankwoord/Voorwoord

Met de eerste rapportering aan de Europese Commissie over de staat van instandhouding van de Natura 2000 habitats en soorten van de Belgisch-Atlantische biogeografische regio is weer een belangrijke stap gezet naar een concretisering van de Habitatrichtlijn in Vlaanderen. De krijtlijnen voor het beleid worden naarstig uitgetekend en doelstellingen voor het instandhouden van soorten en habitats geformuleerd.

Instandhoudingdoelstellingen formuleren vraagt om een nauwe samenwerking tussen beleid en natuuronderzoek. Rekening houdend met de historische en actuele toestand van de natuur, geven ze immers de streefdoelen weer voor de toekomst. Het is daarom belangrijk dat ze gebaseerd zijn op een goede kennis van de natuur, en bovendien gedragen worden door de verschillende maatschappelijke sectoren in Vlaanderen.

Dit rapport is slechts een kleine schakel in heel het proces dat moet leiden tot gebiedsspecifieke instandhoudingdoelstellingen. Voor elk van de Europees belangrijke soorten in Vlaanderen geeft het een overzichtelijke samenvatting van de ecologische vereisten waaraan voldaan moet worden om te kunnen spreken van een gunstige staat van instandhouding. Het streven naar die gunstige staat van instandhouding wordt immers vereist door Europa. Het rapport reikt dus een instrument aan om lokaal de toestand van de soorten te evalueren. Op basis van de resultaten van deze evaluatie kunnen dan per gebied instandhoudingdoelstellingen opgesteld worden. De methodiek en uitwerking hiervan valt echter buiten het bereik van dit rapport.

Het spreekt voor zich dat de soortenbesprekingen het werk zijn van vele mensen die elk via hun expertise bijgedragen hebben tot het eindresultaat. We willen alleszins iedereen bedanken voor de moeite en het enthousiasme waarmee gewerkt is aan dit rapport. Een bijzonder woord van dank gaat naar de Inbo-collega`s Anny Anselin, Wouter Courtens, Koen Devos, Olivier Dochy, Lon Lommaert, Geert Spanoghe, Eric Stienen, Glenn Vermeersch en Marijke Thoonen.
We hopen dat dit werk een waardevolle bijdrage kan leveren tot het finale doel, namelijk het uitwerken van een waardevol netwerk aan natuurgebieden waarin soorten duurzaam kunnen leven in Vlaanderen en Europa.

Samenvatting

De Habitat- en Vogelrichtlijn vormen samen de hoeksteen van het Europese Natuurbeleid. Dit werd opgebouwd rond twee pijlers: enerzijds het natura2000 netwerk van beschermde gebieden en anderzijds het strikte systeem van soortbescherming. Voor elke Speciale Beschermingszone moeten de lidstaten tegen 2010 instandhoudingsdoelstellingen (IHD`s) formuleren en dient er gestreefd te worden naar een gunstige staat van instandhouding van de habitattypen en -soorten. Om aan deze verplichting tegemoet te komen heeft Vlaanderen beslist eerst gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen op te maken voor heel Vlaanderen en die vervolgens te vertalen naar de afzonderlijke Speciale Beschermingszones. Dit zal gebeuren voor zowel de Habitatrichtlijn- als de Vogelrichtlijngebieden.

In dit rapport wordt aan de hand van een reeks criteria en indicatoren beschreven wat verstaan wordt onder een gunstige staat van instandhouding voor 57 die in Vlaanderen aanwezig zijn. Het gaat om 31 soorten uit bijlage I van de Vogelrichtlijn en 28 internationaal belangrijke doortrekkers of overwinteraars (de soorten die in Vlaanderen het zogenaamde 1%-criterium overschrijden). Zowel de toestand van een populatie als de kwaliteit van de leefomgeving kunnen aan de hand van de indicatoren getoetst worden aan weloverwogen drempelwaarden die aangeven vanaf wanneer er sprake is van een gunstige staat van instandhouding. De keuze van de indicatoren en de bijhorende drempelwaarden in de beoordelingstabellen van dit rapport is gebaseerd op hun objectiviteit (nationale en internationale literatuur), eenduidigheid, praktische bruik- en meetbaarheid en de volledigheid waarmee ze de ecologie van de soorten beschrijven. Ook hun relevantie voor Vlaanderen werd hierbij in overweging genomen.

Het doel van dit rapport is eerst en vooral een instrument aan te reiken om de lokale staat van instandhouding van de soorten in de Speciale Beschermingszones te evalueren. Met die kennis kunnen in een volgende stap per gebied de instandhoudingsdoelstellingen opgesteld worden, rekening houdend met de streefdoelen die op niveau Vlaanderen van kracht zijn (zie ontwerprapport gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen). Uiteindelijk kunnen deze instandhoudingsdoelstellingen dan, met de informatie uit onderliggend rapport, ook concreet vertaald worden naar instandhoudingsmaatregelen die nodig zijn om de lokale populaties te herstellen, te versterken en te beheren. Dit rapport kan tevens een aanzet geven tot een monitoringsmethodiek voor elk van de soorten. Elke lidstaat is immers verplicht om op zesjaarlijkse basis te rapporteren over de evolutie van de staat van instandhouding.

Dit rapport is dan ook een belangrijke schakel in heel het proces dat moet leiden tot een waardevol netwerk van natuurgebieden waarin soorten in duurzame populaties kunnen leven, in Vlaanderen en Europa.

English abstract

The Habitat and Bird Directives are the cornerstones of Europe's nature conservation policy, which is built around two pillars: the Natura 2000 network of protected sites on the one hand and a strict system of species protection on the other. For each protection site, member states have to define conservation objectives by 2010 that pursue a favourable conservation status for all enlisted habitat types and species. To meet this obligation, Flanders has decided to draw up regional conservation objectives first and to translate them into objectives at the level of the individual site afterwards. The latter sites comprise both the Special Areas of Conservation (SAC's) and the Special Protection Areas (SPA's), designated as part of the Habitat and Bird Directives.

This report supplies a series of criteria and indicators to define the favourable conservation status for 57 species that are present in Flanders. These include 31 species of annex I of the Bird Directive and 28 species that meet the so-called 1% criterium for waterbirds. By means of these indicators, actual population status and habitat quality can be tested against well-considered threshold values that define the favourable conservation status. The choice of the indicators and their threshold values used in the evaluation tables of this report is based on their capacity to cover the species' ecology in an objective (i.e. based on national and international literature), unambiguous, practical, measurable and comprehensive way. Their relevance for the Flemish situation was taken into account as well.

This report is meant as an instrument to evaluate the local conservation status of the species in the protected sites. Once this evaluation is done, the next step will be to define conservation objectives for each site, taking into account the objectives that have already been set out at the regional level (see draft report of the regional conservation objectives). These local objectives can then be converted into practical conservation measures needed to restore, reinforce and conserve local populations. This report is well-suited to assist in this process too due to the practical nature of the indicators. Moreover, the text provides some guidelines with regard to a monitoring methodology. Indeed, each member state is obliged to report on the development of the conservation status every six years. A thorough monitoring network will therefore be indispensable.

In conclusion, this report is a vital link in the long process that will finally lead to a valuable network of nature protection areas in Flanders and Europe, in which species can live in sustainable populations.

Inhoud

Dankwoord/Voorwoord **4**

Samenvatting **5**

English abstract **6**

1 Inleiding **9**

2 Methode **13**

3 Opbouw van de fiche **15**

4 Doelstellingen **19**

5 Beoordeling **22**

Beoordeling per criterium 22
Globale beoordeling 22

6 Soortbesprekingen **24**

6.1 ***broedvogels*** 24
6.1.1 Blauwborst Luscinia svecica 24
6.1.2 Boomleeuwerik Lullula arborea 30
6.1.3 Bruine kiekendief Circus aeruginosus 34
6.1.4 Duinpieper Anthus campestris 39
6.1.5 Dwergstern Sterna albifrons 42
6.1.6 Grauwe kiekendief Circus pygargus 47
6.1.7 Grauwe klauwier Lanius collurio 53
6.1.8 Grote stern Sterna sandvicensis 59
6.1.9 Ijsvogel Alcedo atthis 65
6.1.10 Kleine Mantelmeeuw Larus fuscus 69
6.1.11 Kleine zilverreiger Egretta garzetta 73
6.1.12 Kluut Recurvirostra avosetta 77
6.1.13 Korhoen Tetrao tetrix 82
6.1.14 Kwak Nycticorax nycticorax 86
6.1.15 Kwartelkoning Crex crex 91
6.1.16 Lepelaar Platalea leucorodia 95
6.1.17 Middelste Bonte Specht Dendrocopos medius 101
6.1.18 Nachtzwaluw Caprimulgus europaeus 104
6.1.19 Ooievaar Ciconia ciconia 109
6.1.20 Ortolaan Emberiza hortulana 113
6.1.21 Porseleinhoen Porzana porzana 116
6.1.22 Purperreiger Ardea purpurea 122
6.1.23 Roerdomp Botaurus stellaris 127
6.1.24 Slechtvalk Falco peregrinus 132
6.1.25 Steltkluut Himantopus himantopus 135
6.1.26 Strandplevier Charadrius alexandrinus 139
6.1.27 Visdief Sterna hirundo 143
6.1.28 Wespendief Pernis apivorus 149
6.1.29 Woudaap Ixobrychus minutus 153
6.1.30 Zwarte specht Dryocopus martius 158

6.1.31 Zwarte Stern Chlidonias niger 162
6.1.32 Zwartkopmeeuw Larus melanocephalus 168
6.2 ***doortrekkers/wintergasten*** 173
6.2.1 Aalscholver Phalacrocorax carbo 173
6.2.2 Bergeend Tadorna tadorna 176
6.2.3 Blauwe Kiekendief Circus cyaneus 179
6.2.4 Goudplevier Pluvialis apricaria 182
6.2.5 Grauwe gans Anser anser 185
6.2.6 Grote Zilverreiger Casmerodius albus 188
6.2.7 Kemphaan Philomachus pugnax 191
6.2.8 Kleine Rietgans Anser brachyrhynchus 194
6.2.9 Kleine Zwaan Cygnus columbianus 198
6.2.10 Kluut Recurvirostra avosetta 203
6.2.11 Kokmeeuw Larus ridibundus 204
6.2.12 Kolgans Anser albifrons 207
6.2.13 Krakeend Anas strepera 211
6.2.14 Kuifeend Aythya fuligula 213
6.2.15 Lepelaar Platalea leucorodia 215
6.2.16 Pijlstaart Anas acuta 217
6.2.17 Regenwulp Numenius phaeopus 220
6.2.18 Rietgans Anser fabalis 222
6.2.19 Slobeend Anas clypeata 225
6.2.20 Smient Anas penelope 227
6.2.21 Steenloper Arenaria interpres 230
6.2.22 Stormmeeuw Larus canus 232
6.2.23 Tafeleend Aythya ferina 234
6.2.24 Waterrietzanger Acrocephalus paludicola 236
6.2.25 Wintertaling Anas crecca 238
6.2.26 Wulp Numenius arquata 241
6.2.27 Zilvermeeuw Larus argentatus 244

Lijst van tabellen 246

1 Inleiding

Met de Habitat[1]- en Vogelrichtlijn[2] heeft Europa instrumenten in handen om zowel habitats, soorten als hun leefgebieden te beschermen binnen de lidstaten van de Europese Unie. Aan de hand van een lijst met habitattypen en soorten werd elk land verplicht Speciale Beschermingszones (SBZ`s) af te bakenen, waarbinnen een beheer gevoerd moet worden dat de aanwezige natuurwaarden moet veilig stellen, herstellen en/of uitbreiden. Alle speciale beschermingzones binnen de Europese Unie vormen samen het Natura 2000 netwerk. Voor elke Speciale Beschermingszone moeten de lidstaten tegen 2010 instandhoudingdoelstellingen (IHD`s) formuleren, en dient gestreefd te worden naar een gunstige staat van instandhouding van de habitattypen en soorten.

Om aan deze verplichtingen tegemoet te komen, heeft Vlaanderen beslist eerst gewestelijke instandhoudingdoelstellingen op te maken voor heel Vlaanderen om die vervolgens te vertalen naar de afzonderlijke Speciale Beschermingszones. Dit zal gebeuren voor zowel de Habitatrichtlijngebieden als de Vogelrichtlijngebieden.

Onderliggend rapport bevat de beoordelingstabellen voor 57 in Vlaanderen voorkomende vogelsoorten; het gaat om 31 broedvogelsoorten uit bijlage I van de Vogelrichtlijn en 28 internationaal belangrijke doortrekkers of overwinteraars, (de soorten die in Vlaanderen het zogenaamde 1%-criterium overschrijden[3]). Lepelaar en Kluut zijn zowel belangrijke broedvogels uit bijlage I van de Vogelrichtlijn als belangrijke doortrekkers/overwinteraars die het 1%-criterium overschrijden. Om deze reden komen ze in beide categorieën voor. Voor elk van deze 57 (+2) soorten wordt de gunstige staat van instandhouding gedefinieerd op basis van een reeks indicatoren die de vertaling vormen van hun ecologische vereisten. Op die manier kan voor elke SBZ een kwaliteitsbeoordeling opgemaakt worden, die dan verder zal bijdragen tot het formuleren van de specifieke doelen per Speciale Beschermingszone of een deelgebied ervan.

De beoordelingstabellen voor het bepalen van de lokale staat van instandhouding (LSVI) voor de Habitatrichtlijnsoorten komen aan bod in een ander rapport (Adriaens D. et al. 2008[4])

---

[1] *Richtlijn inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (92/43/EEG, 21 mei 1992)*

[2] *Richtlijn inzake de instandhouding van wilde vogels (79/409/EEG, 2 april 1979)*

[3] *Wetlands International (2006). Waterbird Population Estimates (Fourth Edition). Wetlands International, Wageningen, The Netherlands*

[4] *Adriaens D. et al. (2008) Ontwikkeling van criteria voor de beoordeling van de lokale Staat van Instandhouding van de Habitatrichtlijnsoorten. 2008*

Tabel 1 Overzicht van de soorten van bijlage I van de Vogelrichtlijn (**vet** lettertype) en soorten die het 1%-criterium[5] overschrijden in Vlaanderen, waarvoor in dit rapport een beoordelingstabel werd opgesteld. De tabellen laten toe de lokale staat van instandhouding van elke populatie te bepalen. De huidige rode-lijststatus van de soort in Vlaanderen (zie www.inbo.be) wordt vermeld.

Soortcode	*Wetenschappelijke naam*	*Nederlandse naam*	*type*	*Rode-lijstcategorie VL*
EUR_11061	**Luscinia svecica**	**Blauwborst**	**Broedvogel**	**Momenteel niet bedreigd**
EUR_9741	**Lullula arborea**	**Boomleeuwerik**	**broedvogel**	**Kwetsbaar**
EUR_2601	**Circus aeruginosus**	**Bruine kiekendief**	**broedvogel**	**Momenteel niet bedreigd**
EUR_10050	**Anthus campestris**	**Duinpieper**	**broedvogel**	**Uitgestorven**
EUR_6241	**Sterna albifrons**	**Dwergstern**	**broedvogel**	**Met uitsterven bedreigd**
EUR_2630	**Circus pygargus**	**Grauwe kiekendief**	**broedvogel**	**Met uitsterven bedreigd**
EUR_15150	**Lanius collurio**	**Grauwe klauwier**	**broedvogel**	**Met uitsterven bedreigd**
EUR_6111	**Sterna sandvicensis**	**Grote stern**	**broedvogel**	**Met uitsterven bedreigd**
EUR_8312	**Alcedo atthis**	**Ijsvogel**	**broedvogel**	**Momenteel niet bedreigd**
EUR_5912	Larus fuscus	Kleine Mantelmeeuw	broedvogel	Kwetsbaar
EUR_1191	**Egretta garzetta**	**kleine zilverreiger**	**broedvogel**	**Zeldzaam**
EUR_4560	**Recurvirostra avosetta**	**kluut**	**Broedvogel/ doortrekker/wintergast**	**Kwetsbaar**
EUR_3321	**Tetrao tetrix**	**Korhoen**	**broedvogel**	**Uitgestorven**
EUR_1041	**Nycticorax nycticorax**	**Kwak**	**broedvogel**	**Zeldzaam**
EUR_4210	**Crex crex**	**Kwartelkoning**	**broedvogel**	**Met uitsterven bedreigd**
EUR_1441	**Platalea leucorodia**	**Lepelaar**	**Broedvogel/ doortrekker/wintergast**	

[5] Wetlands International (2006). Waterbird Population Estimates (Fourth Edition). Wetlands International, Wageningen, The Netherlands.

Soortcode	*Wetenschappelijke naam*	*Nederlandse naam*	*type*	*Rode-lijstcategorie VL*
EUR_8831	**Dendrocopos medius**	**Middelste Bonte Specht**	**broedvogel**	
EUR_7781	**Caprimulgus europaeus**	**Nachtzwaluw**	**broedvogel**	**Kwetsbaar**
EUR_1341	**Ciconia ciconia**	**Ooievaar**	**broedvogel**	
EUR_18660	**Emberiza hortulana**	**Ortolaan**	**broedvogel**	**Uitgestorven**
EUR_4080	**Porzana porzana**	**Porseleinhoen**	**broedvogel**	**Bedreigd**
EUR_1241	**Ardea purpurea**	**Purperreiger**	**broedvogel**	
EUR_951	**Botaurus stellaris**	**Roerdomp**	**broedvogel**	**Met uitsterven bedreigd**
EUR_3201	**Falco peregrinus**	**Slechtvalk**	**broedvogel**	
EUR_4551	**Himantopus himantopus**	**Steltkluut**	**broedvogel**	**Zeldzaam**
EUR_4771	**Charadrius alexandrinus**	**Strandplevier**	**broedvogel**	**Met uitsterven bedreigd**
EUR_6151	**Sterna hirundo**	**Visdief**	**broedvogel**	**Kwetsbaar**
EUR_2310	**Pernis apivorus**	**Wespendief**	**broedvogel**	**Momenteel niet bedreigd**
EUR_981	**Ixobrychus minutus**	**Woudaap**	**broedvogel**	**Met uitsterven bedreigd**
EUR_8631	**Dryocopus martius**	**zwarte specht**	**broedvogel**	**Momenteel niet bedreigd**
EUR_6271	**Chlidonias niger**	**Zwarte Stern**	**broedvogel**	**Uitgestorven**
EUR_5750	**Larus melanocephalus**	**Zwartkopmeeuw**	**broedvogel**	**Momenteel niet bedreigd**
EUR_721	Phalacrocorax carbo	Aalscholver	doortrekker/wintergast	Momenteel niet bedreigd
EUR_1730	Tadorna tadorna	Bergeend	doortrekker/wintergast	Momenteel niet bedreigd
EUR_2611	**Circus cyaneus**	**Blauwe Kiekendief**	**doortrekker/wintergast**	
EUR_4850	Pluvialis apricaria	Goudplevier	doortrekker/wintergast	
EUR_1611	Anser anser	Grauwe gans	doortrekker/wintergast	Momenteel niet bedreigd
EUR_1211	**Casmerodius albus**	**Grote Zilverreiger**	**doortrekker/wintergast**	
EUR_5170	**Philomachus pugnax**	**Kemphaan**	**doortrekker/wintergast**	**Uitgestorven**

Soortcode	*Wetenschappelijke naam*	*Nederlandse naam*	*type*	*Rode-lijstcategorie VL*
EUR_1580	Anser brachyrhynchus	Kleine Rietgans	doortrekker/wintergast	
EUR_1532	**Cygnus columbianus**	**Kleine Zwaan**	**doortrekker/wintergast**	
EUR_5820	Larus ridibundus	Kokmeeuw	doortrekker/wintergast	Momenteel niet bedreigd
EUR_1591	Anser albifrons	Kolgans	doortrekker/wintergast	
EUR_1820	Anas strepera	Krakeend	doortrekker/wintergast	Momenteel niet bedreigd
EUR_2030	Aythya fuligula	Kuifeend	doortrekker/wintergast	Momenteel niet bedreigd
EUR_1891	Anas acuta	Pijlstaart	doortrekker/wintergast	Zeldzaam
EUR_5381	Numenius phaeopus	Regenwulp	doortrekker/wintergast	
EUR_1574	Anser fabalis	Rietgans	doortrekker/wintergast	
EUR_1940	Anas clypeata	Slobeend	doortrekker/wintergast	Momenteel niet bedreigd
EUR_1790	Anas penelope	Smient	doortrekker/wintergast	
EUR_5611	Arenaria interpres	Steenloper	doortrekker/wintergast	
EUR_5901	Larus canus	Stormmeeuw	doortrekker/wintergast	Zeldzaam
EUR_1980	Aythya ferina	Tafeleend	doortrekker/wintergast	Momenteel niet bedreigd
EUR_12420	**Acrocephalus paludicola**	**Waterrietzanger**	**doortrekker/wintergast**	
EUR_1841	Anas crecca	Wintertaling	doortrekker/wintergast	Momenteel niet bedreigd
EUR_5411	Numenius arquata	Wulp	doortrekker/wintergast	Momenteel niet bedreigd
EUR_5921	Larus argentatus	Zilvermeeuw	doortrekker/wintergast	Momenteel niet bedreigd

2 Methode

In het licht van de opmaak van een kwaliteitsbepaling van de habitats en soorten is het cruciaal duidelijk te bepalen wat verstaan wordt onder de 'gunstige staat van instandhouding'.

De Europese Commissie heeft in de Habitatrichtlijn vastgelegd wat er verstaan moet worden onder de staat van instandhouding van een soort, namelijk:

'het effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van de soort op het in artikel 2 bedoelde grondgebied'(art1).

De staat van instandhouding van een soort wordt als gunstig beschouwd wanneer (art1):

- *uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven*
- ***en** het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden*
- ***en** er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.*

Om de staat van instandhouding van een soort te kunnen beoordelen moeten dus zowel *lokale* (populatiedynamica, habitatgrootte en kwaliteit) als *regionale* (verspreiding en samenhang van populaties, totale habitatbehoefte) indicatoren in rekening gebracht worden.

De Europese Commissie DG Environment (2005, 2006, 2007)[6] heeft in functie van de zesjaarlijkse rapportage de criteria en de beoordelingsregels vastgelegd voor het bepalen van de regionale Staat van Instandhouding (zie art 17). Deze leidraden van de Europese Commissie werden vanwege het gebrek aan specifieke richtlijnen ter zake, in Vlaanderen, maar ook in de buurlanden (Duitsland, Oostenrijk, …) aangewend bij de opmaak van een instrument waarmee de lokale staat van instandhouding geëvalueerd kan worden.

Het beoordelen van de *lokale* staat van instandhouding (LSVI) gebeurt op basis van:

[6] *European Commission DG Environment (2005). Note to the Habitats Committee: Assessment, monitoring and reporting of conservation status – Preparing the 2001-2007 report under Article 17 of the Habitats Directive (DocHab-04-03/03 rev.3); European Commission (2006). Assessment, monitoring and reporting under Article 17 of the Habitats Directive: Explanatory Notes and Guidelines. Final draft October 2006.; European Commission DG Environment (2007). Assessment, monitoring and reporting under Article 17 of the Habitats Directive Addendum # 2 to the Explanatory Notes and Guidelines.*

1. de toestand van de populatie: indien er populatiegegevens beschikbaar zijn dan kunnen deze vergeleken en getoetst worden aan de beoordelingscriteria in de LSVI-tabellen

2. de kwaliteit van het leefgebied: dit is een determinerende factor voor het al dan niet voorkomen van soorten.

Net als bij de habitats (T´Jollyn et al. 2008[7]), wordt ook in de LSVI-tabellen voor de soorten een onderscheid gemaakt tussen een **goede (A)**, een **voldoende (B) en gedegradeerde (C)** lokale staat van instandhouding:

- Een ***goede staat van instandhouding*** voor een soort betekent dat de populatie van de soort een levensvatbare component van de habitat vormt en zichzelf dus in stand kan houden op lange termijn zonder al te veel menselijke tussenkomst (weliswaar rekening houdend met het eventueel halfnatuurlijke karakter van de habitat). De leefbaarheid op lange termijn is enkel gegarandeerd bij voldoende kwalitatief habitat en een toereikende ecolgische verbinding tussen habitats
- De ***voldoende staat van instandhouding*** wijkt hier in een of meerdere opzichten vanaf maar blijft binnen de grenzen van een gunstige staat van instandhouding.

De goede en voldoende staat leiden dus tot een gunstige staat van instandhouding. Het onderscheid tussen goed en voldoende wordt gemaakt om populaties met een optimale ontwikkeling te onderscheiden van populaties die via bijkomende beheersmaatregelen de potentie hebben om zich tot populaties met een goede staat van instandhouding te ontwikkelen. De tweedeling heeft m.a.w. een waarschuwingsfunctie met betrekking tot bijkomende beheerbehoeften.

De gedegradeerde staat leidt tot een ongunstige beoordeling. De ongunstige situatie is meteen een signaal om de gunstige staat van instandhouding te herstellen. De indicatoren geven daarbij aan wat de randvoorwaarden voor herstel concreet inhouden.

[7] *T'Jollyn F., Paelinckx D., Bosch H., Demolder H., De Saeger S.H.M., Leyssen A., Provoost S., Thomaes A., Vandekerkhove K. & Wouters J. (2008). Ontwerp-Matrices voor het bepalen van de lokale staat van instandhouding voor de NATURA 2000 habitattypen en de regionaal belangrijke biotopen. Versie 2. 2008*

3 Opbouw van de fiche

De eerste drie paragrafen per soort (beschrijving, habitat, verspreiding) worden gegeven ter informatie en zijn afkomstig uit Adriaens et al 2007[8].

Beschrijving

Een beknopte beschrijving van de kenmerken van de soort, met daarbij vaak ook informatie over gedrag en geluid.

Habitat

Beknopte, algemene beschrijving van de verschillende habitattypes waarin de soort regelmatig voorkomt. In de beoordelingstabel zelf worden de habitatvereisten meer specifiek uitgewerkt (o.a. in indicator 'biotoop').

Verspreiding

Beknopte informatie over het voorkomen en verspreiding van de soort in Europa en Vlaanderen.

Beoordelingstabel

De beoordelingstabel bevat de indicatoren die noodzakelijk zijn voor het beoordelen van de staat van instandhouding van een lokale populatie. De *indicatoren*[9] worden gegroepeerd volgens twee *criteria*. Deze criteria hebben betrekking op enerzijds de populatie zelf (toestand populatie), en anderzijds op de habitat (habitatkwaliteit).

De drempelwaarden voor de indicatoren werden per soort opgesteld op basis van bestaande nationale en internationale literatuur, aangevuld met de expertise van de auteurs en waarden die in de buurlanden gebruikt worden. Indien nodig werden deze waarden aangepast aan de Vlaamse situatie. Zowel in de tekst als in de beoordelingstabel wordt gerefereerd naar de geraadpleegde bronnen.

---

[8] *Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habittatypen/ Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01 INBO, Brussel*

[9] *Ter verduidelijking bij de termen criterium en indicator: een indicator vormt een kwantitatieve of kwalitatieve vertaling van een criterium. Om een criterium te evalueren zijn er met andere woorden steeds één of meerdere indicatoren nodig.*

Tabel 2. Overzicht van alle indicatoren samen, vermeld in de LSVI-tabellen. Niet iedere indicator is relevant voor iedere soort.

Criterium	Indicator
Toestand van de populatie	Populatiegrootte
	populatietrend
	Broedsucces
	Afstand tot nabije populaties
Habitatkwaliteit	landschap
	biotoop
	vegetatie(structuur)
	vegetatiehoogte
	Afstand tot waterbiotoop
	Oeverzone / randzone
	openheid
	Successie / Verbossing
	aanwezigheid lijnvormige elementen/ kleine landschapselementen
	aanwezigheid dood hout
	aanwezigheid soorten (positief)
	aanwezigheid schadelijke soorten (negatief)
	waterniveau
	grondwaterstand
	waterdiepte
	waterhuishouding
	waterkwaliteit
	voedselrijkheid
	voedselaanbod
	oppervlakte
	aantal en grootte van de waterpartijen

Criterium	Indicator
Habitatkwaliteit	verzuring
	pesticiden
	verstoring
	storende elementen in het landschap
	beheer

Enkele algemene opmerkingen bij sommige van de indicatoren:

- Populatiegrootte: Het in deze indicator vermelde doelcijfer heeft betrekking op een *kernpopulatie*. Een kernpopulatie is een populatie die een geringe tot verwaarloosbare kans (< 5% kans in 100 jaar tijd) heeft om door normale demografische en niet-extreme milieu-stochasticiteit uit te sterven (aangenomen dat er enige uitwisseling met andere, naburige populaties is)[10]. Een kernpopulatie hoeft niet noodzakelijk beperkt te zijn tot één Speciale Beschermingszone (SBZ), maar kan zich ook daarbuiten of deels in naburige SBZ's bevinden. De doelstelling voor de populatie in één SBZ zal uiteindelijk niet enkel aan de hand van de beoordelingstabel gebeuren maar ook bepaald worden met de gewestelijke instandhoudingdoelstellingen als belangrijk kader. Voor de soorten die als broedvogel in Vlaanderen uitgestorven zijn (Korhoen, Zwarte Stern, Duinpieper en Ortolaan) worden geen populatiedoelen vermeld.
- Populatietrend: Systematische, jaarlijkse monitoring van broedvogels door het INBO gebeurt momenteel enkel voor drie soorten sterns (Dwergstern, Grote Stern, Visdief). Voor die soorten wordt deze indicator dan ook vermeld. Voor alle andere soorten wordt deze indicator niet opgenomen, net omdat ze gebaseerd moet zijn op jarenlange, systematische monitoring. De populatietrend moet immers over een tijdsreeks opgevolgd worden om vast te kunnen stellen of ze significant is. Aantallen broedparen kunnen namelijk tijdelijk fluctueren (bv. doordat de lokale populatie één of enkele jaren in een naburig gebied gaat broeden) zonder dat dit een positieve of negatieve trend van de populatie inhoudt.
- Broedsucces: Deze indicator wordt enkel vermeld voor kolonievogels, omdat die zich beter lenen voor opvolging van de broedplaats dan andere soorten (die veel meer verspreid broeden). Met broedsucces wordt het aantal uitgevlogen jongen (per nest) bedoeld.
- Voedselaanbod: Deze indicator wordt vermeld bij die soorten die een zeer specifieke voedselkeuze hebben. In de meeste gevallen is niet echt geweten hoeveel voedsel er precies nodig is per dag. Enkel bij Grote Stern is in Vlaanderen onderzoek gebeurd naar de hoeveelheid voedsel per kuiken per dag.

[10] *Zie Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek*

- Oppervlakte: Voor de soorten die in Vlaanderen uitgestorven zijn als broedvogel (Korhoen, Zwarte Stern, Duinpieper en Ortolaan) worden geen oppervlaktedoelen vermeld. Dit is ook zo bij de Slechtvalk, omdat die soort in een zeer uiteenlopende verscheidenheid aan habitats kan voorkomen (tot zelfs industriegebieden en stedelijke milieus) en eerder afhankelijk is van voedselaanbod dan de oppervlakte van specifieke biotopen. De vermelde oppervlaktes moeten gezien worden als *aaneengesloten blokken*. Als het habitat versnipperd is, kan de soort er geen succesvolle, duurzame populatie in stand houden. De benodigde oppervlakte hangt dus nauw samen met de kwaliteit van het biotoop, het voedselaanbod, e.d. Als de habitatkwaliteit optimaal is, kan in bepaalde gevallen qua oppervlakte de laagste waarde in kolom B ("voldoende") al volstaan (zie ook hieronder).
- Verstoring: Bij veel soorten wordt 'zachte recreatie (wandelen, fietsen, hengelen,…)' vermeld in kolom B ("de voldoende staat van instandhouding") als een type verstoring die doorgaans niet zo nefast is voor vogels, op voorwaarde dat ze optimaal ingepast is en beperkt blijft tot de daarvoor voorziene paden en plaatsen. De indicator heeft vooral betrekking op menselijke verstoring; verder kan echter ook een teveel aan predatoren een aanzienlijke verstoringbron vormen en zeer schadelijk zijn voor het broedsucces. Er moet dan ook steeds gestreefd worden naar een natuurlijk evenwicht tussen aantallen predatoren en prooidieren in het gebied (geen overpopulatie van roofdieren, zoals verwilderde katten, ratten, e.d.).

Literatuur

Een overzichtslijst van de bronnen die gebruikt werden voor het opstellen van de beoordelingstabel van de soort.

4 Doelstellingen

De auteurs van de beoordelingstabellen hebben de best beschikbare ecologische kennis van de soorten gebundeld onder de vorm van een reeks criteria en indicatoren[9]. De keuze van de indicatoren is gebaseerd op hun objectiviteit (nationale en internationale literatuur), eenduidigheid, praktische bruikbaarheid, meetbaarheid en de volledigheid waarmee ze de ecologie van de soorten beschrijven. Bovendien moeten ze relevant zijn voor Vlaanderen.

Enerzijds maakt de tabelstructuur het minder gemakkelijk om alle bestaande nuances, afwegingen en details weer te kunnen geven. Anderzijds bieden de tabellen het voordeel dat ze ruim inzetbaar zijn, ze gebruikt kunnen worden als een soort van checklist en de nationale en internationale ecologische kennis ontsluiten voor een breder publiek. Toch is het essentieel dat elke gebruiker over voldoende ecologische achtergrondkennis beschikt om tot een verantwoorde interpretatie te komen.

De beoordelingstabellen kunnen mogelijk ingezet worden bij volgende acties of processen:

1. Opmaak van de instandhoudingdoelstellingen per Speciale Beschermingszone (SBZ-IHD's): Het ontwerpbesluit instandhoudingdoelstellingen[11] van de Vlaamse Regering en de bijbehorende methodiek[12] voorzien een negenstappenplan om tot uiteindelijke doelen te komen (zie figuur 1). In de tweede stap 'beoordelen van de actuele staat` wordt een kwaliteitsbepaling voorzien van de per SBZ voorkomende habitats en soorten. De LSVI-tabellen van de habitats en de soorten zijn specifiek om deze reden ontworpen en dus in de eerste plaats afgestemd op het invullen van deze stap. Meer specifiek geven de tabellen invulling aan het begrip gunstige staat van instandhouding op lokaal niveau. De tabel moet toelaten om uitgaande van een bepaalde vertreksituatie – d.w.z. toestand van een populatie van een soort – de lokale staat van instandhouding af te leiden. Hierbij wordt in principe uitgegaan van de toestand zoals deze actueel kan waargenomen worden en niet van een evolutie uit het verleden of in de toekomst

[11] *Ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering betreffende de vaststelling van instandhoudingdoelstellingen en prioriteiten voor speciale beschermingszones, status 25/09/2008*

[12] *Ontwerpmethodiek voor het opstellen van de instandhoudingdoelstellingen en prioriteiten voor een Speciale Beschermingszone, status 24/09/2008*

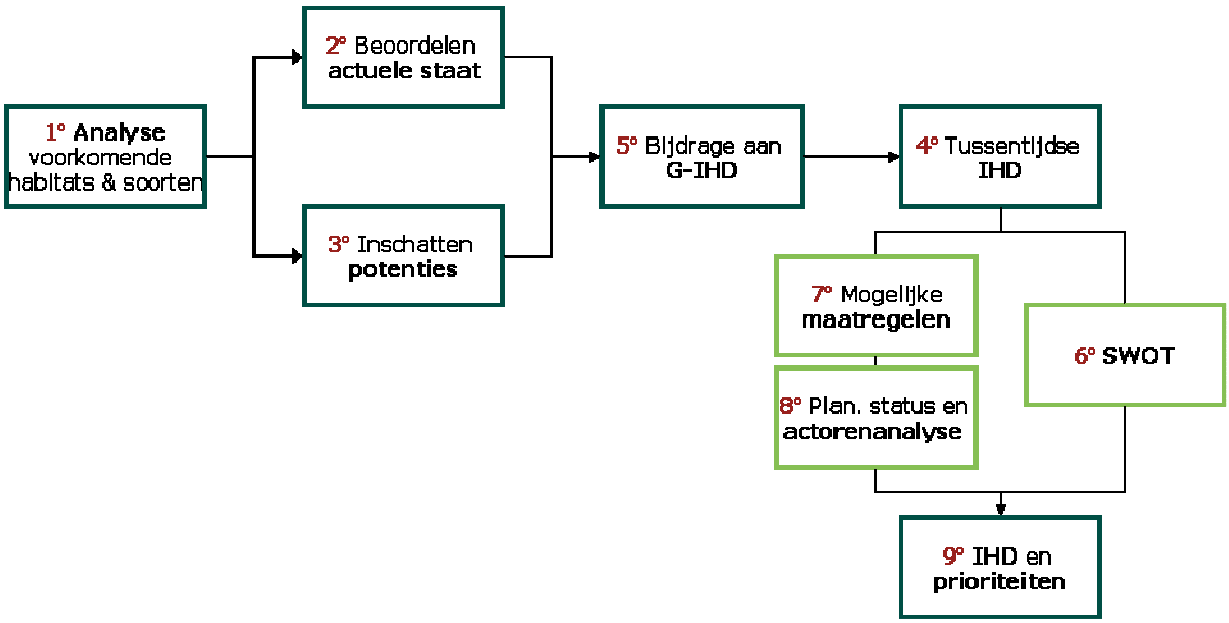

Figuur 1. Schematische weergave van de verschillende stappen die gevolgd worden bij het opstellen van de instandhoudingdoelstellingen per Speciale Beschermingszonde (methodiek sbz-ihd, ANB).

2. Monitoring: de tabellen kunnen aan de basis liggen van een toekomstige monitoring van de soorten, zowel binnen als buiten de SBZ's. Die monitoring is noodzakelijk om de evolutie van de lokale staat van instandhouding in beeld te brengen en te rapporteren aan de Europese Commissie (art. 17 van Habitatrichtlijn).
3. Formuleren van beheer- en herstelmaatregelen: bij de opmaak of evaluatie van de instandhoudingdoelstellingen moeten de tabellen voldoende informatie geven over welke maatregelen nodig zijn om een bepaalde soort in een gunstige staat van instandhouding te krijgen of te houden. De tabellen kunnen dus tevens een bijdrage leveren bij de opmaak van de Natuurrichtplannen.
4. Passende beoordelingen en vergunningenbeleid: de beoordelingstabellen kunnen ook aan vergunningsverleners en studiebureaus houvast bieden bij het inschatten van de gevolgen van geplande ingrepen op de populatie of de habitat.
5. Voor de omzetting van een aantal kwalitatieve doelstellingen uit de Gewestelijke doelstellingen naar kwantitatieve doelstellingen voor een aantal ruimtebehoevende soorten

Het dient nogmaals beklemtoond te worden dat de beoordelingstabellen in dit rapport enkel een evaluatie toelaten van de *lokale* staat van instandhouding. De tabellen bevatten geen indicatoren die toelaten een uitspraak te doen over de onderlinge samenhang en interactie tussen populaties, noch de verspreiding of de totale habitatbehoefte van een soort op regionaal niveau. Wel kunnen aan de hand

van de tabellen de habitatoppervlakte en -kwaliteit, alsook de populatiegrootte en –structuur afgetoetst worden aan de minimumvoorwaarden om *lokaal* van een gunstige staat van instandhouding te kunnen spreken. In alle tabellen van dit rapport is het m.a.w. de populatie op zich die het voorwerp uitmaakt van de evaluatie.

5 Beoordeling

Om tot een globale beoordeling van de lokale staat van instandhouding van een soort te komen, worden de indicatoren eerst samengenomen per criterium en vervolgens worden beide criteria (toestand populatie en habitatkwaliteit) volgens een welbepaald schema gecombineerd tot een globale eindscore. Dit wordt hieronder toegelicht.

Beoordeling per criterium

Indien een criterium meerdere indicatoren bevat, wordt de score voor het criterium bepaald door de slechtste indicator. Meerdere indicatoren met "voldoende" (B) leiden echter niet tot een ongunstige beoordeling (C) van het criterium. De indicatoren zijn per soort steeds verbonden met de logische operator "en". Er wordt geen rekening gehouden met onbekende (X) indicatoren. Een criterium is onbekend als alle indicatoren onbekend zijn.

De relevante indicatoren variëren van soort tot soort. Een overzicht van alle indicatoren die in deze LSVI-tabellen worden vermeld (voor alle vogelsoorten samen), staat in tabel 2.

Een belangrijke opmerking bij de beoordeling is dat er zich een uitzondering kan voordoen op het hierboven vermelde principe dat de score voor het criterium bepaald wordt door de slechtste indicator.

Zoals vermeld in de opmerkingen bij de indicator 'oppervlakte', hangt de nodige oppervlakte nauw samen met de kwaliteit van het habitat. In optimale habitats zullen vogelsoorten doorgaans wat minder ruimte nodig hebben dan in suboptimale. In extreme gevallen zou dit ertoe kunnen leiden dat de indicator oppervlakte een C scoort ('onvoldoende'), terwijl het habitat echter ideaal is en op (vrijwel) alle andere vlakken een A krijgt, net als het criterium 'Toestand van de populatie'. De eindbeoordeling zal in een dergelijk, uitzonderlijk geval toch gunstig zijn. Opnieuw herhalen we hier dat elke gebruiker van deze tabellen over voldoende ecologische achtergrondkennis moet beschikken om tot een verantwoorde interpretatie te komen.

Globale beoordeling

Een globale beoordeling van de lokale staat van instandhouding van een soort wordt verkregen door het samennemen van de scores van de twee criteria volgens onderstaand schema.

Tabel 3. Eindbeoordeling van de lokale staat van instandhouding van een soort.

Globale beoordeling	Beoordeling per criterium	Voorbeelden
Gunstige staat van instandhouding		
Goede staat	2 goed of 1 goed en 1 voldoende of onbekende	AA, AB, AX
Voldoende staat	2 voldoende of 1 voldoende en 1 onbekende	BB, BX
Ongunstige staat van instandhouding	1 of meer ongunstig	AC, BC, CX,
Staat van instandhouding onbekend	2 onbekend	XX

6 Soortbesprekingen

6.1 broedvogels

6.1.1 Blauwborst - Luscinia svecica

beschrijving

De Blauwborst is een kleine zangvogel met dezelfde bouw als de Roodborst. In alle kleden, behalve juveniel, is de soort te herkennen aan de duidelijk witte wenkbrauwstreep en de roestrode vlek aan de staartzijden. Het mannetje heeft een helderblauwe keel en bovenborst met daarin een witte vlek. Onder het blauw heeft hij een smalle, zwart-witte en een bredere oranje band. Het vrouwtje mist die opvallende tekening, ze heeft hier enkel een zwart bandje. De jonge vogel is bijna volledig zwartachtig met witte vlekjes, maar heeft een kenmerkend staartpatroon.

habitat

De Blauwborst heeft een voorkeur voor iets verruigde rietvelden, rietsloten en gevarieerde moerassen. Enkele natte stukjes in een ruige vlakte zijn ook al voldoende. Doordat het voedsel vooral op de grond wordt gezocht, moeten in zijn leefgebied open plekken tussen de vegetatie aanwezig zijn (bv. modderstroken). Hier worden insecten en andere kleine diertjes van de bodem opgepikt. Daarnaast zijn ook verspreide struiken essentieel, omdat die gebruikt worden als zangpost. Recentelijk wordt de soort ook aangetroffen in brede wegbermen en in cultuurgewassen zoals koolzaadvelden.

verspreiding

De witgesterde ondersoort, die bij ons voorkomt, broedt in West- en Centraal-Europa. In Scandinavië en oostelijker komt de roodgesterde ondersoort voor. Het is een zomervogel die vanaf midden maart aankomt in de broedgebieden. Overwintering vindt plaats in Afrika en Zuid-Azië. De Blauwborst broedt over bijna heel Vlaanderen waar de geschikte biotopen aanwezig zijn. De totale populatie wordt geschat op 3.000-3.700 paren. Die biotopen zijn vooral te vinden in kreken, opspuitterreinen, polders en riviervalleien waar dan ook de grootste aantallen voorkomen.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 60 broedparen per kernpopulatie	50 - 60 broedparen per kernpopulatie	< 50 broedparen per kernpopulatie		Kalkhoven et al 1995; den Boer 2001; Pouwels et al 2002;

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	MOERASGEBIEDEN: natte, lage ruigtes, rietvelden en modderstroken van beek- en vijverranden, rijk aan insecten en andere kleine diertjes. Boorden van waterlopen met ruige vegetatie, laagveenmoerassen met wat struweel, verlandingszones van vijvers, vennen, kleiputten, rivierarmen; POLDERS EN VALLEIGEBIEDEN: brede, natte ruigtes langs sloten; brede, vochtige bermen met ruige vegetatie	MOERASGEBIEDEN: vochtige tot relatief droge, lage ruigtes, rietvelden en modderstroken van beek- en vijverranden, rijk aan insecten en andere kleine diertjes. Boorden van waterlopen met ruige vegetatie, laagveenmoerassen met wat struweel, verlandingszones van vijvers, vennen, kleiputten, rivierarmen; POLDERS EN VALLEIGEBIEDEN: drogere, brede ruigtes (met vegetatie van geschikte hoogte); drogere bermen met ruige vegetatie	verboste terreinen; ruigten of moerassen met slechts korte vegetatie (bv. pioniersvegetatie)		Spanoghe et al 2003; Adriaens et al 2007; Goethals 2008

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	vegetatie(structuur)	Minder dan 30% struiken per ha. Open plekken (met slik) tussen vegetatie. Struiken (vooral wilgen of elzen) van 1 tot 2 m hoog; complete afwezigheid van hogere bomen	30 - 50% struiken per ha. Open plekken (met slik) tussen vegetatie. Struiken (vooral wilgen of elzen) van 1 tot 2 m hoog; complete afwezigheid van hogere bomen	rietveld of andere moerasvegetatie met meer dan 50% struiken en/of bomen per ha (vooral naaldbomen worden gemeden). Zeer hoog waterniveau waardoor slikranden ontbreken.		Spanoghe et al 2003; Adriaens et al 2004
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	Vegetatie tussen de 50 cm en 2 m	Vegetatie tussen de 50 cm en 2 m	teveel vegetatie van ongeschikte hoogte (< 50 cm of ≥ 2 m)		Keulen et al 2007
Habitatkwaliteit	waterniveau	in Poldercomplex: fluctuaties < 10 cm tijdens broedseizoen; open water tot in de zomerperiode	in Poldercomplex: fluctuaties < 10 cm tijdens broedseizoen	in Poldercomplex: onstabiel waterpeil: fluctuaties ≥ 10 cm tijdens broedseizoen		Spanoghe et al 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	oppervlakte	RIETLAND: ≥ 2 ha rietland of moerassige vegetatie; POLDERS EN VALLEIGEBIEDEN: graslanden met veel brede (≥ 2m) rietkragen van ≥ 50m lang per broedpaar	RIETLAND: 1,5 - 2 ha rietland of moerassige vegetatie; POLDERS EN VALLEIGEBIEDEN: graslanden met veel brede (≥ 2m) rietkragen van 20 - 50m lang per broedpaar	RIETLAND: < 1,5 ha rietland of moerassige vegetatie; POLDERS EN VALLEIGEBIEDEN: graslanden met smallere (< 2m) rietkragen of van slechts < 20m lang per broedpaar		best professional judgement; Adriaens et al 2004; Adriaensen et al 2005 ; Courtens & Kuijken 2004; Cramp 1980 ; den Boer 2001 ; Devos et al 2006 ; Sterckx & De Blust 2008
Habitatkwaliteit	verstoring	Binnen 50 meter van nestplaats geen menselijke verstoring tijdens de broedperiode. In wijdere omgeving geen grote verstoring (bv. jacht, veldkanonnen, intensieve recreatie)	Enkel zachte recreatie (bv. wandel- of fietspaden) in de wijde omgeving van nestplaats tijdens broedseizoen	herhaalde of langdurige verstoring op < 50 m van nestplaats in de broedperiode; grote verstoring (jacht, intensieve recreatie, veldkannonen,…) in wijdere omgeving van nestplaats.		Spanoghe et al 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	beheer	MOERASGEBIEDEN: cyclisch en pleksgewijs beheer om geschikte verlandingsstadia in stand te houden, bv. maaien van riet tijdens de winter, met minstens 30 % van rietbed ongemaaid en 70% van rietveld niet ouder dan 6 jaar, hakken van wilgenopslag (grienden), bosopslag verwijderen; POLDERS EN VALLEIGEBIEDEN: extensieve begrazing (verandering van klassiek graslandbeheer naar natuurbeheer)	MOERASGEBIEDEN: cyclisch en pleksgewijs beheer om geschikte verlandingsstadia in stand te houden, bv. maaien van riet tijdens de winter, met minstens 30 % van rietbed ongemaaid en 70% van rietveld niet ouder dan 6 jaar, hakken van wilgenopslag (grienden), bosopslag verwijderen; POLDERS EN VALLEIGEBIEDEN: extensieve begrazing (verandering van klassiek graslandbeheer naar natuurbeheer)	MOERASGEBIEDEN: Niet-cyclisch of intensief maaibeheer; maaien in de zomerperiode; POLDERS EN VALLEIGEBIEDEN: intensieve begrazing		den Boer 2001; Keulen et al 2007

Literatuur

Adriaens, P; Symens, P; Spanoghe, G 2004. Opmaak van een inventaris van de ecologische infrastructuur in de Gentse Kanaalzone. Gent; Natuurpunt & Universiteit Antwerpenrpen.

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habitattypen | Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.

Adriaensen F;Van Damme S;Van den Bergh E;Van Hove D;Brys R;Cox T;Jacobs S;Konings P;Maes J;Maris T;Nachtergale L;Struyf E;Van Braeckel A;Meire P; 2005. IHD Schelde-estuarium. UA.

Courtens, W; Kuijken, E; 2004. Een studie naar de instandhoudingsdoelstellingen voor het Vogelrichtlijngebied "3.2 Poldercomplex". Brussel; Instituut voor Natuurbehoud.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

den Boer, T; 2001. Beschermingsplan moerasvogels 2000 - 2004. Wageningen; Informatie- en kenniscentrum natuurbeheer.

Devos K;Goethals V;Ameeuw G;De Rycke A;Decleer K; 2006. Instandhoudingsdoelstellingen voor het Europees Vogelrichtlijngebied 'IJzervallei' (en het Blankaartbekken in het bijzonder). INBO.

Glutz von Blotzheim, U.N.; 1987. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Wiesbaden; AULA-Verlag GmbH.

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Keulen, C; Laudelout, A; Delahaye, L; Paquet, J-Y; Clotuche, E; 2007. Espèces Oiseaux concernées par l'Annexe 1 et l'article 4.2 de la Directive européenne 79/409. Cahiers "Natura 2000"Centre de Recherche de la Nature, des Forêts et du Bois.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

Sterckx G;De Blust G; 2008. Heide in de vuurlinie. Ecologische gebiedsvisie voor Natura 2000-gebieden van Kamp Beverlo, het Schietterrein van Helchteren en hun omgeving. INBO.

6.1.2 Boomleeuwerik - Lullula arborea

beschrijving

De Boomleeuwerik is een vrij kleine leeuwerik met opvallend korte staart, een mooi afgelijnd borstbandje en een opvallend koppatroon met o.a. een duidelijke, brede wenkbrauwstreep. De wenkbrauwstrepen komen in een 'V' samen op het achterhoofd. Het enige andere opvallende kenmerk van het anders bruin gestreepte en geschelpte verenkleed is de lichte streep op de bovenkant van de handvleugel. De soort valt vooral op door haar roep en opvallende, melodieuze zang die ze in een zangvlucht brengt op 100 à 150 m hoogte.

habitat

De Boomleeuwerik is een vogel van zandige gebieden met verspreide bomen of struiken. Bij ons zijn dat heiden, kapvlaktes, aanplantingen en open naald- of gemengd parkachtig bos op zandige bodem, afgewisseld met open, korte vegetatie. De meeste tijd wordt doorgebracht op de grond waar op de vrij kale bodem naar voedsel wordt gezocht. Het voedsel bestaat vooral uit allerlei ongewervelden; in het voorjaar ook mals groen en zaden van de Grove den. In tegenstelling tot andere leeuweriken zit deze soort ook vaak open en bloot in bomen, struiken of op draden.

verspreiding

Het broedareaal omvat bijna heel Europa, noordelijk tot in Zuid-Scandinavië. De vogels die noordelijk van ons broeden, trekken zuidelijker om te overwinteren.
In Vlaanderen is het een vrij talrijke broedvogel van de zandige gebieden in Limburg en de noordelijke en oostelijke Kempen, met in totaal vermoedelijk ongeveer 600 paren. In heiderelicten elders in Vlaanderen en in de duinen is de Boomleeuwerik nagenoeg verdwenen.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 60 broedparen per kernpopulatie	50 - 60 broedparen per kernpopulatie	< 50 broedparen per kernpopulatie		best professional judgement; Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	relatief open, droog en zonnig terrein dat schaars begroeid is met lage kruiden: heidegebieden, kapvlaktes, jonge bosaanplanten, onbeboste landduinen met verspreide boomgroei op droge zandige bodems	(zeer) open naaldhout met veel open, zandige plekken	verboste heide, verboste of verstruweelde duinen, gesloten bos, bossen zonder open plekken		EN 1997
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	(IN HEIDE:) Mix van korte graszoden, hogere vegetatie en kale plekken: minder dan 20 % struiken en 5 tot 10 bomen (van 2 - 8 jaar oud) of posten per hectare; verhouding van 40 % korte vegetatie ((<5 cm) tot 60 % hogere vegetatie (10 cm), in mozaïek met kale plekken van ongeveer 0.5 - 1 ha	(NAALDBOS:) Stukken kapvlakten of jonge aanplanten met droge zandige bodem tussen rijen bomen; afwisseling van kale, zandige of schaars begroeide stukken met verspreide jonge bomen. Rijen van bomen afgewisseld met voldoende brede zandpaden (≥ 50 m)	(IN HEIDE en NAALDBOS:) weinig of geen afwisseling tussen kale plekken, lage en hogere vegetatie en tussen open en gesloten biotopen; vegetatie te hoog (≥ 10 - 20 cm) in grootste deel van het gebied; hoge bedekking (≥ 5%) door bomen in het gebied		EN 1997; Bowden 1990; Keulen et al 2007

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	oppervlakte	≥ 10 ha geschikt habitat per broedpaar	5 - 10 ha geschikt habitat per broedpaar	< 5 ha per broedpaar	In Belgian uplands, highest density c. 7·7 pairs per km2 of sandy heath with pine Pinus and birch Betula	Cramp 1980; Ledant and Jacob 1980; Sterckx & De Blust 2008
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen menselijke verstoring in het broedgebied tijdens broedseizoen	enkel zachte recreatie (bv. wandel- of fietspaden) op enige afstand van broedgebied	toerisme/recreatie in of vlakbij broedgebied; campings, caravans of weekendhuisjes in of vlakbij broedgebied		Keulen et al 2007
Habitatkwaliteit	beheer	begrazing na 1 juni	begrazing na 1 juni	begrazing voor 1 juni		best professional judgement

Literatuur

Bowden, CGR; 1990. Selection of foraging habitats by woodlarks (Lullula arborea) nesting in pine plantations. Journal of applied ecology 27: 410-419

Bowden, CGR; Hoblyn, R; 1990. The increasing importance of restocked conifer plantations for woodlarks in Britain: their implications and consequences. RSPB Conservation Review 4: 26-31

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

EN 1997. Species action plans for birds: Woodlark

Glutz von Blotzheim, U.N.; 1987. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Wiesbaden; AULA-Verlag GmbH.

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Keulen, C; Laudelout, A; Delahaye, L; Paquet, J-Y; Clotuche, E; 2007. Espèces Oiseaux concernées par l'Annexe 1 et l'article 4.2 de la Directive européenne 79/409. Cahiers "Natura 2000"Centre de Recherche de la Nature, des Forêts et du Bois.

Ledant, J-P and Jacob, J-P (1980) Gerfaut 70, 95–103.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Sterckx G;De Blust G; 2008. Heide in de vuurlinie. Ecologische gebiedsvisie voor Natura 2000-gebieden van Kamp Beverlo, het Schietterrein van Helchteren en hun omgeving. INBO.

6.1.3 Bruine kiekendief - Circus aeruginosus

beschrijving

Dit is één van onze grootste roofvogels, iets groter dan de Buizerd, maar slanker gebouwd en met langere vleugels en staart. In zweefvlucht worden de vleugels in een duidelijke ondiepe V gehouden en valt de lange staart op. Het mannetje heeft een bruin lichaam, grijze staart en grijze vleugels met zwarte toppen. Het vrouwtje is bruin met gele kop, schouders en borstvlek. Jonge vogels zijn volledig donkerbruin met gele kop. In de lente vliegt het mannetje hoog boven het territorium en laat hij hierbij een hoge, vrij onopvallende, nasale baltsroep horen.

habitat

De Bruine kiekendief is een soort van open landschappen met grote moeras- en rietvegetaties. Als nestplaats dienen voornamelijk grote rietvelden langs kreken, meren of plassen, maar jaarlijks wordt ook gebroed in graanculturen en graslanden. Het nest wordt gemaakt op een droge hoop plantenresten in de natte vegetatie. Als foerageergebied wordt het volledige landschap gebruikt, inclusief akker- en weiland. Bij het jagen worden naast moerassen en rietvelden ook lijnvormige elementen afgevlogen zoals rietkragen langs perceelsranden waar hij van op geringe hoogte op een prooi duikt.

verspreiding

Het broedareaal omvat heel Europa behalve IJsland en noordelijke delen van Scandinavië en het Verenigd Koninkrijk. Een groot aantal overwintert in Afrika. Bij ons is het voornamelijk een zomervogel vanaf april tot oktober. Het is een vrij schaarse broedvogel van voornamelijk kustpolders, de grote havengebieden (Antwerpen en Zeebrugge), het Oost-Vlaamse Krekengebied en omliggende polders, maar ook geschikte biotopen in het binnenland. De laatste jaren kan men spreken van een gestage toename van de Bruine kiekendief in Vlaanderen tot een 140 à 160 broedparen. Dit is deels te wijten aan een betere bescherming van roofvogels en een beperkter gebruik van persistente pesticiden in de landbouw. Jaarlijks overwinteren wel enkele exemplaren tijdens zachte winters, bij voorkeur in de polders.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		best professional judgement; Adriaensen et al 2005; Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Broedsucces	jaarlijks gemiddeld ≥ 3,1 uitgevlogen jongen per nest in een gebied gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld 1,9 - 3,1 uitgevlogen jongen per nest in een gebied gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld < 1,9 uitgevlogen jongen per nest in een gebied gedurende de laatste 5 jaar		Ellmauer 2005; Glutz 1987
Habitatkwaliteit	biotoop	Grote open landschappen (riet- en moerasvegetaties, valleigebieden, polders,…) met combinatie van voldoende nestgelegenheid en geschikte foerageergebieden: MOERASSEN: [Nestplaats]: Uitgestrekte, ononderbroken rietvelden en moerassen met dichte bedden van vegetatie en weinig bomen; [foerageergebied]: voldoende groot (onverstoord) moerasgebied in de buurt van open water en met veel voedsel (vogels en kleinere zoogdieren) AGRARISCHE GEBIEDEN: [Nestplaats]: ≥ 2m brede rietkragen of andere randzones langs graslanden of korenvelden; [foerageergebied]: vochtige weilanden en cultuurlanden (met voorkeur voor korenvelden) met veel voedsel.	MOERASSEN: [nestplaats + foerageergebied] allerlei moerasvegetatie, al dan niet nabij open water AGRARISCHE GEBIEDEN: [nestplaats] hooilanden of korenvelden waarin aan actieve nestbescherming wordt gedaan [foerageergebied] weilanden en korenvelden met voldoende voedsel	meer gesloten, versnipperde of verboste landschappen waar de combinatie geschikte nestgelegenheid en geschikte foerageergebieden afwezig is; MOERASSEN: verboste rietvelden; AGRARISCHE GEBIEDEN: intensieve landbouwgebieden zonder geschikte randzones/rietkragen	De soort kan tot op ongeveer 5 km van het nest jagen. Geschikte nestgelegenheid is een probleem voor Bruine Kiekendief in Vlaanderen; de soort broedt bij ons vaak in suboptimaal habitat, met weinig succes.	Cramp 1980

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	Minder dan 10 bomen per ha	Minder dan 10 bomen per ha	meer dan 10 bomen per ha		Cramp 1980
Habitatkwaliteit	waterniveau	Fluctuaties < 10 cm tijdens broedseizoen; voldoende hoog waterniveau op nestplaats tijdens broedseizoen, als barrière tegen grondpredatoren	Fluctuaties < 10 cm tijdens broedseizoen; voldoende hoog waterniveau op nestplaats tijdens broedseizoen, als barrière tegen grondpredatoren	fluctuaties ≥ 10 cm tijdens broedseizoen; onvoldoende hoog waterniveau op nestplaats tijdens broedseizoen		Cramp 1980
Habitatkwaliteit	oppervlakte	[nestplaats] ≥ 10 ha geschikte moerasvegetatie per broedpaar; [foerageergebied] ≥ 200 ha geschikt foerageergebied per broedpaar	[nestplaats] 5 - 10 ha geschikte moerasvegetatie per broedpaar; [foerageergebied] 100 - 200 ha geschikt foerageergebied per broedpaar	[nestplaats] < 5 ha geschikt rietland en moeras per broedpaar; [foerageergebied] < 100 ha geschikt habitat per broedpaar		best professional judgement; Adriaensen et al 2005; Courtens & Kuijken 2004; Cramp 1980;
Habitatkwaliteit	verstoring	Binnen 100 meter van nestplaats weinig of geen menselijke verstoring. In wijdere omgeving (< 600 m) geen grote verstoring (bv. jacht, duivenkanonnen)	Enkel zachte recreatie in wijdere omgeving (< 600 m) van nestplaats (bv. wandelen, fietsen, …)	herhaalde of langdurige verstoring binnen 100 meter van de nestplaats; jacht binnen 600 m van nestplaats		Spanoghe et al 2003; Keulen et al 2006; best professional judgement

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	beheer	Minstens 30 % van rietveld niet gemaaid (cyclisch beheer). 70 % van rietveld niet ouder dan 6 jaar.	Minstens 30 % van rietveld niet gemaaid (cyclisch beheer). 70 % van rietveld niet ouder dan 6 jaar.	< 30 % van rietveld niet gemaaid (geen cyclisch beheer); 70 % ouder dan 6 jaar.		Cramp 1980

Literatuur

Adriaensen F;Van Damme S;Van den Bergh E;Van Hove D;Brys R;Cox T;Jacobs S;Konings P;Maes J;Maris T;Nachtergale L;Struyf E;Van Braeckel A;Meire P; 2005. IHD Schelde-estuarium. UA.

Courtens, W; Kuijken, E; 2004. Een studie naar de instandhoudingsdoelstellingen voor het Vogelrichtlijngebied "3.2 Poldercomplex". Brussel; Instituut voor Natuurbehoud.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Devos K;Goethals V;Ameeuw G;De Rycke A;Decleer K; 2006. Instandhoudingsdoelstellingen voor het Europees Vogelrichtlijngebied 'IJzervallei' (en het Blankaartbekken in het bijzonder). INBO.

Ellmauer, T; 2005. Entwicklung von Kriterien, Indikatoren und Schwellenwerten zur Beurteilung des Erhaltungszustandes der Natura 2000-Schutzgüter. Wenen; neun österreichischen Bundesländer, Bundesministerium f. Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft und Umweltbundesamt GmbH

Glutz von Blotzheim, U.N.; 1987. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Wiesbaden; AULA-Verlag GmbH.

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Keulen, C; Laudelout, A; Delahaye, L; Paquet, J-Y; Clotuche, E; 2007. Espèces Oiseaux concernées par l'Annexe 1 et l'article 4.2 de la Directive européenne 79/409. Cahiers "Natura 2000"Centre de Recherche de la Nature, des Forêts et du Bois.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

van Hove, D; Nijssen, D; Meire, P; 2004. Opstellen van instandhoudingsdoelstellingen in het kader van de Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn (…) in de Zeehaven van Antwerpen; specifieke gebiedsuitwerking De Kuifeend. Wilrijk; Universiteit Antwerpenrpen.

van Hove, D; Nijssen, D; Meire, P; 2004. Opstellen van instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones in het kader van de Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn en (…) in de Zeehaven van Antwerpen: Beneden-Schelde. Wilrijk; Universiteit Antwerpen

6.1.4 Duinpieper - Anthus campestris

beschrijving

De Duinpieper is een grote, slanke, onopvallend gekleurde pieper met een zandkleurig verenkleed met donkere vlekken en strepen en een vaalwitte onderzijde. Op de middelste dekveren van de vleugel bevindt zich een kenmerkende rij contrasterend donkere vlekken, in verse kleden met brede, beige gekleurde toppen. Er is ook een lichte wenkbrauwstreep aanwezig. De staart en poten zijn duidelijk langer dan bij de vergelijkbare Boompieper. De vogel wordt meestal lopend op de grond gezien en houdt een rechtopstaande houding aan.

habitat

De Duinpieper is een op de grond levende vogel van warme en droge, ongecultiveerde open heidegebieden met overgangen van stuivend naar vastgelegd zand, opspuitterreinen en andere pioniersvegetaties op zandige bodems. De kenmerkende vegetatie bestaat uit Buntgras, Schapegras, Bochtige smele, Zandzegge en haar- en korstmossen. Ook droge, kale akkers of akkers met een korte vegetatie met bv. luzerne komen in aanmerking. Het voedsel bestaat voornamelijk uit spinnen en tal van insecten als sprinkhanen en zandloopkevers.

verspreiding

De belangrijkste broedgebieden van de Duinpieper situeren zich in het Middellandse-Zeegebied en Zuidoost-Europa. In West- en Centraal-Europa is de verspreiding nogal versnipperd. De soort overwintert in Afrika. Tot eind de jaren '70 was de Duinpieper een schaarse maar regelmatige broedvogel op veel plaatsen in de Kempen. De laatste broedgevallen vonden allemaal op militaire domeinen plaats. Het laatste broedgeval in Vlaanderen dateert van 1986, in Limburg. De soort is wel nog steeds een regelmatige doortrekker in zeer klein tot klein aantal vanaf eind april tot in mei en van augustus tot september of oktober.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	warme en droge, zandige en ongecultiveerde open heidegebieden; stuifzanden ≥ 5 ha; zandige landduinen; pioniersvegetaties op zandige bodems; behoud van onverharde zandpaden	warme en droge, zandige en ongecultiveerde open heidegebieden; stuifzanden ≥ 5 ha; zandige landduinen; pioniersvegetaties op zandige bodems; behoud van onverharde zandpaden	hoge of dichte vegetatie; vochtige terreinen; niet-zandige bodems; stuifzanden < 5 ha		Cramp 1980; Van Turnhout 2005

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	geen verstoring (bv. wandelaars, loslopende honden,…) binnen de 150 m rond de nestplaats tijdens broedseizoen; geen intensieve recreatie in stuifzandgebieden tijdens broedseizoen	enkel zachte recreatie (wandelen, fietsen,…) op daarvoor voorziene paden in de wijde omgeving van de broedplaats	herhaalde of langdurige verstoring binnen de 150 m rond de nestplaats tijdens broedseizoen; recreatie in stuifzandgebieden of op mosvegetaties tijdens broedseizoen		Van Turnhout 2005; Suarez et al 1993
Habitatkwaliteit	beheer	herstellen van uitgestrekte stuifzand- en landduinbiotopen door grootschalige boskap te combineren met kleinschalige maatregelen (zoals plaggen, zeven); geen begrazing tijdens broedseizoen (mei - juli); behoud of herstel van droge, uitgestrekte, open (heide)gebieden met overgangen van stuivend naar vastgelegd zand, met een ijle begroeiing van haarmossen (behalve Grijs Kronkelsteeltje), korstmossen, Schapengras en Bochtige Smele	brandbeheer; geen begrazing tijdens broedseizoen (mei - juli); een klein aandeel Grijs Kronkelsteeltje binnen het territorium lijkt getolereerd te worden.	geen aangepast beheer ter voorkoming van vegetatiesuccessie (vergrassing, verstruweling e.d.); begrazing tijdens broedseizoen (mei - juli); geen aangepast beheer ter voorkoming van aaneengesloten tapijten van Grijs Kronkelsteeltje		Sterckx & De Blust 2008; Van Turnhout 2005

Literatuur

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Sterckx G;De Blust G; 2008. Heide in de vuurlinie. Ecologische gebiedsvisie voor Natura 2000-gebieden van Kamp Beverlo, het Schietterrein van Helchteren en hun omgeving. INBO.

Suarez, F; Yanes, M; Herranz, J; Manrique, J; 1993. Nature reserves and the conservation of Iberian shrubsteppe passerines: The paradox of nest predation. Biological conservation 64: 77-81

Van Turnhout, C; 2005. Het verdwijnen van de Duinpieper als broedvogel uit Nederland en Noordwest-Europa. Limosa 78: 1-14

6.1.5 Dwergstern - Sterna albifrons

beschrijving

De Dwergstern is onze kleinste sternensoort en is maar half zo groot als de Visdief. In zomerkleed is een zwarte kopkap en wit voorhoofd aanwezig; de snavel is geel met een kleine zwarte punt. De bovendelen zijn overwegend lichtgrijs, de onderdelen wit. In de vlucht vallen de lichtjes gevorkte staart, de smalle vleugels en de donkergrijze buitenste handpennen goed op. De poten zijn geel. Juveniele vogels hebben net als de volwassen vogels in winterkleed een donkere snavel, maar zien er verder geheel anders uit door de zwaar geschubde bovendelen (als juveniele Grote en Dougalls stern) en meer effen donkere handpennen. Naast het (veel) kleinere formaat verschillen ze van juveniele Grote en Dougalls sterns door de lichte poten.

habitat

De Dwergstern broedt in kolonies op zand-, kiezel- of schelpenstranden nabij het water. Bij ons broedt de soort enkel aan de kust, elders in Europa ook wel langs brede rivieren tot ver in het binnenland. Wanneer de vegetatie opschiet, wordt het gebied al snel verlaten als broedplaats. Anders dan bij de Visdief, foerageert de Dwergstern het liefst in de branding op kleine vissen. Hij bidt vaak langdurig laag boven het water om daarna naar vis te duiken. Het duiken wordt sneller herhaald dan bij andere sterns.

verspreiding

Het broedareaal omvat heel Europa behalve het noorden. Het is een zomergast van april tot september. Overwintering vindt plaats in Afrika. In Vlaanderen broedt de Dwergstern sinds jaren alleen in het havengebied van Zeebrugge, op de opspuitterreinen van de voorhaven, het kunstmatige sternenschiereiland en het strandreservaat Baai van Heist. In 1997 maakte deze populatie (425 paren) 4% uit van de Noordwest-Europese populatie, maar tegenwoordig broedt hier nog slechts minder dan 1% van de populatie. Vroegere broedplaatsen als het Zwin en de duinen of stranden van de Westkust zijn al tientallen jaren verlaten.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	kernpopulatie van gemiddeld ≥ 200 broedparen	kernpopulatie van gemiddeld ≥ 200 broedparen	kernpopulatie van gemiddeld < 200 broedparen		Anselin et al 2008
Toestand van de populatie	populatietrend	Monitoring van de populatie toont aan dat die niet ≥ 15% afneemt gedurende ≥ 20 jaar	Monitoring van de populatie toont aan dat die niet ≥ 30% afneemt gedurende ≥ 20 jaar	Monitoring van de populatie toont aan dat die wel ≥ 30% afneemt gedurende ≥ 20 jaar		OSPAR 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Broedsucces	jaarlijks gemiddeld ≥ 1 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie	jaarlijks gemiddeld 0,5 - 1 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie	jaarlijks gemiddeld < 0,5 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie	Zeebrugge	Courtens et al 2007
Habitatkwaliteit	biotoop	[nestplaats]: kale zand-, kiezel- of schelpenstranden (ook kunstmatige) vlak aan zee (pioniersbiotopen in zoute kustmilieus); [rustplaats]: kale stranden, slikken, schorren	[nestplaats]: Soms ook in kale zandduinen in de buurt van strand of slikplaat; [rustplaats]: kale stranden, slikken, schorren	aaneengesloten vegetatie (bv. Helmgras); [nestplaats]: slikken en schorren		Birdguides Ltd 2006

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	[nestplaats] Ononderbroken zicht over minimum 200 meter met een vegetatiebedekking kleiner dan 10 %, meestal binnen een straal van 150 m en zelden verder dan 450 m van open water; voor kuikens moet enige dekking (b.v. korte vegetatie) bereikbaar zijn binnen 50 m van de nestplaats. Stranden met bedekking van schelpen hebben de voorkeur.	[nestplaats] Ononderbroken zicht over minimum 200 meter met een vegetatiebedekking kleiner dan 10 %, meestal binnen een straal van 150 m en zelden verder dan 450 m van open water; Voor kuikens moet enige dekking (b.v. korte vegetatie) bereikbaar zijn binnen 50 m van de nestplaats. Kale zandvlaktes zonder schelpen vlak aan zee kunnen volstaan.	[nestplaats] aaneengesloten vegetatiebedekking ≥ 10%		Burgess & Hirons 1992
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	vegetatie op broedplaats < 20 cm hoog	vegetatie op broedplaats < 20 cm hoog	vegetatie op broedplaats ≥ 20 cm		Birdguides Ltd 2006
Habitatkwaliteit	voedselaanbod	groot aanbod van geschikte prooidieren binnen de 1 à 3 km van nestplaats (visjes, schaaldieren, weekdieren, e.d.	voldoende aanbod van geschikte prooidieren binnen de 1 à 3 km van nestplaats	weinig of geen prooidieren binnen de 1 à 3 km van nestplaats	exacte voedselkeuze van adulten en kuikens is nog niet onderzocht in Vlaanderen	Birdguides Ltd 2006; Courtens & Stienen 2004

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	oppervlakte	22 ha voor het totale aantal broedparen van alle sternensoorten in het gebied	22 ha voor het totale aantal broedparen van alle sternensoorten in het gebied	< 22 ha voor het totale aantal broedparen van alle sternensoorten in het gebied		Courtens & Stienen 2004
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen herhaalde of langdurige, antropogene verstoring (bv. strandtoerisme) binnen straal van ≥ 150 meter van nestplaats (variërend per gebied).	weinig of geen antropogene verstoring (bv. strandtoerisme) binnen straal van 100 - 150 meter van nestplaats (variërend per gebied).	herhaalde, langdurige verstoring (bv. strandtoerisme, honden, hengelen, laagvliegende helicopters) op < 100 m van nestplaats.		Birdguides Ltd 2006; Courtens et al 2008 ; Krijgsveld et al 2004; Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	beheer	tegengaan van vegetatiesuccessie (jaarlijks onderhoud van vegetatie en schelpenstroken); weren van predatoren; broedplaatsen ontoegankelijk maken voor recreanten	tegengaan van vegetatiesuccessie; broedplaatsen ontoegankelijk maken voor recreanten	geen aangepast beheer		Courtens & Stienen 2004; Birdguides 2006; Courtens et al 2008

Literatuur

Anselin, A; Vermeersch, G; Devos, K; 2008. Rapport gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen vogels. INBO intern rapport, [...] in prep.

Birdguides Ltd 2006. Birds of the Western Palearctic Interactive 2.0. Skylark Associates Ltd.

Burgess, ND; Hirons; 1992. Creation and management of artificial nesting sites for wetland birds. Journal of Environmental Management 34: 285-295

Courtens W;Stienen EWM; 2004. Voorstel tot afbakening van een vogelrichtlijngebied voor het duurzaam in stand houden van de broedpopulaties van kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist. Brussel; Instituut voor Natuurbehoud.

Courtens, W; Deneudt, K; Draisma, S; Franco, M; Hellemans, B; Huyse, T; Moodley, L; Remerie, T; Soetaert, K; Stienen, E; Vanaverbeke, J; vanden Berghe, E; Van den Eynde, D; van de walle, M; van Oevelen, D; Vanreusel, A; Vincx, M; Volckaert, F; 2007. SCIENTIFIC SUPPORT PLAN FOR A SUSTAINABLE DEVELOPMENT POLICY (SPSD II): Part 2: Global change, Ecosystems and Biodiversity. “TROPHOS”. Brussel. Belgian Science Policy.

Courtens, W; Stienen, EWM; Verbelen, D; Van de Walle, M; 2008. Eindrapport monitoring SBZ-V "Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist" en SBZ-V "Poldercomplex". Brussel; Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

OSPAR 2003. WORKING GROUP NAME: SEABIRD ECOLOGICAL QUALITY INDICATORS. Lisboa

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin’ en ‘ BE2500002 (1-31) Polders’. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud

6.1.6 Grauwe kiekendief - Circus pygargus

beschrijving

De Grauwe kiekendief is onze slankste kiekendief met zeer lange en smalle vleugels en met opvallend spitse vleugeltoppen. Het mannetje is overwegend grijs met zwarte vleugeltoppen en een zwarte band op de armvleugel, zowel op de boven- als de onderkant; de buik is lichtbruin gestreept. Vrouwtjes en jonge vogels hebben een witte stuitvlek en zijn overwegend bruin met donkere bandering op vleugels en staart.

habitat

Het is een kiekendief van eerder droge open habitats, oorspronkelijk steppen, maar sinds jaren ook van akker- en weiland. Zoals de andere kiekendieven wordt laagvliegend gejaagd boven de vegetatie, behendig manoeuvrerend met lange staart en vleugels. Het nest wordt meestal gemaakt in uitgestrekte monotone vegetaties, in Vlaanderen meestal graanakkers.

verspreiding

Het broedareaal omvat Zuid-Europa over West-Europa tot in de Aziatische steppen. Overwintering vindt plaats in Afrika. In Vlaanderen is het een zeldzame verschijning op doortrek vanaf half april. De Grauwe kiekendief broedt niet-jaarlijks met één tot enkele broedparen, voornamelijk op militaire domeinen in de Kempen en in grootschalige akkergebieden met veel graangewassen. De dichtstbijzijnde 'gezonde' broedpopulaties zijn gelegen in Noordoost-Nederland en Noord-Frankrijk. De Grauwe kiekendief was ten tijde van de kleinschalige landbouw (voor 1950) veel algemener, vooral in de Kempen en de kuststreek.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		Kalkhoven et al 1995; Ministerie van LNV 2006; Pouwels et al 2002
Toestand van de populatie	Broedsucces	jaarlijks gemiddeld ≥ 1,8 uitgevlogen jongen per nest in een gebied gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld 1,2 - 1,8 uitgevlogen jongen per nest in een gebied gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld < 1,2 uitgevlogen jongen per nest in een gebied gedurende de laatste 5 jaar		Ellmauer 2005

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	[nestplaats] akkers (wintertarwe, wintergerst, luzerne, koolzaad) met ≥ 10 % voedselrijke randzones (bv duo- en trioranden) of bermen; [foerageergebied] als nestplaats, maar ook meerjarige braakpercelen,niet te dichte ruigtes, drogere, grazige of verwaarloosde graslanden, pas gemaaide graslanden, suikerbietvelden	[nestplaats] akkers met 5 - 10 % voedselrijke randzones (bv duo- en trioranden) of bermen; [foerageergebied] als nestplaats, maar ook meerjarige braakpercelen,niet te dichte ruigtes, drogere, grazige of verwaarloosde graslanden, pas gemaaide graslanden, suikerbietvelden	intensief landbouwgebied met < 5 % voedselrijke randzones, restgronden en braak		Cramp 1980; Goethals 2008; best professional judgement
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	[nestplaats] Aaneengesloten of grote stukken met middelhoge, extensief beheerde vegetatie (≥ 50 cm hoog; vnl. Luzerne en wintertarwe)	[nestplaats] Aaneengesloten of grote stukken met middelhoge, extensief beheerde vegetatie (≥ 50 cm hoog; vnl. Luzerne en wintertarwe)	[nestplaats] te korte vegetatie (< 50 cm hoog)		Spanoghe et al 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	voedselaanbod	goede aantallen van Veldmuis (≥ 100 per ha); goede aantallen zangvogels die op de grond broeden in foerageergebied, vooral Veldleeuwerik, Gele Kwikstaart en Graspieper;	goed aanbod van jonge (kleine) konijnen en hazen; waar Veldmuizen ontbreken, kan worden overgeschakeld op hagedissen of grotere insecten (bv. sprinkhanen). Soms ook aas, amfibieën (Bruine Kikker, Groene Kikker, Gewone Pad)	Gebrek aan of afwezigheid van op de grond broedende zangvogels en kleine knaagdieren		Cramp 1980; Butet & Leroux 2001; Trierweiler et al 2008
Habitatkwaliteit	oppervlakte	≥ 7500 ha landbouwgebied per cluster van 3 broedparen, met ≥ 10 % voedselrijke randzones (bv duo- en trioranden), bermen, braakpercelen e.d.	≥ 7500 ha landbouwgebied per cluster van 3 broedparen, met 5 - 10 % voedselrijke randzones (bv duo- en trioranden), bermen, braakpercelen e.d.	< 7500 ha landbouwgebied per cluster van 3 broedparen, of landbouwgebieden met < 5 % voedselrijke randzones (bv duo- en trioranden), bermen, braakpercelen e.d.		best professional judgement; Cramp 1980; Sogaard et al 2007 ;

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	Binnen 50 meter van nestplaats geen menselijke verstoring (bebouwing of drukke wegen). In wijdere omgeving geen grote verstoring (b.v. jacht, vogelschrikkanon, harde recreatie)	Enkel zachte recreatie (wandelaars, fietsers,…) in de wijde omgeving van nestplaats	herhaalde of langdurige menselijke verstoring binnen 50 meter van nestplaats (bebouwing of drukke wegen). grote verstoring in wijdere omgeving (b.v. jacht, vogelschrikkanon, harde recreatie)		Spanoghe et al 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	beheer	Invoer natuurmaatregelen in ≥ 10 % van het agrarisch gebied: jaarlijks enkele percelen onbewerkt laten of aanelg van duo- of trioranden van ≥ 12 m breed langs akkers. Bij landbouwpercelen toezien op aangepast maaibeheer (na 1 augustus) en verbod op pesticiden	5 - 10 % van de agrarische oppervlakte ondergaat natuurmaatregelen zoals duo- of trioranden van 9 - 12 m breed langs akkers of meerjarige braak	intensief landbouwgebied met slechts in < 5 % geschikte natuurmaatregelen of met ontoereikende maatregelen: duo- en trioranden < 9 m breed, enkel aanleg van meerjarige faunaranden (omdat die gedomineerd worden door dicht ingezaaide, hoog opgaande grassen en geen afwisseling bieden tussen hogere en lage vegetatie)	duoranden = akkerrand met zaaimengsel van grassen en kruiden, waarvan de helft kort gemaaid gehouden wordt en de andere helft ruig wordt gelaten; trioranden = akkerrand met zaaimengsel an grassen en kruiden, waarvan een strook van 1/3 ruig wordt gelaten en de rest kort gemaaid gehouden wordt.	Spanoghe et al 2003; Keulen et al 2007; van 't Hoff & Koks 2008

Literatuur

Birdguides Ltd 2006. Birds of the Western Palearctic Interactive 2.0. Skylark Associates Ltd.

Butet, A; Leroux, ABA; 2001. Effects of agricultural development on vole dynamics and conservation of Montague's Harrier in western French wetlands. Biological Conservation 100: 289-295

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Ellmauer, T; 2005. Entwicklung von Kriterien, Indikatoren und Schwellenwerten zur Beurteilung des Erhaltungszustandes der Natura 2000-Schutzgüter. Wenen; neun österreichischen Bundesländer, Bundesministerium f. Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft und Umweltbundesamt GmbH

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten. .

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Keulen, C; Laudelout, A; Delahaye, L; Paquet, J-Y; Clotuche, E; 2007. Espèces Oiseaux concernées par l'Annexe 1 et l'article 4.2 de la Directive européenne 79/409. Cahiers "Natura 2000"Centre de Recherche de la Nature, des Forêts et du Bois.

Ministerie van LNV 2006. Natura 2000 doelendocument. Den Haag; Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

http://www.minlnv.nl/portal/page?_pageid=116,1640321&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_file_id=16699

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Sogaard, B; Fredshavn, J; Pihl, S; Nielsen, KE; et al 2007. Criteria for favourable conservation status in Denmark. National Environment Research Institute.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

Trierweiler, C; Visser, EG; Arisz, J; Koks, BJ; 2008. Habitatgebruik van Grauwe Kiekendieven in het agrarisch landschap 2003-2006 onderzocht m.b.v. radiotelemetrie. Scheemda; Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief. www.grauwekiekendief.nl

van t Hoff, J; Koks, B; 2008. Broedvogels in duoranden 2007. Wierde & Dijk.

6.1.7 Grauwe klauwier - Lanius collurio

beschrijving

De Grauwe klauwier is een forse, langgerekte zangvogel met zware snavel en lange staart. Het mannetje heeft een asgrijze kop met zwart masker en witte keel. De rug is roodbruin, de onderdelen zalmkleurig en de staart zwart met witte zijden. Het vrouwtje en juveniele vogels hebben warmbruine bovendelen en vuilwitte onderdelen. Juveniele vogels hebben bovendien donkere schubjes op kruin, bovendelen en onderdelen. De Grauwe klauwier zit vaak rechtop en beweegt zijn staart nerveus heen en weer. De alarmroep is een herhaald, nasaal en hees klinkend 'wew'.

habitat

Grauwe klauwieren broeden in kleinschalige, gevarieerde, halfopen tot open cultuurlandschappen met een rijke flora en fauna waar structuurrijke vegetaties van doornstruwelen, bosjes en alleenstaande struiken domineren. Bloemrijke hooilanden en vloeiweiden met veel hagen, inclusief tal van doornstruiken als meidoorn, Sleedoorn en Hondsroos, behoren in Vlaanderen tot de belangrijkste broedbiotopen. In het territorium zijn altijd enkele doornstruiken of prikkeldraad vereist om prooien op vast te spiesen (grote insecten, muizen, hagedissen en kleine vogels). De grootte van de prooivoorraad van de mannetjes zou de vrouwtjes leiden bij het kiezen van een partner. Als nestplaats dienen brede, dichte doornstruiken.

verspreiding

Het broedareaal strekt zich uit van Noord-Spanje tot Zuid-Scandinavië, tot halfweg in Azië. Het is een zomervogel van eind april tot september. Grauwe klauwieren trekken in juli tot september weg in zuidoostelijke richting om de overwinteringsgebieden in oostelijk en zuidelijk Afrika te bereiken. In Vlaanderen kende de Grauwe klauwier de voorbije decennia een sterke afname. Een laatste, kleine populatie in Noordoost-Limburg hield stand tot eind de jaren '90. Na enkele jaren van afwezigheid liet het Vlaamse broedbestand in recente jaren een licht herstel optekenen, vooral in de provincie Limburg (o.a. in de Voerstreek). De soort is ook op doortrek een zeldzaamheid geworden. Ondanks een omvangrijke populatie in Wallonië zijn de toekomstperspectieven voor een duurzaam herstel in Vlaanderen niet bijzonder gunstig.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002; TAKÁCS et al 2004; Van Nieuwenhuyse 1996

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	Landschap met mozaïekachtige opbouw, veel verschillende vegetatietypen en grote structuurrijkdom: zonnige, beschutte, warme en droge terreinen met verspreide doornstruiken of lage bomen afgewisseld met open plekken met kort gras, heide of nauwelijks begroeide grond. Verruigde, kruidenrijke, insectenrijke percelen; bloemrijke hooilanden; houtwallen, hagen (vooral van doornstruiken); doornstruiken aan bosranden. Doornen nodig voor het opspietsen van prooien.	Landschap met mozaïekachtige opbouw, veel verschillende vegetatietypen en grote structuurrijkdom: zonnige, beschutte, warme en droge terreinen met verspreide doornstruiken of lage bomen afgewisseld met open plekken met kort gras, heide of nauwelijks begroeide grond. Verruigde, kruidenrijke, insectenrijke percelen; bloemrijke hooilanden; houtwallen, hagen (vooral van doornstruiken); doornstruiken aan bosranden. Doornen nodig voor het opspietsen van prooien.	te weinig variatie en te weinig structuur in het landschap; natte terreinen; volledig verboste percelen; gebieden zonder verspreide struiken of lage bomen; monocultuur/akkers (gebrek aan insecten)		Cramp 1980; Hustings & Esselink 1999

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	aanwezigheid lijnvormige elementen/ kleine landschapselementen	meerdere hagen van ≥ 1m hoog, ongeveer 1 m breed en in totaal ongeveer 500 m lang per gebied van 10 ha; hagen niet aaneengesloten (om uitzicht over territorium te bewaren); enkele struiken van 1,5 tot 3 m hoog op 20 tot 40 m van het nest	meerdere hagen van ≥ 1m hoog, ongeveer 1 m breed en in totaal ongeveer 500 m lang per gebied van 10 ha; hagen aaneengesloten, maar met nog altijd voldoende uitzicht over het territorium en met enkele verspreide doornstruiken; enkele struiken van 1,5 tot 3 m hoog op < 20 m van het nest; of: weidepalen (van c. 1,5 m hoog) op 20 tot 40 m van het nest	nauwelijks of geen hagen aanwezig; hagen te laag (< 1 m); weinig of geen verspreide doornstruiken in het gebied; geen struiken (van geschikte hoogte) noch weidepalen binnen de 40 m van het nest	Struiken of weidepalen van geschikte hoogte worden gebruikt als uitkijkpost bij het foerageren. Deze moeten het liefst op ≥ 20 m van het nest liggen om de ligging daarvan niet te verraden. Uitkijkposten mogen echter ook weer niet te ver van het nest liggen: < 40 m.	Keulen et al 2007; Van Nieuwenhuyse 1996
Habitatkwaliteit	voedselaanbod	ruim en zeer gevarieerd aanbod van grotere insecten, vooral kevers (mestkevers, loopkevers,…), sprinkhanen, wespen, bijen, hommels, vlinders en rupsen, vliegen	kleiner aanbod van insecten, maar daarnaast wel ruim en gevarieerd aanbod van spinnen, hooiwagens, kleine zoogdieren (muizen, spitsmuizen, vleermuizen, …), jonge zangvogels, libellen, slakken, reptielen (bv. hagedissen, Hazelworm), amfibieën (padden, kikkers, salamanders)	gebrek aan of te weinig variatie in geschikte prooisoorten, vooral kevers (Coleoptera)		Cramp 1980

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	oppervlakte	≥ 200 ha geschikt habitat per cluster van 20 broedparen	100 - 200 ha geschikt habitat per cluster van 20 broedparen	< 100 ha geschikt habitat per cluster van 20 broedparen		best professional judgement; Cramp 1980; Sterckx & De Blust 2008 ; Van Nieuwenhuyse 1996; Van Nieuwenhuyse 1999
Habitatkwaliteit	verstoring	Binnen 50 m van nestplaats vrijwel geen menselijke verstoring. In wijdere omgeving geen grote verstoring (b.v. jacht, vogelschrikkanon, harde recreatie).	Enkel zachte recreatie (wandelaars, fietsers,…) op daarvoor voorziene paden in de wijde omgeving van nestplaats	herhaalde of langdurige menselijke verstoring binnen 50 meter van nestplaats (bebouwing of drukke wegen); grote verstoring in wijdere omgeving (b.v. jacht, vogelschrikkanon, harde recreatie)		best professional judgement

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	beheer	roulatiesysteem van periodiek maaien van hooiland, bv. twee gedeeltelijke maaibeurten gevolgd door een derde, volledige; roulatiesysteem van snoeien van struiken of hagen, bv. hagen A en B het ene jaar, hagen C en D het daarop volgende; voorzien van extra uitkijkposten, bv. door om de 20 m een struik te planten. Groot deel van het broedgebied (in landbouwgebied) begraasd.	extra uitkijkposten voorzien door om de 12 m een weidepaal te plaatsen; plaatsen van veel dode takken of prikkeldraad; fragmenteren van hagen en houtwallen (zie schetsen in referentie). Groot deel van het broedgebied (in landbouwgebied) begraasd.	geen aangepast beheer waar dit wel vereist is; geen begrazing, waardoor vegetatie te hoog is	Kort gegraasde vegetatie is noodzakelijk omdat de soort insecten het liefst op de grond vangt, op zicht.	Van Nieuwenhuyse 1996; Golawski & Golawska 2008

Literatuur

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Glutz von Blotzheim, U.N.; 1987. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Wiesbaden; AULA-Verlag GmbH.

Golawski, A; Golawska, S; 2008. Habitat preference in territories of the Red-backed Shrike and their food richness in an extensive agricultural landscape. Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae 54: 89-97

Hustings, F; Esselink, H; 1999. Heeft de Grauwe Klauwier in Limburg toekomstperspectief?. Limburgse vogels 10: 89-97

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Keulen, C; Laudelout, A; Delahaye, L; Paquet, J-Y; Clotuche, E; 2007. Espèces Oiseaux concernées par l'Annexe 1 et l'article 4.2 de la Directive européenne 79/409. Cahiers "Natura 2000"Centre de Recherche de la Nature, des Forêts et du Bois.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Sterckx G;De Blust G; 2008. Heide in de vuurlinie. Ecologische gebiedsvisie voor Natura 2000-gebieden van Kamp Beverlo, het Schietterrein van Helchteren en hun omgeving. INBO.

TAKÁCS, V; KUZNIAK, S; TRYJANOWSKI, P; 2004. Predictions of changes in population size of the Red-backed Shrike (Lanius collurio) in Poland: Population Viability Analysis. Biological Lett. 41: 103-111 http://www.biollett.amu.edu.pl

Van Nieuwenhuyse, D; 1996. Propositions pour la conservation de la Pie-grièche écorcheur (Lanius collurio). Alauda 64: 45-55

Van Nieuwenhuyse, D; 1999. Decline and extinction of Shrikes (Laniidae) as breeding birds in Flanders - An analysis of all published observations since 1985. Aves 36: 101-111

6.1.8 Grote stern - Sterna sandvicensis

beschrijving

De Grote stern is ongeveer even groot als de Kokmeeuw. Hij heeft in zomerkleed een zwarte kopkap met opvallende kuif op de achterkruin. De lange, dunne snavel is zwart met een gele tip; de poten zijn ook zwart. De vleugels en rug zijn lichtgrijs, de rest is spierwit. Juveniele vogels hebben duidelijk geschubde bovendelen. In de winter zijn het voorhoofd en voorkruin wit, waardoor een smal zwart masker overblijft. In de vlucht is een gevorkte staart zichtbaar, echter zonder verlengde buitenste pennen. Tijdens het foerageren vliegt hij hoger dan de Visdief of Noordse stern, met omlaag wijzende snavel. In het broedseizoen is tijdens de vlucht veelvuldig de roep te horen, een luid 'kriewiek' of 'krik krik'.

habitat

De Grote stern broedt in grote kolonies op (schier)eilanden of vlaktes met zand, schelpen en vrij korte begroeiing, altijd vlak bij de zee of op eilanden in de zee. De soort broedt vaak in associatie met Kokmeeuwen en andere sternensoorten in verband met een betere bescherming tegen predatoren. De sternen foerageren tot op grote afstand van de kolonie (tot meer dan 25 km), meestal stootduikend onder een steile hoek tot ongeveer 1 meter diep. Bij harde wind foerageren vaak grote, luidruchtige groepen in de branding en in beschutte havengebieden. Grote sterns zijn uitgesproken voedselspecialisten; ze leven vrijwel uitsluitend van Haring, Sprot en Zandspiering. De kustwateren van Zeeland tot de Panne vormen een belangrijk voedselgebied. Op doortrek verkiest de soort rustige stranden, slikken, schorren en getijdengebieden en sluit ze zich vaak aan bij andere sternensoorten.

verspreiding

De broedgebieden zijn vooral gelegen in West-Europa en enkele rivierdelta's in het westelijk deel van de Middellandse, de Zwarte en de Baltische Zee. De Grote stern overwintert in het Middellandse-Zeegebied en langs de kusten van West-Afrika. Bij ons komt de soort toe midden maart en trekt weer weg in augustus-september. In Vlaanderen komt een soms zeer grote kolonie voor in de voorhaven van Zeebrugge (tot 4.067 broedparen, dit is meer dan 7% van de totale biogeografische populatie); éénmaal werd in het Zwin gebroed. De soort komt nagenoeg alleen aan zee voor. In het binnenland wordt zelden eens een doortrekker gezien.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	kernpopulatie van ≥ 4000 broedparen	kernpopulatie van ≥ 4000 broedparen, maar een tijdelijke, zelfs forse afname als gevolg van verplaatsingen binnen de Nederlands-Belgische metapopulatie is aanvaardbaar.	kernpopulatie van < 4000 broedparen (tenzij het gaat om tijdelijke fluctuatie)		Anselin et al 2008
Toestand van de populatie	populatietrend	Monitoring van de populatie toont aan dat die niet ≥ 15% afneemt gedurende ≥ 20 jaar	Monitoring van de populatie toont aan dat die niet ≥ 30% afneemt gedurende ≥ 20 jaar	Monitoring van de populatie toont aan dat die wel ≥ 30% afneemt gedurende ≥ 20 jaar		OSPAR 2003
Toestand van de populatie	Broedsucces	jaarlijks gemiddeld ≥ 1 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie	jaarlijks gemiddeld 0,5 - 1 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie	jaarlijks gemiddeld < 0,5 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie	Zeebrugge	Courtens et al 2007

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	[nestplaats]: natuurlijke eilanden; [rustgebied]: kale, niet-verstoorde stranden nabij de nestplaats, slikken, schorren	[nestplaats]: zandige opspuitingen in of aan zee; zandige stranden, duinen; [rustgebied]: kale, niet-verstoorde stranden in de wijde omgeving van de nestplaats, slikken, schorren	[nestplaats]: stranden of zandbanken die bij hoog tij onder water komen; stranden, duinen of eilanden met te dichte begroeiing; slib; [rustgebied]: geen of enkel toeristische stranden nabij of in de wijde omgeving van nestplaats		Spanoghe et al 2003; Courtens & Stienen 2004; Cramp 1980

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	kaal zand met verspreide, spaarzame vegetatie: ononderbroken zicht ≥ 200 m naar alle kanten (eilandgevoel) met vegetatiebedekking < 50% of veel kale plekken tijdens broedseizoen; aanwezigheid van vegetatierand nabij nest waar de kuikens zich in kunnen verschuilen	kaal zand met verspreide, spaarzame vegetatie: ononderbroken zicht ≥ 200 m naar de helft van alle kanten (verminderd eilandgevoel) met vegetatiebedekking < 50% of veel kale plekken tijdens broedseizoen; aanwezigheid van vegetatierand nabij nest waar de kuikens zich in kunnen verschuilen	te dichte vegetatie (bedekking ≥ 50%); ononderbroken zicht < 200 m of naar minder dan de helft van alle kanten (geen eilandgevoel)		Spanoghe et al 2003; Eric Stienen pers. comm.
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	Open plekken tussen korte tot middelhoge vegetatie: vegetatie ofwel volledig < 10 cm ofwel variërend tussen 0 en 30 cm	Open plekken tussen korte tot middelhoge vegetatie: vegetatie ofwel volledig < 10 cm ofwel variërend tussen 0 en 30 cm	vegetatie volledig ≥ 10 cm in het begin van het broedseizoen		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	Afstand tot waterbiotoop	in zee of direct erop aansluitend: strand, zandbank	opspuiting in zee (permanent boven water)	biotoop niet direct aansluitend op zee		Spanoghe et al 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	voedselaanbod	groot en gevarieerd aanbod van geschikte prooidieren, bv. Zandspiering en Sprot (van 5 tot 13 cm groot): gemiddeld ≥ 10 visjes per kuiken per dag	groot en gevarieerd aanbod van geschikte prooidieren, bv. Zandspiering en Sprot (van 5 tot 13 cm groot): gemiddeld 5 - 10 visjes per kuiken per dag	te weinig geschikte prooidieren (van de juiste grootte): gemiddeld < 5 visjes per kuiken per dag		Spanoghe et al 2003; Courtens et al 2007 ; Cramp 1980
Habitatkwaliteit	oppervlakte	≥ 22 ha geschikt biotoop voor alle sternensoorten in het gebied	≥ 22 ha geschikt biotoop voor alle sternensoorten in het gebied	< 22 ha geschikt biotoop voor alle sternensoorten in het gebied		Courtens & Stienen 2004
Habitatkwaliteit	verstoring	Geen langdurige antropogene verstoring binnen straal van 100 meter van nestplaats (variërend per gebied)	enkel scheepvaart op circa 100 m van nestplaats of verder	herhaalde, langdurige verstoring (bv. waterrecreatie) of grondpredatoren binnen straal van 100 m rond nestplaats		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	beheer	tegengaan van vegetatiesuccessie (jaarlijks onderhoud van vegetatie); weren van predatoren; broedplaatsen ontoegankelijk maken voor recreanten	tegengaan van vegetatiesuccessie; broedplaatsen ontoegankelijk maken voor recreanten	geen aangepast beheer		Courtens et al 2008; Courtens & Stienen 2004

Literatuur

Anselin, A; Vermeersch, G; Devos, K; 2008. Rapport gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen vogels. INBO intern rapport, [...] in prep.

Courtens W;Stienen EWM; 2004. Voorstel tot afbakening van een vogelrichtlijngebied voor het duurzaam in stand houden van de broedpopulaties van kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist. Brussel; Instituut voor Natuurbehoud.

Courtens, W; Deneudt, K; Draisma, S; Franco, M; Hellemans, B; Huyse, T; Moodley, L; Remerie, T; Soetaert, K; Stienen, E; Vanaverbeke, J; vanden Berghe, E; Van den Eynde, D; van de walle, M; van Oevelen, D; Vanreusel, A; Vincx, M; Volckaert, F; 2007. SCIENTIFIC SUPPORT PLAN FOR A SUSTAINABLE DEVELOPMENT POLICY (SPSD II): Part 2: Global change, Ecosystems and Biodiversity. “TROPHOS”. Brussel. Belgian Science Policy.

Courtens, W; Stienen, EWM; Verbelen, D; Van de Walle, M; 2008. Eindrapport monitoring SBZ-V "Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist" en SBZ-V "Poldercomplex". Brussel; Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

OSPAR 2003. WORKING GROUP NAME: SEABIRD ECOLOGICAL QUALITY INDICATORS. Lisboa

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin’ en ‘ BE2500002 (1-31) Polders’. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

6.1.9 Ijsvogel - Alcedo atthis

beschrijving

De IJsvogel is een klein, fluorescerend blauw en oranje gekleurd vogeltje met korte staart en korte, lichtrode pootjes. De onderzijde en de oorstreek zijn warm oranjebruin; de keel en de vlek op de zijhals zijn sneeuwwit. Bij het mannetje is de forse, dolkvormige snavel volledig zwart; bij het vrouwtje is de ondersnavel voor meer dan de helft oranje. Ondanks de kleurenpracht valt de IJsvogel soms moeilijk te ontdekken wanneer hij roerloos in de schaduw op een tak aan de oever zit. Hij vliegt vaak laag en snel over het water en laat dan veelvuldig zijn één- à tweeledige, scherpe fluittoon horen.

habitat

De IJsvogel is strikt gebonden aan zuiver, ijsvrij, visrijk, traag stromend water. Steile, zandige natuurlijke oeverwanden of wortelgestellen van omgevallen bomen langs beken, rivieren en in mindere mate langs vijvers vormen de favoriete broedhabitat. Hier nestelt hij in een verticale zandwand of in het wortelgestel van een omgevallen boom. Er wordt een lange gang van ongeveer één meter uitgegraven met op het einde een rond nesthol, waarin de jongen op een bedje van visgraten grootgebracht worden. Het broeden begint al zeer vroeg op het jaar, waardoor in sommige jaren tot 3 legsels kunnen worden grootgebracht. Overhangende takken zijn essentieel als uitvalsbasis bij het foerageren. Het vissen gebeurt meestal van op een tak boven het water, van waar loodrecht tot onder het wateroppervlak naar prooien gedoken wordt. Het voedsel bestaat vooral uit allerlei visjes zoals stekelbaars, alver, blei en voorn, maar ook libellenlarven, watertorren, kokerjuffers, kleine amfibieën en zoetwatergarnalen staan op het menu. Het broed- en jachtterrein kunnen tot enkele kilometers uit elkaar liggen.

verspreiding

IJsvogels broeden in heel Europa behalve het noorden. De aantallen zijn in Vlaanderen sterk afhankelijk van regen en gemiddelde temperatuur en onderhevig aan sterke schommelingen ten gevolge van de wintergevoeligheid. Tijdens harde winters (zoals midden de jaren '80 en '90) treden er hoge sterfte en populatiedalingen op. Momenteel is de Vlaamse populatie goed hersteld (650-850 paren) dankzij de grote reproductiecapaciteit met 2-3 legsels per jaar en overal aanwezig in de geschikte biotopen. De IJsvogel is bij ons voornamelijk standvogel, met enkel trekbewegingen tijdens vorstperiodes. De soort komt in Vlaanderen algemeen verspreid voor.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	vijvers, meren, beken, rivieren met combinatie van geschikte nestgelegenheid (steile, natuurlijke oevers of wortelgestellen van omgevallen bomen) langs geschikte foerageergebieden (visrijke waterhabitats)	vijvers, meren, beken, rivieren met combinatie van geschikte nestgelegenheid (steile, natuurlijke oevers of wortelgestellen van omgevallen bomen) langs geschikte foerageergebieden (visrijke waterhabitats)	waterlopen met verharde oevers; waterlopen of vijvers zonder omgevallen bomen/takken		Spanoghe et al 2003; Cramp 1980
Habitatkwaliteit	waterkwaliteit	(zeer) helder water	voldoende helder water	(zeer) troebel water		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	voedselaanbod	groot aanbod van kleine, smalle vissen (bij voorkeur 4 - 6 cm groot)	minder vis, maar groot aanbod van insecten (bv. libellen, vliegen) en soms ook weekdieren, schaaldieren en amfibieën (bv. jonge kikkers)	weinig of geen kleine vissen; enkel vissen van ≥ 10 cm		Cramp 1980; Keulen et al 2007
Habitatkwaliteit	oppervlakte	≥ 4 km geschikte oevers (van rivieren, beken of vijvers) per broedpaar	0,2 - 4 km optimale oevers (van rivieren, beken of vijvers) per broedpaar	< 3 km geschikte oevers (van rivieren, beken of vijvers) per broedpaar, of < 0,2 als habitat optimaal is		Glutz von Blotzheim et al 1987

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen verstoring (bv. door vissers, recreatie, scheepvaart, werken) nabij de nestplaats tijdens broedseizoen; geen bomen of struiken in blad vlakbij nestplaats (= uitkijkpost voor roofvogels als Sperwer)	Als habitat en voedselaanbod optimaal zijn, kan de soort soms bepaalde vormen van zachte recreatie (bv. op brede rivieren) tolereren	herhaalde of langdurige verstoring (bv. door vissers, recreatie, werken, scheepvaart) nabij de nestplaats tijdens broedseizoen; bomen of struiken in blad vlakbij nestplaats (= uitkijkpost voor roofvogels als Sperwer)		Spanoghe et al 2003; Cramp 1980
Habitatkwaliteit	beheer	inrichting, herstel of behoud van natuurlijke oevers, met plaatstelijk steile, bij voorkeur zandige wanden van ≥ 80 cm hoog en ≥ 5 m lang	inrichting, herstel of behoud van natuurlijke oevers, met plaatstelijk steile, bij voorkeur zandige wanden van ≥ 80 cm hoog en ≥ 5 m lang	gekanaliseerde oevers, zonder steile, bij voorkeur zandige wanden of dergelijke wanden < 80 cm hoog of < 5 m lang		Keulen et al 2007

Literatuur

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Devos K;Goethals V;Ameeuw G;De Rycke A;Decleer K; 2006. Instandhoudingsdoelstellingen voor het Europees Vogelrichtlijngebied 'IJzervallei' (en het Blankaartbekken in het bijzonder). INBO.

Glutz von Blotzheim, U.N.; 1987. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Wiesbaden; AULA-Verlag GmbH.

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Keulen, C; Laudelout, A; Delahaye, L; Paquet, J-Y; Clotuche, E; 2007. Espèces Oiseaux concernées par l'Annexe 1 et l'article 4.2 de la Directive européenne 79/409. Cahiers "Natura 2000"Centre de Recherche de la Nature, des Forêts et du Bois.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

Sterckx G;De Blust G; 2008. Heide in de vuurlinie. Ecologische gebiedsvisie voor Natura 2000-gebieden van Kamp Beverlo, het Schietterrein van Helchteren en hun omgeving. INBO.

6.1.10 Kleine Mantelmeeuw - Larus fuscus

beschrijving

De Kleine mantelmeeuw is iets kleiner en slanker dan de Zilvermeeuw. Bij volwassen vogels zijn de bovendelen zwartgrijs, de vleugeltoppen grotendeels zwart en de poten geel. De snavel is geel met een rode vlek op de ondersnavel; de iris is geel. Jonge vogels zijn tijdens hun eerste levensjaar overwegend donkerbruin (donkerder dan jonge Zilvermeeuwen). De staart is grotendeels zwart (bredere en zwartere staartband dan Zilvermeeuw) en de stuit is wit, met een aantal donkerbruine vlekken. De iris en snavel zijn donker; de poten roze. In de daaropvolgende onvolwassen kleden worden de bruine veren geleidelijk vervangen door donkergrijze en witte. Het adulte kleed wordt verkregen na 4 à 5 jaar.

habitat

De broedhabitat is vergelijkbaar met die van Zilvermeeuw - beide soorten komen immers vaak in gemengde kolonies voor - maar ruwe, rotsige en sterk begroeide terreinen zijn iets minder in trek. Ook kunstmatige broedplaatsen zoals opspuitterreinen en daken van gebouwen worden vlot in gebruik genomen. In het broedseizoen zoekt deze meeuwensoort haar voedsel in de Noordzee, tot wel 60 à 100 kilometer vanaf de broedkolonie. Daar vissen ze op kleine vissoorten die vlak onder het wateroppervlak zwemmen. Vaak vliegen ze achter vissersboten waar ze foerageren op overboord gegooid voedsel, zoals bijvangsten en visresten. Buiten het broedseizoen wordt de soort veelal aangetroffen op het strand, in landbouwgebieden (weiden en akkers) en op zee.

verspreiding

Kleine mantelmeeuwen broeden hoofdzakelijk in de kustgebieden van Noordwest-Europa, van IJsland tot het Iberisch schiereiland. In West-Europa is de broedpopulatie de voorbije decennia sterk toegenomen. In Vlaanderen komen twee ondersoorten voor. De ondersoort L. f. graellsii is een vrij talrijke broedvogel; de ondersoort L. f. intermedius is een doortrekker en wintergast, hoewel een enkel exemplaar bij ons ook tot broeden komt. In Vlaanderen is het broedgebied grotendeels beperkt tot de voorhaven van Zeebrugge (met 4.515 broedparen in 2004 meer dan 95% van de Vlaamse populatie of 2,6% van de biogeografische populatie). Elders bevindt zich alleen in Oostende een grotere populatie (149 paren in 2006) die is gevestigd op daken van gebouwen. In het binnenland gaat het voorlopig over slechts enkele paren. Buiten het broedseizoen komt de soort in Vlaanderen voor in vrij klein tot vrij groot aantal, zowel aan de kust als in het binnenland. De aantallen zijn het laagst tijdens de winter wanneer de Kleine mantelmeeuw langs de kusten van Zuidwest-Europa en Noordwest- Afrika vertoeft.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	[kust]: kernpopulatie van ≥ 4300 broedparen [binnenland]: ≥ 30 broedparen per kernpopulatie	[kust]: kernpopulatie van ≥ 4300 broedparen [binnenland]: 20 - 30 broedparen per kernpopulatie	[kust]: kernpopulatie van < 4300 broedparen [binnenland]: < 20 broedparen per kernpopulatie		Anselin et al 2008; Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002
Toestand van de populatie	Broedsucces	jaarlijks gemiddeld ≥ 1 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld 0,5 - 1 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld < 0,5 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar		Willems et al 2005
Habitatkwaliteit	biotoop	vlakke of aflopende, zandige terreinen met redelijk korte vegetatie langs de kust; zandduinen met verspreide plekken Helmgras; in het binnenland ook op vochtige heide	platte daken van gebouwen, nabij water; zandige opspuitterreinen met verspreide vegetatie nabij water	terreinen met enkel dichte, hoge vegetatie		Cramp 1980

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	verspreide plekken met vegetatie van 10 - 50 cm hoog	grote, platte daken van gebouwen	aaneengesloten, dichte vegetatie ≥ 50 cm in grootste deel van het terrein; kale terreinen met vegetatie < 10 cm (behalve platte daken)	Juiste hoogte van vegetatie rond het nest is belangrijk als bescherming tegen warmteverlies, wind en grondpredatoren.	Kim & Monaghan 2005
Habitatkwaliteit	oppervlakte	[kust]: ≥ 60 ha geschikt habitat voor de volledige kolonie	[kust]: 30 - 60 ha geschikt habitat voor de volledige kolonie	[kust]: < 30 ha geschikt habitat voor de volledige kolonie		Stienen et al 2007; Courtens & Stienen 2004
Habitatkwaliteit	verstoring	(vrijwel) geen antropogene verstoring in een straal van 50 m rond de nestplaats	hoogstens enige verstoring (bv. havenwerkzaamheden) in de wijde omgeving van de kolonie	herhaalde of langdurige antropogene verstoring (bv. toerisme, loslopende honden,…) in de kolonie of in een straal van 50 m rond de nestplaats		Goethals 2008; Courtens & Stienen 2004

Literatuur

Anselin, A; Vermeersch, G; Devos, K; 2008. Rapport gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen vogels. INBO intern rapport, [...] in prep.

Courtens W;Stienen EWM; 2004. Voorstel tot afbakening van een vogelrichtlijngebied voor het duurzaam in stand houden van de broedpopulaties van kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist. Brussel; Instituut voor Natuurbehoud.

Courtens, W; Stienen, EWM; Verbelen, D; Van de Walle, M; 2008. Eindrapport monitoring SBZ-V "Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist" en SBZ-V "Poldercomplex". Brussel; Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Kim, SY; Monaghan, P; 2005. Effects of vegetation on nest microclimate and breeding performance of Lesser Black-backed Gulls. Journal of Ornithology 146: 176-183

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Stienen, E; Vanermen, N; Courtens, W; 2007. Veranderingen in het broedbestand van Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw te Zeebrugge in het verleden en te verwachten veranderingen in de nabije toekomst. Brussel; INBO.

Willems, F; Oosterhuis, R; Dijksen, L; Kats, R; Ens, BJ; 2005. Broedsucces van kustbroedvogels in de Waddenzee 2005. Beek-Ubbergen; Texel; SOVON Vogelonderzoek Nederland; Alterra. http://www.sovon.nl/pdf/Ond%202005-07%20BroedsuccesWadden.pdf

6.1.11 Kleine zilverreiger - Egretta garzetta

beschrijving

De Kleine zilverreiger is een middelgrote, volledig witte, slanke reiger met smalle zwartachtige snavel, zwarte poten en kenmerkende heldergele tenen. In zomerkleed zijn er twee lange kruinveren aan het achterhoofd en sierveren op de rug.

habitat

De Kleine zilverreiger is een soort van zeer open terreinen. De voorkeur gaat vooral naar slikvlaktes, moerassen en lagunes, liefst omgeven door ooibossen bestaande uit wilgen en andere boomsoorten of lage struiken. Ook andere gebieden met ondiep water zoals stranden komen in aanmerking. In Vlaanderen is de soort ook te zien in de polders, in overstroomde meersen en op opspuitterreinen. Het is een overdag actieve vogel die in ondiep water foerageert op vissen, amfibieën, insecten en slakken. 's Avonds vliegen ze met soortgenoten naar een gezamenlijke slaapplaats. Het nest wordt in de bomen gemaakt, meestal in kolonies tussen andere reigersoorten.

verspreiding

Het is een Zuid-Europese soort die de laatste jaren sterk naar het noorden is opgerukt. In België, Nederland en het Verenigd Koninkrijk is de soort nu een normale verschijning. In Vlaanderen heeft zich in het Zwin al een kleine kolonie gevestigd tussen de Kwakken, Lepelaars, Aalscholvers en Blauwe reigers. Elders zijn er recent nog 2 onregelmatige broedgevallen bekend in de provincies Antwerpen en Limburg. Kleine zilverreigers zijn trekvogels die normaal overwinteren in het Middellandse-Zeegebied en tropisch Afrika. De grootste aantallen langs de kust zijn te zien in de nazomer. Tegenwoordig blijven broedvogels van de recente, noordelijke kolonies overwinteren in of nabij hun broedgebieden waar ze gezamenlijke slaapplaatsen innemen. In Lissewege en het Zwin komen tot een 100-tal exemplaren slapen. De relatief zachte winters sinds de jaren '90 hebben daartoe zeker bijgedragen. In het binnenland is de soort een regelmatige doortrekker met af en toe een exemplaar dat overzomert of hier de winter doorbrengt.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		best professional judgement; Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Broedsucces	jaarlijks gemiddeld ≥ 2,5 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld 2 - 2,5 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld < 2 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar		Ellmauer 2005
Habitatkwaliteit	Biotoop	[broedplaats]: bos met ondergroei, nabij geschikte foerageergebieden; [foerageergebied]: ondiep moeras, polders met brede, ondiepe sloten, estuaria, slikken	[broedplaats]: hoge vegetatie (bv. wilgen) met ondergroei, nabij water; [foerageergebied]: ondiep moeras, polders met brede, ondiepe sloten, estuaria, slikken	[broedplaats]: enkel lage vegetatie; [foerageergebied]: weinig of geen ondiep water		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	[foerageergebied] afwisselend delen met en zonder watervegetatie: ≥ 20% open water (zonder vegetatie)	[foerageergebied] afwisselend delen met en zonder watervegetatie: ≥ 20% open water (zonder vegetatie)	[foerageergebied] weinig of geen afwisseling in vegetatiestructuur; < 20 % open water of weinig of geen delen met watervegetatie		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	[broedplaats] bosjes met meerdere bomen ≥ 5 m binnen het broedgebied	[broedplaats] hoge vegetatie (tussen 2 en 5 m)	[broedplaats] te lage vegetatie (< 2 m)		Spanoghe et al 2003; Birdguides 2006

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Diepte	[foerageergebied] uitgebreide ondiepe zones: meer dan 50% van het watergedeelte in een gebied < 20 cm diep	[foerageergebied] uitgebreide ondiepe zones: meer dan 50% van het watergedeelte in een gebied < 20 cm diep	[foerageergebied] te weinig ondiepe zones: meer dan 50% van het watergedeelte in een gebied ≥ 20 cm diep		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	oppervlakte	[nestplaats] ≥ 30 ha geschikt habitat per kolonie van 20 broedparen; [foerageergebied] ≥ 500 ha geschikt foerageergebied per kolonie van 20 broedparen	[nestplaats] 15 - 30 ha geschikt habitat per kolonie van 20 broedparen; [foerageergebied] 300 - 500 ha geschikt foerageergebied per kolonie van 20 broedparen	[nestplaats] < 15 ha geschikt habitat per kolonie van 20 broedparen; [foerageergebied] < 300 ha geschikt foerageergebied per kolonie van 20 broedparen		best professional judgement; Goethals 2008
Habitatkwaliteit	verstoring	vrijwel geen antropogene verstoring (bv. door waterrecreatie) nabij nestplaats	enkel lichte recreatie (wandelen, fietsen,…) in de wijde omgeving van de nestplaats	herhaalde of langdurige antropogene verstoring dicht bij of op nestplaats		Goethals 2008; Adriaens et al 2007

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habitattypen | Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.

Birdguides Ltd 2006. Birds of the Western Palearctic Interactive 2.0. Skylark Associates Ltd.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Ellmauer, T; 2005. Entwicklung von Kriterien, Indikatoren und Schwellenwerten zur Beurteilung des Erhaltungszustandes der Natura 2000-Schutzgüter. Wenen; neun österreichischen Bundesländer, Bundesministerium f. Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft und Umweltbundesamt GmbH

Fasola, M; Hafner, H; Kayser, Y; Bennetts, RE; Cezilly, F; 2002. Individual dispersal among colonies of Little Egrets Egretta garzetta. Ibis 144: 192-199

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

6.1.12 Kluut - Recurvirostra avosetta

beschrijving

De Kluut is een onmiskenbare zwart-witte steltloper met een dunne, opgewipte, zwarte snavel en lange, blauwgrijze poten. Bij jonge vogels is het zwart eerder donkerbruin. De soort is genoemd naar de onmiskenbare roep: 'kluut-kluut'.

habitat

De Kluut is gebonden aan waterrijke gebieden met brede slikranden, zonder of met korte begroeiing. Hier foerageert hij op de tast in ondiep water door de snavel heen en weer te bewegen. Het voedsel bestaat uit kleine kreeftachtigen, insecten en wormen. Natuurlijke en halfnatuurlijke biotopen zijn hoge zeeschorren en strandvlakten, brakwaterkreken en lage, zilte weilanden. Het grootste deel van de Vlaamse broedvogels verkiest echter allerlei opspuitterreinen, vooral de terreinen die kunstmatig verhoogd werden met zand en klei voor de inplanting van nieuwe industriegebieden. Ook op afgeplagde stukken in het kader van natuurontwikkeling en op slikranden langs weidepoelen komt de soort tot broeden. De nestplaats bestaat uit een kuiltje midden op een kaal zandig of met schelpen bedekt terrein.

verspreiding

Het broedareaal omvat heel Europa tot Zuid-Scandinavië, vooral in de kustgebieden of langs grote rivieren. In de winter trekken veel noordelijke vogels naar het Middellandse-Zeegebied en Afrika. Bij ons is het een zomervogel die te zien is van eind maart tot oktober. In Vlaanderen schommelt het jaarlijks aantal broedparen van minder dan 300 tot ruim 500, vooral naargelang de beschikbaarheid van geschikte (vaak tijdelijke) broedterreinen. Belangrijke broedgebieden zijn in de eerste plaats het Antwerpse Linkeroevergebied (tot max. 300 paren), de achterhaven van Zeebrugge, het Zwin, de Uitkerkse polder en de kanaalzones van Gent en Wintam. Daarbuiten gaat het meestal om enkele tot een tiental broedparen. Buiten het broedseizoen wordt de soort voornamelijk aangetroffen in enkele kustgebieden (o.a. het Zwin te Knokke) en vooral op de slikken en schorren langs de Beneden-Zeeschelde (regelmatig meer dan 600 ex.).

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Broedsucces	jaarlijks gemiddeld ≥ 1 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld 0,5 - 1 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld < 0,5 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar		Willems et al 2005; Meininger et al 2006
Habitatkwaliteit	Biotoop	getijdengebieden, zilte weiden met ondiepe poelen, ondiep moeras met open plekken en lage vegetatie	opgespoten terreinen met ondiep water, open plekken en lage vegetatie	moerassen, poelen e.d. met veel of hoge vegetatie en weinig of geen ondiep water		Spanoghe et al 2003; Cramp 1980
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	Kale bodem met spaarzame vegetatie en slik: ononderbroken zicht (≥ 200 m) met vegetatiebedekking < 10% en rest kaal tijdens broedseizoen	vegetatiebedekking 10 - 40 % (indien veel grondpredatoren aanwezig zijn) en rest kaal tijdens broedseizoen	vegetatiebedekking ≥ 40% van het broedterrein		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	waterniveau	stabiel waterpeil (fluctuaties < 2 cm tijdens het broedseizoen)	stabiel waterpeil (fluctuaties < 2 cm tijdens het broedseizoen)	Fluctuaties ≥ 2 cm tijdens het broedseizoen		Spanoghe et al 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Diepte	≥ 50 % van het watergedeelte tussen 2 en 15 cm diep; veel lage eilandjes of slikranden (tot 30 cm boven waterpeil) op en rond de broedplaats	dieper water, maar met kale eilandjes of brede, kale oeverstroken; opspuitingen met slik (tot 30 cm boven waterpeil) op en rond de broedplaats	≥ 50 % van het watergedeelte ≥ 20 cm diep, zonder eilandjes of geschikte oeverstroken; veel begroeiing op en rond de broedplaats, of oevers/randen ≥ 30 cm hoog		Cramp 1980; Spanoghe et al 2003; Cadbury et al 1989
Habitatkwaliteit	oppervlakte	grasland: ≥ 10 ha zoet grasland per broedpaar; ≥ 3 ha zilt grasland per broedpaar; begraasd schor: ≥ 1 ha per broedpaar	grasland: 5 - 10 ha zoet grasland per broedpaar; 1,5 - 3 ha zilt grasland per broedpaar; begraasd schor: 0,5 - 1 ha per broedpaar	grasland: < 5 ha zoet grasland per broedpaar; < 1,5 ha zilt grasland per broedpaar; begraasd schor: < 0,5 per broedpaar		Adriaensen et al 2005; Courtens & Kuijken 2004; Cramp 1980; Van Impe 1998
Habitatkwaliteit	beheer	behoud of instellen van een waterniveau zonder sterke, plotse schommelingen	In gebieden met weinig natuurlijke buffer kan gekozen worden voor regulatie van waterpeil	sterk schommelend waterniveau zonder aangepast beheer		best professional judgement

Literatuur

Adriaens, P; Symens, P; Spanoghe, G 2004. Opmaak van een inventaris van de ecologische infrastructuur in de Gentse Kanaalzone. Gent; Natuurpunt & Universiteit Antwerpenrpen.

Adriaensen F;Van Damme S;Van den Bergh E;Van Hove D;Brys R;Cox T;Jacobs S;Konings P;Maes J;Maris T;Nachtergale L;Struyf E;Van Braeckel A;Meire P; 2005. IHD Schelde-estuarium. UA.

Cadbury, CJ; Hill, D; Partridge, J; Sorenson, J; 1989. The history of the avocet (Recurvirostra avosetta) population and it's management in England since recolonisation. RSPB Conservation Review 3: 9-13

Courtens, W; Kuijken, E; 2004. Een studie naar de instandhoudingsdoelstellingen voor het Vogelrichtlijngebied "3.2 Poldercomplex". Brussel; Instituut voor Natuurbehoud.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Cuervo, JJ; 2004. Nest-site selection and characteristics in a mixed species colony of Avocets Recurvirostra avosetta and Black-winged Stilts Himantopus himantopus. Bird Study 51: 20-24

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Meininger, PL; Hoekstein, MSJ; Lilipaly, SJ; Wolf, P; 2006. Broedsucces van kustbroedvogels in het Deltagebied in 2005. Middelburg; Rijksinstituut voor Kust en Zee. http://www.scheldenet.nl/topics/Broedsucces2005Rapport.pdf

Moreira, F; 1995. The winter feeding ecology of Avocets (Recurvirostra avosetta) on intertidal areas. Ibis 137: 99-108

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

van Hove, D; Nijssen, D; Meire, P; 2004. Opstellen van instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones in het kader van de Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn en (…) in de Zeehaven van Antwerpen: Beneden-Schelde. Wilrijk; Universiteit Antwerpen

Van Impe, J; 1998. Twintig jaar broedende watervogels te Antwerpen - Linkeroever 1977 - 1997: bescherming, evolutie en toekomst. Groenling 20: 11-26

Willems, F; Oosterhuis, R; Dijksen, L; Kats, R; Ens, BJ; 2005. Broedsucces van kustbroedvogels in de Waddenzee 2005. Beek-Ubbergen; Texel; SOVON Vogelonderzoek Nederland; Alterra. http://www.sovon.nl/pdf/Ond%202005-07%20BroedsuccesWadden.pdf

6.1.13 Korhoen - Tetrao tetrix

beschrijving

Het Korhoen is een vrij grote hoenderachtige waarvan het mannetje dof blauwzwart is met rode, vergrote wenkbrauwkammen, witte vleugelstrepen en onderstaartdekveren. Het meest opvallende kenmerk is de liervormige staart van het mannetje die tijdens de balts uitgespreid omhoog gehouden wordt. Het vrouwtje is onopvallend bruin geschubd met een rechthoekige of licht gevorkte staart. Kenmerkend is de diepe, ver dragende zang die op de baltsplaatsen gegeven wordt.

habitat

Het Korhoen is een standvogel van gemengde open berken- en naaldhoutwouden, heide- en veengebieden met verspreide bomen. De soort leefde bij ons op de uitgestrekte heidevlakten en de nabijgelegen kleinschalige landbouwgronden. Het typische leefgebied heeft een gemengd karakter met een combinatie van open ruimten waar de soort foerageert, baltst en broedt en delen met struiken of bosjes waar gerust wordt. Het voedsel van de volwassen vogels is grotendeels plantaardig (naast bessen ook wilgenkatjes, boomknoppen, Struikhei en Dophei) maar voor kuikens zijn insecten en spinnen onontbeerlijk. De mannetjes verzamelen zich in het voorjaar op de zogenaamde bolderplaatsen waar er gevochten wordt voor een partner.

verspreiding

Het broedareaal strekt zich uit van West-, Noord- en Centraal-Europa tot in Azië. Het Korhoen is een standvogel. De soort is in Vlaanderen inmiddels uitgestorven, hoofdzakelijk als gevolg van habitatverlies. In 1987 waren er op de militaire terreinen in Noordoost-Limburg nog een 25-tal exemplaren aanwezig. In de Noorderkempen is de soort al eerder in de jaren '80 uitgestorven. In de Hoge Venen komt nog een zeer bedreigde relictpopulatie voor (minder dan 100 exemplaren). Gezien de algemeen dalende trend in vrijwel geheel West-Europa is een terugkeer of herstel als broedvogel niet vanzelfsprekend.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	Overgang van bos naar open landschap met overwegend lage vegetatie: mozaïek van uitgestrekte heide- en veengebieden, open berken- en naaldbossen en extensief beheerde hooilanden met verspreide opslag van jonge bomen (berken, wilgen); aanwezigheid van kleinschalig cultuurland, vooral ruige graslanden, oude, kruidenrijke, natte en weinig bewerkte weilandpercelen en extensieve, braakliggende graanakkers (geen Maïs) nabij de broedplaatsen is van belang. Aanpalend bossen met een kruidlaag van bosbes	Overgang van bos naar open landschap met overwegend lage vegetatie: mozaïek van uitgestrekte heide- en veengebieden, open berken- en naaldbossen en extensief beheerde hooilanden met verspreide opslag van jonge bomen (berken, wilgen); aanwezigheid van kleinschalig cultuurland, vooral ruige graslanden, oude, kruidenrijke, natte en weinig bewerkte weilandpercelen en braakliggende graanakkers (geen Maïs) nabij de broedplaatsen is van belang. Aanpalend bossen met een kruidlaag van bosbes	ontbreken van het geschikte mozaïeklandschap		Goethals 2008; Birdguides 2006

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	bedekking door opslag van berken of wilgen op heide bedraagt < 30 %	bedekking door opslag van berken of wilgen op heide bedraagt < 30 %	bedekking door opslag van berken of wilgen op heide bedraagt ≥ 30 %		Keulen et al 2007; Birdguides 2006
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	heidevegetatie van 60 cm hoog in sommige delen van het gebied in de zomer	heidevegetatie van 40 - 60 cm hoog in sommige delen van het gebied in de zomer	heidevegetatie < 40 cm hoog in grootste deel van het gebied in de zomer		Keulen et al 2007
Habitatkwaliteit	verstoring	Binnen 500 m van nest/rustplaats weinig of geen menselijke verstoring. In wijdere omgeving geen grote verstoring (b.v. jacht, vogelschrikkanon, harde recreatie, intensieve begrazing). Broedplaatsen afsluiten voor het publiek.	enkel lichte recreatie (fietsen, wandelen, skieën…) in de wijde omgeving van broed- en rustplaatsen en buiten de geschikte habitats	herhaalde of langdurige menselijke verstoring binnen 500 m van nest/rustplaats of sterke verstoring in wijde omgeving		Goethals 2008; Birdguides 2006; Keulen et al 2007

Literatuur

Birdguides Ltd 2006. Birds of the Western Palearctic Interactive 2.0. Skylark Associates Ltd.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Ellmauer, T; 2005. Entwicklung von Kriterien, Indikatoren und Schwellenwerten zur Beurteilung des Erhaltungszustandes der Natura 2000-Schutzgüter. Wenen; neun österreichischen Bundesländer, Bundesministerium f. Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft und Umweltbundesamt GmbH

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Keulen, C; Laudelout, A; Delahaye, L; Paquet, J-Y; Clotuche, E; 2007. Espèces Oiseaux concernées par l'Annexe 1 et l'article 4.2 de la Directive européenne 79/409. Cahiers "Natura 2000"Centre de Recherche de la Nature, des Forêts et du Bois.

Sterckx G;De Blust G; 2008. Heide in de vuurlinie. Ecologische gebiedsvisie voor Natura 2000-gebieden van Kamp Beverlo, het Schietterrein van Helchteren en hun omgeving. INBO.

6.1.14 Kwak - Nycticorax nycticorax

beschrijving

De Kwak is een zeer gedrongen, kleine reigersoort met zwarte kopkap en mantel, grijze vleugels en staart en witte onderdelen. Hij heeft een zwarte snavel en geelgroene poten. In de paartijd zijn de poten oranjerood. Adulte vogels hebben lange witte sierveren op de achterkruin. Juveniele vogels zijn bruin gestreept op kop en onderdelen, donkerbruin met witte vlekken op de bovendelen. In vlucht lijkt hij vrij gedrongen met zeer korte hals en brede vleugels. Zijn naam dankt hij aan zijn roep, een luid 'kwak'. Zijn oude Nederlandse naam 'Nachtreiger' wijst op zijn nocturne levenswijze, meer dan de andere reigersoorten.

habitat

De Kwak leeft meestal in kolonies in meer gesloten habitats dan de Woudaap en de Roerdomp. Grote vijvers met veel wilgen en broek- en moerasbossen met open water zijn ideale broedbiotopen voor deze soort. Het nest bestaat uit een platform van takken en wordt gemaakt in bomen, zelden in riet. Groepen vogels roesten overdag in bomen. Er wordt vooral 's nachts gefoerageerd op vis, amfibieën en insecten. Dit gebeurt van op de oever of vanaf in het water hangende takken

verspreiding

Het is een broedvogel van Zuid- en Centraal-Europa. Vlaanderen is zowat het meest noordelijk gelegen broedgebied. Hoewel hij de laatste decennia ook in Frankrijk naar het noorden is opgerukt, bestaat onze populatie vooral uit verwilderde exemplaren, aangevuld door wilde vogels. Het gaat vooral om de populatie in het Zwin (tot 40 broedparen), elders gaat het om solitaire koppels. Normaal gezien trekt de Kwak 's winters zuidelijker. Door het bijvoederen in het Zwin blijven ze bij ons echter grotendeels overwinteren.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		best professional judgement; Pouwels et al 2002

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Broedsucces	jaarlijks gemiddeld ≥ 2 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld 1,5 - 2 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld < 1,5 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar		Ellmauer 2005
Habitatkwaliteit	Biotoop	[broedplaats]: moerasbos, bos nabij water; [foerageergebied]: (vooral ondiepe) vijvers, plassen, moerassen, rivier- en kanaalarmen en beken met veel vegetatie	[broedplaats]: wilgenopslag, riet; [foerageergebied]: (vooral ondiepe) vijvers, plassen, moerassen, rivier- en kanaalarmen en beken met veel vegetatie	[broedplaats]: bossen ver van water; [foerageergebied]: te diepe waterpartijen of waterpartijen met te weinig vegetatie		Spanoghe et al 2003; Birdguides 2006; den Boer 2001
Habitatkwaliteit	openheid	[in moerasgebieden] Eén of meer grotere poelen, niet meer dan 50% van moeras innemend, tijdens de zomerperiode	[in moerasgebieden] Eén of meer grotere poelen, niet meer dan 50% van moeras innemend, tijdens de zomerperiode	[in moerasgebieden] geen open water of juist teveel (≥ 50% van moeras innemend)		Spanoghe et al 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Diepte	Afwisseling van diepe en ondiepe zones: water in het moeras tijdens de droogste periode 10-30 cm, met poelen en sloten tot 2.5 m diep in het midden en een ondiepere zone (1m diep/5m breed) aan minstens één rand	Afwisseling van diepe en ondiepe zones: water in het moeras tijdens de droogste periode 10-30 cm, met poelen en sloten tot 2.5 m diep in het midden en een ondiepere zone (1m diep/5m breed) aan minstens één rand	water in het moeras tijdens de droogste periode < 10 cm diep; poelen en sloten zonder ondiepere zone aan de rand		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	waterkwaliteit	helder water	vrij helder water	(zeer) troebel water		best professional judgement
Habitatkwaliteit	oppervlakte	[nestplaats] ≥ 5 ha moerasbos per kolonie van 20 broedparen; [foerageergebied] ≥ 1000 ha geschikt foerageergebied per kolonie van 20 broedparen	[nestplaats] 2 - 5 ha moerasbos per kolonie van 20 broedparen; [foerageergebied] 600 - 1000 ha geschikt foerageergebied per kolonie van 20 broedparen	[nestplaats] < 2 ha moerasbos per kolonie van 20 broedparen; [foerageergebied] < 600 ha geschikt foerageergebied per kolonie van 20 broedparen		best professional judgement; den Boer 2001; Goethals 2008; Spanoghe et al 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	vrijwel geen antropogene verstoring (bv. waterrecreatie) dicht bij de broedplaats	enkel lichte recreatie in de wijde omgeving van de broedplaats	herhaalde antropogene verstoring (bv. waterrecreatie) te dicht bij de broedplaats		den Boer 2001

Literatuur

Adriaensen F;Van Damme S;Van den Bergh E;Van Hove D;Brys R;Cox T;Jacobs S;Konings P;Maes J;Maris T;Nachtergale L;Struyf E;Van Braeckel A;Meire P; 2005. IHD Schelde-estuarium. UA.

Birdguides Ltd 2006. Birds of the Western Palearctic Interactive 2.0. Skylark Associates Ltd.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

den Boer, T; 2001. Beschermingsplan moerasvogels 2000 - 2004. Wageningen; Informatie- en kenniscentrum natuurbeheer.

Ellmauer, T; 2005. Entwicklung von Kriterien, Indikatoren und Schwellenwerten zur Beurteilung des Erhaltungszustandes der Natura 2000-Schutzgüter. Wenen; neun österreichischen Bundesländer, Bundesministerium f. Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft und Umweltbundesamt GmbH

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

6.1.15 Kwartelkoning - Crex crex

beschrijving

In tegenstelling tot wat de naam doet vermoeden is de Kwartelkoning geen hoenderachtige maar een ral verwant aan de Waterral, de Meerkoet en het Waterhoen. Deze ranke vogel is overwegend grijsachtig geelbruin gekleurd met donker gevlekte bovendelen en egaal roestbruine vleugels. De kop en onderdelen zijn grijsachtig, de snavel en de poten roze. De soort blijft nog meer dan andere rallen in de vegetatie zodat lokalisatie bijna enkel door de zang mogelijk is: een luid raspend, ver dragend 'crex crex' dat doet denken aan het geluid van een duim die over een kam strijkt. Deze baltsroep is vooral te horen van zonsonder- tot zonsopgang en wordt vaak urenlang achtereen herhaald. Soms wordt ook overdag geroepen. Bij verstoring vliegt de soort maar zelden op; gewoonlijk sluipt hij heel onopvallend door de vegetatie weg. De vlucht is fladderend met uitstekende, bij landen afhangende poten.

habitat

Kwartelkoningen zijn minder afhankelijk van natte terreinen dan andere rallen. Toch prefereren ze bij ons vaak vochtige gebieden waar relatief laat gemaaid wordt, zoals natuurlijke, extensief beheerde hooilanden in de grote rivierdalen, met een regelmatig overstromingsregime in de winter en het voorjaar. Er wordt ook gebroed in grazige akkergewassen als klaver en luzerne. Tijdens het broedseizoen bestaat het voedsel uit insecten, wormen en slakken. Buiten het broedseizoen staan vooral allerlei zaden op het menu. De Kwartelkoning maakt per broedseizoen twee legsels. Het nest is niet meer dan een goed verscholen kommetje van gras.

verspreiding

Het broedgebied strekt zich uit van Ierland over West-Europa tot in West-Siberië, met het zwaartepunt in Oost-Europa en Rusland. De soort overwintert in tropisch Oost-Afrika. In de eerste helft van de vorige eeuw was de Kwartelkoning een schaarse, in de meeste rivierdalen voorkomende broedvogel in heel Vlaanderen. Na 1960 was de soort in grote delen al uitgestorven. In Vlaanderen is de soort momenteel een niet-jaarlijkse broedvogel met slechts af en toe nog enkele territoria in de valleigebieden van de IJzer.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002
Habitatkwaliteit	landschap	grote, open gebieden met ononderbroken zicht over meer dan 200 m	grote, open gebieden met ononderbroken zicht over meer dan 200 m	Te gesloten landschap (zicht < 200 m)		Spanoghe et al 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	overwegend droge, extensief beheerde, onbemeste bloemrijke graslanden, met relatief hoog gras en deels vochtige bodem; grote delen van grasland niet drassig of geïnundeerd na mei	overwegend droge, extensief beheerde, onbemeste bloemrijke graslanden, met relatief hoog gras en deels vochtige bodem; grote delen van grasland niet drassig of geïnundeerd na mei	sterk bemeste en intensief gebruikte hooilanden en graslanden (omdat vegetatie daarin te dicht is); hooi- en graslanden die al in het voorjaar of vroege zomer gemaaid worden; graslanden met dichte pollen van Pitrus; hooi- en graslanden met een dichte mat van oud, plantaardige materiaal op de bodem; zeer natte graslanden	De soort is niet echt afhankelijk van vochtige bodem, maar de vegetatie wordt op dergelijke bodems vaak later gemaaid dan op droge bodems, wat het broedsucces bevordert. Soms ook in Luzernevelden of andere landbouwgewassen (bv. Koolzaad), maar die vormen in Vlaanderen een suboptimaal biotoop	Spanoghe et al 2003; Birdguides 2006
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	Broedplaats met 20% aan planten van vochtige tot licht moerassige bodem en 80% aan hoge grassen (hooiland) per zingend mannetje tijdens broedperiode	Broedplaats met 20% aan planten van vochtige tot licht moerassige bodem en 80% aan hoge grassen (hooiland) per zingend mannetje tijdens broedperiode	< 80% aan hogere vegetatie per zingend mannetje tijdens broedperiode	Hogere planten van vochtige bodem zijn van belang in het vroege voorjaar, wanneer de vegetatie van het hooiland mogelijk nog niet hoog genoeg is.	Spanoghe et al 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	gemiddelde vegetatiehoogte = 30 - 60 cm	gemiddelde vegetatiehoogte = 20 - 30 cm	gemiddelde vegetatiehoogte < 20 cm		Spanoghe et al 2003; Birdguides 2006
Habitatkwaliteit	Successie / Verbossing	hooi- en graslanden met weinig of geen bomen of struiken (inclusief opslag)	hooi- en graslanden met weinig of geen bomen of struiken (inclusief opslag)	verboste hooi- en graslanden		Birdguides Ltd 2006
Habitatkwaliteit	oppervlakte	≥ 30 ha geschikt habitat per broedpaar	10 - 30 ha geschikt habitat per broedpaar	< 10 ha geschikt habitat per broedpaar		best professional judgement; Adriaensen et al 2005; Devos et al 2006; Kalkhoven et al 1995; Keulen et al 2007
Habitatkwaliteit	beheer	maaien van vegetatie uitstellen tot na het broedseizoen, d.w.z. tot na augustus; geen begrazing	maaien van vegetatie uitstellen tot na het broedseizoen, d.w.z. tot na augustus; enkel extensieve begrazing	maaien tijdens het broedseizoen (mei - augustus), vooral aan een snel tempo en van buiten naar binnen toe; intensieve begrazing	Kwartelkoning heeft twee broedsels per jaar: eerste tot eind juni, tweede tot eind juli of begin augustus.	Birdguides Ltd 2006

Literatuur

Adriaensen F;Van Damme S;Van den Bergh E;Van Hove D;Brys R;Cox T;Jacobs S;Konings P;Maes J;Maris T;Nachtergale L;Struyf E;Van Braeckel A;Meire P; 2005. IHD Schelde-estuarium. UA.

Birdguides Ltd 2006. Birds of the Western Palearctic Interactive 2.0. Skylark Associates Ltd.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Devos K;Goethals V;Ameeuw G;De Rycke A;Decleer K; 2006. Instandhoudingsdoelstellingen voor het Europees Vogelrichtlijngebied 'IJzervallei' (en het Blankaartbekken in het bijzonder). INBO.

Ellmauer, T; 2005. Entwicklung von Kriterien, Indikatoren und Schwellenwerten zur Beurteilung des Erhaltungszustandes der Natura 2000-Schutzgüter. Wenen; neun österreichischen Bundesländer, Bundesministerium f. Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft und Umweltbundesamt GmbH

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Keulen, C; Laudelout, A; Delahaye, L; Paquet, J-Y; Clotuche, E; 2007. Espèces Oiseaux concernées par l'Annexe 1 et l'article 4.2 de la Directive européenne 79/409. Cahiers "Natura 2000"Centre de Recherche de la Nature, des Forêts et du Bois.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

6.1.16 Lepelaar- Platalea leucorodia

beschrijving

De Lepelaar is een onmiskenbare grote, witte ibisachtige met een lange, platte, aan het uiteinde lepelvormige snavel en zwarte poten. In broedkleed heeft de Lepelaar een opvallend dikke, afhangende kuif, een gele borstband en geel op het uiteinde van de snavel. Jonge vogels hebben een roze snavel, geen kuif en zwarte vleugeltippen. In de vlucht is de lange, hals uitgestrekt en wordt de stijve vleugelslag afgewisseld met glijpauzes.

habitat

De Lepelaar nestelt voornamelijk op de grond in rietmoerassen, maar ook in duingebieden en soms in bomen wanneer geen geschikt biotoop voorhanden is of wanneer predatie door landpredatoren te hoog is. De recente broedgevallen in het Zwin gebeurden hoog in naaldbomen tussen reigerachtigen. Het broedgeval in de achterhaven van Zeebrugge vond plaats op de grond, temidden van meeuwen. De zeer recente kleine kolonie in het Linkerscheldeoevergebied had haar nesten op een takkenhoop in een waterplas. De nabijheid van moerassen, ondergelopen weilanden, ondiepe plassen, sloten, estuaria of slikken is vereist, aangezien daar naar voedsel gezocht wordt. De Lepelaar heeft een karakteristieke wijze van voedsel zoeken, waarbij de in het water gehouden snavel zijwaarts heen en weer wordt bewogen terwijl de vogel doorheen het water waadt. Het voedsel bestaat uit kleine vissen (stekelbaarzen), schelpdieren en kreeftachtigen.

verspreiding

De Lepelaar is een broedvogel van Zuidoost-Europa en Nederland. De volledige Nederlandse populatie trekt bij ons door naar de overwinteringsplaatsen in Noord- en West-Afrika. In Vlaanderen is het pas sinds kort een nieuwe broedvogel met 1 à 2 paartjes in de reigerkolonie van het Zwin, ondertussen meer dan 10 broedparen te Verrebroek (Beveren) en een enkele keer in de achterhaven van Zeebrugge. Op trek en in de zomer pleisteren bij ons soms groepen van tientallen exemplaren in de grote waterrijke gebieden zoals het Zwin, de Oostkustpolders, het Gentse (kanaalzone) en het Antwerpse (Linkeroever).

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Broedsucces	jaarlijks gemiddeld ≥ 1 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld 0,5 - 1 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld < 0,5 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar		best professional judgement; Cramp 1980
Habitatkwaliteit	Biotoop	[nestplaats] dichte rietvelden of ondiepe moerassen met veel vegetatie, vaak met verspreide struiken of bomen (bv. wilgen, populieren); [foerageergebied] grote, ondiepe waters, liefst met enige invloed van getij of zwakke stroming, of gebieden die pas recentelijk onder water gekomen zijn; brede, ondiepe, open sloten in poldergraslanden, vooral poldersloten in zeekleigebieden; sloten overwegend 10 - 30 cm diep, maar ≥ 0,5 à 2 m diep op sommige plaatsen, en doorgaans 3 - 5 m breed, met zeer weinig waterplanten	[nestplaats] verruigde eilandjes in meren of rivieren; kolonies van grote meeuwen. [foerageergebied] grote, ondiepe waters, liefst met enige invloed van getij of zwakke stroming, of gebieden die pas recentelijk onder water gekomen zijn; brede, ondiepe, open sloten in poldergraslanden, vooral poldersloten in zeekleigebieden; sloten overwegend 10 - 30 cm diep, maar ≥ 0,5 à 2 m diep op sommige plaatsen, en doorgaans 3 - 5 m breed, met zeer weinig waterplanten	[nestplaats] gebieden met te weinig vegetatie, behalve eilandjes of kolonies van grote meeuwen; [foerageergebied] stilstaande, troebele waters, snelstromende waters of water met weelderige vegetatie; sloten van overwegend ≥ 30 cm diep of < 2 à 3 m breed		Cramp 1980; van der Winden et al 2004

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	vegetatie(structuur)	[nestplaats] permanent in water staand rietland van minimaal enkele jaren oud, waar ophoping van oude stengels heeft plaatsgevonden, vele tientallen meters breed; op eilanden: vegetatie minimaal enkele meters breed; open waterzone ≥ 150 m breed [foerageergebied] afwisselend delen met en zonder watervegetatie: ≥ 20% vegetatieloos nat habitat	[nestplaats] permanent in water staand rietland van minimaal enkele jaren oud, waar ophoping van oude stengels heeft plaatsgevonden, vele tientallen meters breed; op eilanden: vegetatie minimaal enkele meters breed; open waterzone ≥ 150 m breed [foerageergebied] afwisselend delen met en zonder watervegetatie: ≥ 20% vegetatieloos nat habitat	[nestplaats] smalle rietzones of open waterzone < 150 m breed. [foerageergebied] teveel vegetatie: < 20% vegetatieloos nat habitat		Spanoghe et al 2003; den Boer 2001
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	[nestplaats] deel van nestplaats met bomen hoger dan 5 m binnen het broedgebied	[nestplaats] deel van nestplaats met bomen 2 - 5 m hoog binnen het broedgebied	[nestplaats] nest te gemakkelijk bereikbaar voor grondpredatoren (vegetatie < 2 m hoog)		Spanoghe et al 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Diepte	uitgebreide ondiepe zones: ≥ 50 % van het watergedeelte in een gebied < 50 cm diep	brede sloten met uitgebreide ondiepe zones (≥ 50 % van het watergedeelte 10 - 30 cm diep) en plaatselijk enkele diepere (≥ 50 cm) gedeelten (voor overwintering van vis)	te diep water: ≥ 50 % van het watergedeelte in een gebied ≥ 50 cm diep		Spanoghe et al 2003; van der Winden et al 2004
Habitatkwaliteit	voedselrijkheid	eutroof water	soms ook mesotroof water	oligotroof of hypertroof water		van der Winden et al 2004
Habitatkwaliteit	voedselrijkheid	[foerageergebied] eutrofe condities tijdens zomerseizoen	[foerageergebied] soms ook mesotroof	[foerageergebied] oligo- of hypertrofe condities tijdens zomerseizoen		Spanoghe et al 2003; van der Winden et al 2004
Habitatkwaliteit	oppervlakte	[nestplaats] ≥ 50 ha geschikt broedbiotoop per kolonie van 20 broedparen; [foerageergebied] ≥ 500 ha geschikt foerageergebied per kolonie van 20 broedparen	[nestplaats] 30 - 50 ha geschikt broedbiotoop per kolonie van 20 broedparen; [foerageergebied] 300 - 500 ha geschikt foerageergebied per kolonie van 20 broedparen	[nestplaats] < 30 ha geschikt broedbiotoop per kolonie van 20 broedparen; [foerageergebied] < 300 ha geschikt foerageergebied per kolonie van 20 broedparen		best professional judgement; den Boer 2001

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	aantal en grootte van de waterpartijen	[sloten] ≥ 1,3 km sloten van ≥ 2 m breed per 100 ha	[sloten] ≥ 1,3 km sloten van ≥ 2 m breed per 100 ha	[sloten] < 1,3 km sloten per 100 ha of sloten < 2 m breed		van der Winden et al 2004
Habitatkwaliteit	verstoring	Afgesloten (recreantvrije) natuurreservaten inrichten voor broedkolonies; goede afscherming van grondpredatoren (bv. Vos); geen verstoring op < 100 m van foeragerende vogels	enkel lichte recreatie (wandelen, fietsen,…) in de wijde omgeving van broedgebied	herhaalde of langdurige antropogene verstoring op of nabij nestplaats; habitat niet voldoende afgeschermd van grondpredatoren (bv. Vos); herhaalde of langdurige verstoring (vb. recreatie) op < 100 m van foeragerende vogels	Lepelaarkolonies zijn zeer gevoelig voor verstoring en grondpredatoren.	Cramp 1980; den Boer 2001; Krijgsveld et al 2004
Habitatkwaliteit	beheer	waterpeil en waterdynamiek regelen in foerageergebied	waterpeil en waterdynamiek regelen in foerageergebied	geen aangepast beheer of inrichting		Cramp 1980

Literatuur

Adriaensen F;Van Damme S;Van den Bergh E;Van Hove D;Brys R;Cox T;Jacobs S;Konings P;Maes J;Maris T;Nachtergale L;Struyf E;Van Braeckel A;Meire P; 2005. IHD Schelde-estuarium. UA.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

den Boer, T; 2001. Beschermingsplan moerasvogels 2000 - 2004. Wageningen; Informatie- en kenniscentrum natuurbeheer.

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

van der Winden, J; Bonhof, G; Bak, A; 2004. Leefgebieden van moerasvogels in agrarisch gebied. Culemborg; Bureau Waardenburg bv. http://www.moerasvogels.nl/documents/moerasvagrgebied2.pdf

6.1.17 Middelste Bonte Specht - Dendrocopos medius

beschrijving

De Middelste bonte specht is een vrij kleine specht die in vlucht en algemeen aspect sterk gelijkt op de wijd verspreide Grote bonte specht. Zowel het mannetje als het vrouwtje van de Middelste bonte specht hebben echter een volledig rode kruin, een korte dunne snavel en een ronde, blekere kop vermits de brede zwarte 'snorstreep' niet doorloopt tot onder de snavel. De vlucht is zoals die van de Grote bonte specht, maar is hoger in de boomkruinen te zien en veel onrustiger. De soort zit vaak dwars op de takken van de bomen met een iets ineengedoken houding en afhangende staart. Door haar stille en weinig opvallende leefwijze - ze maakt immers weinig roffelgeluiden en heeft een korte roepperiode - wordt ze gemakkelijk over het hoofd gezien.

habitat

De soort is gebonden aan oude, structuurrijke loofbossen met loofhout met een ruwe stam zoals bv. eik, iep en els en met dood hout waarin zich heel wat grote insecten kunnen ophouden. Loofbossen op rijke bodem in het laagland hebben de voorkeur, maar hierbuiten komt de soort ook voor in bossen met voldoende dikke bomen (35 cm diameter op borsthoogte) en veel dode zijtakken begroeid met mossen en korstmossen. Zoals de andere spechten is het een holenbroeder. Het nest wordt uitgehakt in vermolmde of rotte plekken van oude bomen. Het voedsel bestaat uit insecten die vooral opgespoord worden op ruwe schors en tussen de bladeren, aangevuld met o.a. boomsappen.

verspreiding

De Middelste bonte specht is een standvogel in continentaal Europa van Noord-Duitsland en Letland tot in Noord-Spanje en Griekenland, maar ontbreekt in het Verenigd Koninkrijk. Sinds een tiental jaar broedt de Middelste bonte specht plaatselijk in het zuidoosten van Nederland (Zuid-Limburg) en recent is ook Vlaanderen 'gekoloniseerd'. Momenteel zijn er een aantal broedparen in het Meerdaalwoud, het Zoniënwoud, de Vlaamse Ardennen en de bossen van de Voerstreek. Van deze soort verwacht men dat ze zich in de toekomst nog zal uitbreiden. Jonge vogels zwermen in het najaar en 's winters uit, waardoor potentiële nieuwe broedgebieden stelselmatig worden gekoloniseerd.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		best professional judgement; Angel Salas et al 2005; Kosinski & Winiecki 2005; Pouwels et al 2002

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Afstand tot nabije populaties	< 3 km	3 - 9 km	≥ 9 km	Geïsoleerde populaties (≥ 3 km van dichtste populatie) lopen het risico te verdwijnen, vooral in bossen < 40 ha.	Birdguides Ltd 2006
Habitatkwaliteit	biotoop	oude, structuurrijke, vochtige loofbossen (vooral Eikenbossen) met veel dood hout en met ruwe stammen	oude Beukenbossen met veel dood hout of andere loofbossen met voldoende dikke bomen en veel dode zijtakken begroeid met mossen en korstmossen	jonge loofbossen (met weinig of geen dood hout); zuivere naaldbossen		Birdguides Ltd 2006
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	veel hoge, dikke (≥ 35 cm diameter op borsthoogte), gezonde, oude bomen (vooral Eik van ≥ 60 jaar oud)	bomen 20 - 35 cm diameter op borsthoogte	enkel bomen < 20 cm diameter op borsthoogte		Adriaens et al 2007; Birdguides 2006
Habitatkwaliteit	aanwezigheid dood hout	groot aanbod aan staande dode of rottende hoge bomen of zijtakken	groot aanbod aan staande dode of rottende hoge bomen of zijtakken	weinig of geen dood hout aanwezig (nodig voor het uithakken van nestholten)		Birdguides Ltd 2006
Habitatkwaliteit	oppervlakte	eikenbossen: ≥ 10 ha oud eikenbos; andere loofbossen: ≥ 40 ha oud loofbos, al of niet met Eiken	eikenbossen: 5 - 10 ha oud eikenbos; andere loofbossen: 30 - 40 ha oud loofbos, al of niet met Eiken	eikenbossen:< 5 ha oud eikenbos; andere loofbossen: < 30 ha oud loofbos, al of niet met Eiken		best professional judgement; Birdguides 2006

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen antropogene verstoring (bv. houtkap) in een straal van 100 m van de nestplaats van maart tot en met juni	enkel lichte recreatie (wandelen, fietsen,…) in de wijde omgeving van de nestplaats	herhaalde antropogene verstoring (bv. houtkap, mountainbiken,…) in een straal van 100 m van de nestplaats van maart tot en met juni		Keulen et al 2007

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habitattypen | Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.

Angel Salas, M; Ferrer, X; Vicente Rovira, J; 2005. Distribución del Pico Mediano en la Península Ibérica. Revisión histórica crítica (siglos XIX y XX). Observatorio Medioambiental 8: 175-195. http://www.bib.ub.edu/fileadmin/bibs/biologia/ornitopdfs/3ornitocat7.pdf

Birdguides Ltd 2006. Birds of the Western Palearctic Interactive 2.0. Skylark Associates Ltd.

Keulen, C; Laudelout, A; Delahaye, L; Paquet, J-Y; Clotuche, E; 2007. Espèces Oiseaux concernées par l'Annexe 1 et l'article 4.2 de la Directive européenne 79/409. Cahiers "Natura 2000"Centre de Recherche de la Nature, des Forêts et du Bois.

Kosinski, Z; Winiecki, A; 2005. Factors affecting the density of the Middle Spotted Woodpecker: a macrohabitat approach. Journal of Ornithology 146: 263-270 http://www.springerlink.com/content/p02145437t362600/fulltext.pdf

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

6.1.18 Nachtzwaluw - Caprimulgus europaeus

beschrijving

De Nachtzwaluw is een bruingrijze vogel met ingewikkelde tekening die overdag, met gesloten ogen en perfect gecamoufleerd, zit te rusten op de grond of een dikke tak. Het is een nachtactief dier met een kenmerkend groot oog. Het mannetje heeft sneeuwwitte vlekken op de handpennen en witte staarthoeken. Deze vlekken ontbreken bij het vrouwtje en de onvolwassen vogels. Mannelijke nachtzwaluwen zijn het opvallendst tijdens de baltsvlucht wanneer ze naast een insectachtige zang ook een soort vleugelgeklap laten horen. De dieren vliegen licht en wendbaar: even stijgend, kort biddend, plots snel glijdend en uit het zicht verdwijnend. De zang is ver dragend (vaak tot op één kilometer hoorbaar) en bestaat uit een hard snorren (van dichtbij ratelend), dat met korte tussenpauzes urenlang te horen is, van de late avondschemering tot het ochtendgloren. Door zijn levenswijze en aangepaste camouflage is de Nachtzwaluw overdag uiterst moeilijk waar te nemen.

habitat

De Nachtzwaluw is een vogel van structuurrijke (oude) heidegebieden met een geleidelijke overgang naar open tot halfopen bossen op zandgrond met brede zandvlakten of -paden. Er wordt ook genesteld in kapvlaktes. Het nest bevindt zich steeds op de grond. In de schemering en 's nachts wordt er gejaagd op insecten zoals nachtvlinders, muggen en kevers, die met wijd opengesperde bek gevangen worden.

verspreiding

Het broedareaal omvat heel Europa behalve het uiterste noorden. De Nachtzwaluw is een zomervogel die laat toekomt in het broedgebied (meestal een eind in mei) en in september terugtrekt naar de overwinteringsgebieden in tropisch Afrika. In Vlaanderen broeden naar schatting 500-550 paren, hoofdzakelijk in de Limburgse Kempen. De soort komt er vooral voor op de overgang van grote heidegebieden met dennenbossen. Recent werden geschikte biotopen in de Antwerpse Kempen ook weer bezet. In de relictbiotopen van Oost- en West-Vlaanderen is de soort al ruim één decennium verdwenen, met uitzondering van een recente vestiging te Moerbeke en occasionele meldingen in de kustduinen en in de bossen nabij Beernem.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	structuurrijke (oude) heidelandschappen met een geleidelijke overgang naar open tot halfopen (dennen)bossen op zandgrond met brede zandvlakten of -paden; open, zandige ruimten en onbegroeide plekken zijn essentieel.	kapvlaktes in dennenbossen; jonge dennenaanplant	monotone dennenbossen, zonder structuur of overgangen en zonder open plekken; volledig open heidelandschappen		Goethals 2008; Adriaens et al 2007
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	verspreide bomen en struiken: Den en vooral Berk in heidevelden; 10-50 jonge bomen tot 3 m hoog per hectare; minder dan 50 % boombedekking en open plekken met een diameter van 80 tot 100 m; Ononderbroken zicht over minimum 50m. Aanwezigheid van kale plekken met een diameter van 2 meter. Kale plekken maken 10 tot 20 % van het terrein uit in de broedperiode.	verspreide bomen en struiken: Den en vooral Berk in heidevelden; 10-50 jonge bomen tot 3 m hoog per hectare; minder dan 50 % boombedekking en open plekken met een diameter van 80 tot 100 m; Ononderbroken zicht over minimum 50m. Aanwezigheid van kale plekken met een diameter van 2 meter. Kale plekken maken 10 tot 20 % van het terrein uit in de broedperiode.	weinig bomen en struiken in heidevelden (< 10 per ha); weinig of geen open plekken of ≥ 50% boombedekking; gesloten biotoop, met te weinig kale plekken (< 10% van het terrein)		Burgess et al 1990; Cresswell 1996; Ravenscroft et al 1989

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	bepaalde delen van de kruidlaag < 60 cm hoog in het gebied	bepaalde delen van de kruidlaag < 60 cm hoog in het gebied	vegetatie ≥ 60 cm in heel het gebied		Berry 1979
Habitatkwaliteit	Randzone	Grote randlengte tussen bos en heidegebied van 20 tot 100 m breed over meer dan 30 % van de rand van het broedgebied	Grote randlengte tussen bos en heidegebied van 20 tot 100 m breed over meer dan 30 % van de rand van het broedgebied	onvoldoende bufferzone tussen bos en heidegebied (< 20 m breed en over < 30% van de rand van het broedgebied)		EN 1997
Habitatkwaliteit	oppervlakte	≥ 50 ha mozaïek van heide en naaldbossen (met brede zandpaden) per broedpaar	25 - 50 ha mozaïek van heide en naaldbossen (met brede zandpaden) per broedpaar	< 25 ha mozaïek van heide en naaldbossen (met brede zandpaden) per broedpaar	zie ook actuele situatie op de Kalmthoutse Heide	best professional judgement; Cramp 1980; Kalkhoven et al 1995; Keulen et al 2007; Sterckx & De Blust 2008

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	Binnen 100 meter van nestplaats vrijwel geen menselijke verstoring. In wijdere omgeving weinig of geen verstoring (b.v. jacht, harde recreatie, honden)	Enkel zachte recreatie (fietsen, wandelen, …) in de wijde omgeving van nestplaats	herhaalde of langdurige verstoring binnen 100 m van nestplaats; drukke verkeerswegen nabij geschikt habitat (maken veel slachtoffers), ruiterpaden nabij geschikt habitat (risico dat jongen vertrappeld worden)		best professional judgement; Cramp 1980 ; Matthé 1982

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habitattypen | Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.

Berry, R; 1979. Nightjar habitats and breeding in East Anglia. British Birds 72: 207-218

Burgess, N; Evans, C; Sorensen, J; 1990. Heathland management for Nightjars. RSPB conservation review 4: 32-35

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Cresswell, B; 1996. Nightjars - some aspects of their behaviour and conservation. British wildlife 7: 297-304

EN 1997. Species action plans for birds: Nightjar

Glutz von Blotzheim, U.N.; 1987. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Wiesbaden; AULA-Verlag GmbH.

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Keulen, C; Laudelout, A; Delahaye, L; Paquet, J-Y; Clotuche, E; 2007. Espèces Oiseaux concernées par l'Annexe 1 et l'article 4.2 de la Directive européenne 79/409. Cahiers "Natura 2000"Centre de Recherche de la Nature, des Forêts et du Bois.

Matthé, L; 1982. Nachtzwaluwen in Vlaanderen in 1981: verspreiding, biotoopkeuze, oorzaken van achteruitgang. Wielewaal 48: 243-255

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Ravenscroft, NOM; 1989. The status and habitat of the nightjar Caprimulgus europaeus in coastal Suffolk. Bird Study 36: 161-169

Sterckx G;De Blust G; 2008. Heide in de vuurlinie. Ecologische gebiedsvisie voor Natura 2000-gebieden van Kamp Beverlo, het Schietterrein van Helchteren en hun omgeving. INBO.

6.1.19 Ooievaar - Ciconia ciconia

beschrijving

De Ooievaar is een grote witte vogel met zwarte slagpennen, een lange hals, lange rode poten en een lange, dolkvormige, rode snavel. De onvolwassen vogel heeft een blekere snavel met een donkere punt. Hij vliegt altijd met uitgestrekte hals, in tegenstelling tot grote reigers. Bij warm weer zweven ze op thermiek met horizontaal gehouden vleugels. De Ooievaar is zwijgzaam, maar laat luid geklepper met de snavel horen bij het nest, vooral als beide partners elkaar begroeten.

habitat

De Ooievaar heeft nood aan uitgestrekte, vochtige, reliëfrijke weilanden met sloten en depressies, hooilanden en moerassen, alle met een hoog voedselaanbod. Statig wandelend wordt er gefoerageerd op amfibieën, kleine zoogdieren en grote insecten. Het nest van takken wordt gemaakt op boomtoppen, schoorstenen of zogenaamde Ooievaarswielen. Het broeden gebeurt ook regelmatig in losse kolonies. Buiten het broedseizoen kunnen groepen van verschillende tientallen exemplaren op doortrek gezien worden.

verspreiding

Het broedareaal strekt zich uit van Zuid- en Oost-Europa, noordelijk tot Denemarken en de Baltische staten. Het zwaartepunt van de verspreiding van de westelijke populatie ligt in het Iberisch schiereiland. Overwintering gebeurt in Zuid-Spanje en equatoriaal Afrika. Bij ons gaat het om verwilderde vogels die broeden in het Zwin en het dierenpark Planckendael, aangevuld met wilde vogels of vogels uit andere zogenaamde Ooievaarsdorpen in West-Europa (een 40-tal broedparen). De laatste jaren verschijnen af en toe in het wild broedende koppels, weg van de gekende broedplaatsen. Het lage broedsucces van de Vlaamse Ooievaars, in combinatie met de hoge sterfte van jonge vogels op het nest en tijdens de trek, zorgt er voor dat er zonder immigratie onvoldoende aangroei is om hier een leefbare populatie in stand te houden.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002
Toestand van de populatie	Broedsucces	jaarlijks gemiddeld ≥ 2 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld 1,3 - 2 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld < 1,3 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar	Nederland	Birdguides Ltd 2006

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	landschap	grote, open landschappen (polders, valleien,…) met ≥ 30 % vochtige weilanden	grote, open landschappen (polders, valleien,…) met ≥ 30 % vochtige weilanden	half-open tot gesloten landschap (bv. bosrijk of met veel rietvelden); intensief, gedraineerd landbouwgebied		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	biotoop	mozaïek van korte tot middelhoge vegetaties, met sloten en depressies: natte polders of grote, vochtige weilandcomplexen met enkele hoge bomen (= nestgelegenheid) en ondiep water (plassen, brede sloten,…)	mozaïek van korte tot middelhoge vegetaties, met sloten en depressies: natte polders of grote, vochtige weilandcomplexen met nestgelegenheid op gebouwen of op kunstmatige platforms ('wielen')	intensief landbouwgebied (akkers, instensief begraasde weiden), zonder (micro)reliëf		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	enkele bomen ≥ 10 m hoog binnen het broedgebied	nestgelegenheid op hoge gebouwen of andere kunstmatige constructies	geen hoge bomen of andere nestgelegenheid nabij foerageergebied		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	Grondwaterstand	schommelende waterstand met tijdelijke overstromingen	schommelende waterstand met tijdelijke overstromingen	te laag grondwaterpeil het hele jaar door, zonder overstromingen		Van den Bossche 2005

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	oppervlakte	≥ 300 ha geschikte, vochtige weilanden per broedpaar	200 - 300 ha geschikte, vochtige weilanden per broedpaar	< 200 ha geschikte, vochtige weilanden per broedpaar		Van den Bossche 2005; Birdguides Ltd 2006; Kalkhoven et al 1995
Habitatkwaliteit	pesticiden	extensieve weilandcomplexen, zonder gebruik van pesticiden	extensieve weilandcomplexen, zonder gebruik van pesticiden	intensieve landbouwgebieden, met veelvuldig gebruik van pesticiden	Het gebruik van pesticiden voorkomt muizen- en insectenplagen, belangrijke bron van voedsel voor Ooievaars.	Van den Bossche 2005
Habitatkwaliteit	storende elementen in het landschap	weinig of geen hoogspanningsdraden in broed- en foerageergebied	weinig of geen hoogspanningsdraden in broed- en foerageergebied	veel hoogspanningssdraden in broed- en foerageergebied	Nogal wat Ooievaars vliegen zich te pletter tegen dergelijke draden; het risico is echter het grootst tijdens de trek.	Birdguides Ltd 2006

Literatuur

Birdguides Ltd 2006. Birds of the Western Palearctic Interactive 2.0. Skylark Associates Ltd.

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

Van den Bossche, W; 2005. Ooievaars zonder grenzen. Natuurpunt. http://www.ooievaars.be

6.1.20 Ortolaan - Emberiza hortulana

beschrijving

De Ortolaan is een forse gors met groengrijze kop en borstband, gele mondstreep en keel, oranjebruine onderdelen en krachtig gestreepte bruine bovendelen. Het vrouwtje is een wat fletsere kopie van het mannetje, zonder duidelijk afgelijnde kleuren. Opvallende kenmerken in alle kleden zijn de geelachtige oogring en de roze snavel. De zang is een simpele, rinkelende klank met een herhaald thema dat halverwege omwisselt met een ander herhaald thema, en dit van op een hoge tak of boomtop.

habitat

De Ortolaan is een soort van open, kleinschalig, cultuurlandschap met aanwezigheid van heggen, goed ontwikkelde bomenrijen of houtwallen (liefst met Zomereik), bosjes, boomgaarden en bosranden, vaak op zandige bodems. Een belangrijke factor voor het voorkomen van de Ortolaan bij ons was de toepassing van extensieve landbouw van vooral minder commerciële graangewassen (vooral Rogge en Haver) of hakvruchten met onbewerkte akkerranden. De soort foerageert immers op de grond langs deze kruidenrijke akkerranden of bermen, op zoek naar zaden van grassen en graangewassen en allerlei ongewervelden als rupsen, kevers, sprinkhanen en slakken. Deze gors maakt een grondnest, veelal tussen graangewassen.

verspreiding

Het broedareaal omvat Noord-Spanje tot Zuid-Scandinavië, tot halfweg in Azië. Het areaal van deze soort vertoont wel grote gaten in het westelijke en centrale deel van Europa. Het is een zomervogel van eind april tot september die overwintert ten zuiden van de Sahara in de Sahel en in tropisch Afrika. In Vlaanderen was er een laatste, doch kleine populatie in Noordoost-Limburg die in de loop van de jaren '80 en '90 snel afnam. Sinds 1999 is de soort hier uitgestorven als broedvogel. De Ortolaan blijft wel doortrekker in zeer klein aantal van midden april tot ver in mei en van eind augustus tot eind september (soms begin oktober). De soort neemt in aantal af in alle omliggende landen zodat een herkolonisatie in de nabije toekomst wordt bemoeilijkt.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	open, kleinschalig cultuurlandschap op droge, zandige bodem, bestaande uit kleine percelen rogge, haver of gerst omgeven door houtwallen (met veel Zomereik) en zandwegen of greppels afgelijnd met bomenrijen (vooral Zomereik); onbemeste akkers met vrij ijle gewassen en insecten- en bloemrijke overhoekjes op droge, zandige bodem	open, kleinschalig cultuurlandschap op zandige bodem, bestaande uit kleine percelen hakvruchten met onbewerkte, kruidenrijke randen, omgeven door houtwallen, opgaande bosjes, bosranden e.d.	intensief landbouwgebied (zoals maïs- en Raaigrasvelden), zelfs als er bomenrijen, houtwallen, greppels, zandwegen e.d. aanwezig zijn; akkers met dicht groeiende gewassen (bv. wintertarwe) zonder randen of overhoekjes; akkers op zwaardere bodem		Maes et al 1985
Habitatkwaliteit	pesticiden	geen gebruik van insecticiden in perceelsranden (≥ 6 m breed) van graanvelden	terughoudend gebruik van insecticiden in perceelsranden (≥ 6 m breed) van graanvelden	intensieve landbouw met veelvuldig gebruik van insecticiden		Adriaens et al 2007

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habittatypen/ Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.. Brussel; INBO.

Birdguides Ltd 2006. Birds of the Western Palearctic Interactive 2.0. Skylark Associates Ltd.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Ellmauer, T; 2005. Entwicklung von Kriterien, Indikatoren und Schwellenwerten zur Beurteilung des Erhaltungszustandes der Natura 2000-Schutzgüter. Wenen; neun österreichischen Bundesländer, Bundesministerium f. Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft und Umweltbundesamt GmbH

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Maes, P; Gabriëls, J; Geuens, A; Meeus, H; 1985. De Ortolaan Emberiza hortulana als broedvogel in Vlaanderen. Historisch voorkomen, huidige status, ecologische aspecten, bedreigingen en beschermingsinitiatieven. Wielewaal 51: 369-385

6.1.21 Porseleinhoen - Porzana porzana

beschrijving

Het Porseleinhoen is een kleine compacte ral met gele snavel, grijs met wit gevlekte onderdelen en bruin geschubde bovendelen. In tegenstelling tot andere rallen is de onderstaart volledig crèmekleurig. De poten zijn groen. Bij adulten is een beetje rood aan de snavelbasis zichtbaar. Porseleinhoenen vliegen niet snel op en sluipen ongezien weg door de vegetatie. In tegenstelling tot de (hoofdzakelijk nachtelijke) levenswijze is de zang zeer opvallend: een veelvuldig herhaald 'whuitt', dat klinkt als een zweepslag.

habitat

De soort leeft in riet- en zeggenmoerassen met een gevarieerd reliëf en een vrij stabiele waterstand. Er moet altijd voldoende plaats zijn om tussen de vegetatie op de bodem te kunnen lopen. Soms lopen ze uit de vegetatie op de slikrandjes langs het water. Het voedsel bestaat grotendeels uit insecten en weekdieren, die worden gevangen tussen de vegetatie en op de slikranden. Het nest wordt gemaakt in een zeggen- of pitruspol in ondiep water. In Vlaanderen komt de soort vooral voor in moerassen, turfputten, ondergelopen weiden, sterk begroeide vijverranden of verlandende waters.

verspreiding

Het broedareaal omvat Noord-Spanje tot Zuid-Scandinavië, oostelijk tot ver in Azië. Het is bij ons een zomervogel van april tot eind september. De soort overwintert in Afrika. In Vlaanderen is het een zeldzame broedvogel. In natte voorjaren met hoge waterstanden in hooilandgebieden en rietvelden kan het aantal broedparen oplopen tot verschillende tientallen. In droge voorjaren worden soms maar enkele broedpaartjes gevonden. Door zijn zeer verborgen levenswijze is het soms moeilijk een duidelijk beeld van de populatiegrootte te krijgen.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		Kalkhoven et al 1995; Adriaensen et al 2005; Pouwels et al 2002

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	lage, kruidachtige vegetatie in permanent ondiep water, bv. zeggen en ruige grazige vegetaties; ondiepe oeverzones met zeggen, grassen en ruigten of randen van rietmoerassen met ondiep water; (zeer) natte, ruige graslanden. Zeggen in ondiep water vormen het meest geschikte habitat.	vrij grote tot grote moerassen waarin droge oeverzones en diep water worden afgewisseld door zones met ondiep water en geschikte vegetatie hier en daar	moerassen zonder jonge, natte verlandingsstadia of zonder ondiep water (zie subcriterium 'diepte') en slik; verboste verlandingszones; droge of intensieve graslanden; vijvers met enkel droge, onbegroeide rand- en oeverzones		den Boer 2001; Cramp 1980
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	Minstens 30% van rietbed ongemaaid, rest niet ouder dan 6 jaar. Minder dan 10 bomen per ha.	Minstens 30% van rietbed ongemaaid, rest niet ouder dan 6 jaar. Minder dan 10 bomen per ha.	intensief gemaaid riet; verboste rietvelden		Spanoghe et al 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	waterniveau	relatief stabiel, voldoende hoog waterniveau tijdens broedseizoen (geen abrupte fluctuaties van ≥ 10 cm)	voldoende hoog waterniveau met enkel lokale fluctuaties en voldoende uitwijkmogelijkheden naar ondiepe delen binnen het gebied	sterk en plots fluctuerend waterpeil (abrupte fluctuaties ≥ 10 cm) tijdens broedseizoen; te hoog waterniveau over heel het gebied tijdens broedseizoen		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	Diepte	permanent natte situatie van < 15cm diep	permanent natte situatie van 15 - 20 cm diep (zeker als er plekken met slik aanwezig zijn)	permanent waterpeil van ≥ 20 cm diep; sterk en plots fluctuerend waterpeil in voorjaar/zomer		den Boer 2001

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	waterhuishouding	natuurlijk waterpeilbeheer met bv. vloedvlaktes in rivierengebied of met hoog winterpeil; aanwezigheid van kwelsituaties; duurzame jonge verlandingsstadia door gericht maaibeheer	Waar natuurlijk waterpeilbeheer ontbreekt, kan worden gekozen voor het kunstmatig regelen van het peil en de waterdynamiek.	jaarrond stabiel waterpeil en gebrek aan maaibeheer (leiden tot verbossing); verdroging en afwezigheid van kwelsituaties; snelle afvoer van water uit rivieruiterwaarden		den Boer 2001
Habitatkwaliteit	voedselrijkheid	eutrofe of mesotrofe plassen	eutrofe of mesotrofe plassen	oligotrofe plassen		den Boer 2001
Habitatkwaliteit	oppervlakte	≥ 30 ha geschikt habitat per broedpaar	15 - 30 ha geschikt habitat per broedpaar	< 15 ha geschikt habitat per broedpaar		best professional judgement; Adriaensen et al 2005; Cramp 1980; Devillers et al 1988 ; Devos et al 2006; Piesschaert et al 2007; Spanoghe et al 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	Binnen 50 meter van nestplaats vrijwel geen menselijke verstoring. In wijdere omgeving vrijwel geen grote verstoring (bv. jacht, mussenkanonnen, harde recreatie)	enkel zachte recreatie (bv. wandelpaden) in wijdere omgeving van nestplaats	herhaalde of langdurige menselijke verstoring binnen 50 m van nestplaats		Spanoghe et al 2003

Literatuur

Adriaensen F;Van Damme S;Van den Bergh E;Van Hove D;Brys R;Cox T;Jacobs S;Konings P;Maes J;Maris T;Nachtergale L;Struyf E;Van Braeckel A;Meire P; 2005. IHD Schelde-estuarium. UA.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

den Boer, T; 2001. Beschermingsplan moerasvogels 2000 - 2004. Wageningen; Informatie- en kenniscentrum natuurbeheer.

Devillers P;Roggeman W;Tricot J;Marnol Pd;Kerwijn C;Jacob J;Anselin A; 1988. Atlas van de Belgische broedvogels. Brussel; Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.

Devos K;Goethals V;Ameeuw G;De Rycke A;Decleer K; 2006. Instandhoudingsdoelstellingen voor het Europees Vogelrichtlijngebied 'IJzervallei' (en het Blankaartbekken in het bijzonder). INBO.

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Piesschaert F;Van Ryckegem G;Van Hove D;Adriaensen F;Van Braeckel A;Van den Bergh E;Jacobs S;Meire P;Nachtergale L; 2007. Ruimtelijke potentieverkenning van de IHD voor broedvogels binnen het Zeescheldebekken. INBO.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

6.1.22 Purperreiger - Ardea purpurea

beschrijving

In tegenstelling tot de meer algemeen voorkomende Blauwe reiger is de Purperreiger iets kleiner, slanker en vooral te onderscheiden door zijn donker verenkleed, langere, gelijkmatiger dunne snavel en smallere kop. De bovenzijde van de mantel is donkergrijs en de vleugeldekveren zijn effen donkergrijs met een paarsbruine gloed. De zijden van de kop en de hals zijn okerbruin met een dunne, zwarte lengtestreep. Ook in vlucht is de vogel goed te herkennen aan zijn donker verenkleed en zijn snellere vleugelslag in vergelijking met de Blauwe reiger. De iets dunnere hals die ingetrokken is in de vlucht maakt een diepere knik dan bij de Blauwe reiger.

habitat

De Purperreiger houdt er een andere levensstijl op na dan de Blauwe reiger. Deze schuwe vogel leeft immers voornamelijk verborgen in uitgestrekte, ondiepe moerassen met rietvelden en laat zich maar zelden zien. Deze kolonievogel broedt bij uitzondering in bomen maar maakt zijn nest meestal op overjarig, door struweel omgeven riet. Deze reiger foerageert in ondiep water in het riet, langs sloten of in natte weilanden. Het voedsel bestaat vooral uit vissen, amfibieën, waterinsecten, kevers en muizen.

verspreiding

De Purperreiger broedt voornamelijk in Zuid- en Zuidoost-Europa en oostwaarts, maar ook verspreid in West-Europa (o.a. Nederland). Hij overwintert in tropisch Afrika. De Purperreiger is in Vlaanderen een zeldzame zomergast van april tot oktober. Tot halfweg de jaren '90 waren er niet-jaarlijkse broedgevallen in de provincies Antwerpen en Limburg. De aanwezigheid van deze onregelmatige broedvogel in Vlaanderen is een afspiegeling van de sterkte van de Nederlandse broedpopulatie. De soort trekt in klein aantal door in het voor- en najaar, vooral in waterrijke gebieden en aan de kust.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	uitgestrekte, ondiepe moerassen met grote rietvelden (overjarig riet); foerageert op broedplaats of daarbuiten in ondiep, stilstaand of zeer zwak stromend water met veel relatief hoge vegetatie aan de rand (riet, russen, e.d.)	broedt soms ook in gemengde riet- en wilgenvegetatie; foerageert ook in graslanden met veel brede sloten, vooral als er ook ondiepe poelen aanwezig zijn met veel vegetatie en enig open water.	rietvelden met veel hoge bomen; jonge rietvelden		Cramp 1980; Van der Winden et al 2004
Habitatkwaliteit	Oeverzone / randzone	[foerageergebied] in graslanden: ≥ 10 km oevers van brede sloten (≥ 2m) per 100 ha, met glooiende talud	[foerageergebied] in graslanden: ≥ 10 km oevers van min of meer brede sloten (1-2m) per 100 ha, met glooiende talud	[foerageergebied] in graslanden: < 10 km oevers van sloten per 100 ha; steile oevers; smalle sloten (< 1m)		van der Winden et al 2004
Habitatkwaliteit	Diepte	[op broedplaats] rietveld met permanent ondiep water van < 0,5 m diep tijdens het broedseizoen; [foerageergebied] ≥ 50% van het watergedeelte in een gebied < 0,5 m diep, met enkele delen ≥ 2,5 m diep (voor winteroverleving van vis)	[op broedplaats] rietveld met permanent ondiep water van 0,5 - 1,3 m diep tijdens het broedseizoen; [foerageergebied] ≥ 50% van het watergedeelte in een gebied < 0,5 m diep, met enkele delen ≥ 2,5 m diep (voor winteroverleving van vis)	[op broedplaats] rietveld met permanent water van ≥ 1,3 m diep tijdens het broedseizoen; [foerageergebied] < 50% van het watergedeelte in een gebied < 0,5 m diep		Glutz von Blotzheim et al 1987; van der Winden et al 2004

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	waterhuishouding	[foerageergebied] natuurlijk peilbeheer met lage zomer- en hoge winterpeilen	[foerageergebied] waar natuurlijk peilbeheer ontbreekt, kan dit kunstmatig geregeld worden zodat er toch lage zomer- en hoge winterpeilen zijn.	[foerageergebied] tegennatuurlijk peilbeheer met hoge zomer- en lage winterpeilen	Lage winterpeilen zorgen voor meer vissterfte.	van der Winden et al 2004
Habitatkwaliteit	waterkwaliteit	helder water: zicht ≥ 50 cm	helder water: zicht ≥ 50 cm	troebel water (zicht < 50 cm)		van der Winden et al 2004
Habitatkwaliteit	voedselrijkheid	eutroof water	mesotroof water	oligotroof of hypertroof water		van der Winden et al 2004
Habitatkwaliteit	oppervlakte	[broedplaats] ≥ 8 ha overjarig rietveld per broedpaar; [foerageergebied] ≥ 200 ha geschikt foerageergebied per broedpaar	[broedplaats] 4 - 8 ha overjarig rietveld per broedpaar; [foerageergebied] 100 - 200 ha geschikt foerageergebied per broedpaar	[broedplaats] < 4 ha overjarig rietveld per broedpaar; [foerageergebied] < 100 ha geschikt foerageergebied per broedpaar		best professional judgement; Adriaensen et al 2005; Kalkhoven et al 1995; Schotman & Kwak 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen menselijke verstoring op < 1 km van de broedkolonie	weinig of geen menselijke verstoring op < 200 m van de broedkolonie	herhaalde of langdurige menselijke verstoring (bv. waterrecreatie, wandelaars, fietsers, vissers, landbouwactiviteiten in graslanden,…) op < 200 à 1000 m van de broedkolonie		Krijgsveld et al 2004
Habitatkwaliteit	storende elementen in het landschap	geen hoogspanningsmasten in de buurt van kolonies	weinig of geen hoogspanningsmasten in de buurt van kolonies	veel hoogspanningsmasten in de buurt van kolonies		Schotman & Kwak 2003

Literatuur

Adriaensen F;Van Damme S;Van den Bergh E;Van Hove D;Brys R;Cox T;Jacobs S;Konings P;Maes J;Maris T;Nachtergale L;Struyf E;Van Braeckel A;Meire P; 2005. IHD Schelde-estuarium. UA.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Glutz von Blotzheim, U.N.; 1987. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Wiesbaden; AULA-Verlag GmbH.

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Schotman, AGM; Kwak, RGM; 2003. Moerasvogels op peil - Deelrapport 2: Successie en het succes van moerasvogels. Wageningen; Alterra.

van der Winden, J; Bonhof, G; Bak, A; 2004. Leefgebieden van moerasvogels in agrarisch gebied. Culemborg; Bureau Waardenburg bv. http://www.moerasvogels.nl/documents/moerasvagrgebied2.pdf

6.1.23 Roerdomp - Botaurus stellaris

beschrijving

De Roerdomp is een middelgrote, gedrongen, geelbruine reiger met een relatief korte, dikke nek, losse keelveren en relatief korte poten. De bovendelen vertonen een ingewikkeld patroon van zwarte V-vormige tekeningen op een lichtbruine grondkleur. De onderdelen zijn lichter met duidelijkere lengtestrepen. De soort is zelden vliegend te zien. In vlucht ziet hij er plomp uit met brede vleugels en korte en vooral niet gebogen nek. In de broedgebieden produceert de soort een kenmerkende en ver dragende zang die bestaat uit een diep keelgeluid dat aan een misthoorn doet denken. Deze misthoornachtige 'whoemp' wordt 3 tot 8 maal herhaald met korte intervallen en is vooral 's ochtends en 's avonds te horen.

habitat

De Roerdomp broedt bij voorkeur in uitgestrekte, voldoende natte rietmoerassen met zuiver water en een stabiele waterstand. In de winter komt hij ook in grote zeggenvegetaties en natte ruigtes voor. Hij houdt zich overdag goed verscholen in de moerasvegetatie waar hij volledig vertrouwt op zijn verenkleed om onopgemerkt te blijven. Bij benadering neemt hij bovendien een paalhouding aan zodat hij volledig opgaat in de omgeving. Het foerageren gebeurt 's morgens vroeg en 's avonds langs meer open water. Het voedsel bestaat vooral uit visjes, amfibieën en ongewervelden.

verspreiding

De soort komt over heel Europa verspreid voor maar is enkel vanaf Oost-Europa algemeen. In Vlaanderen broedt hij de laatste tien jaar enkel regelmatig in Limburg. Na de dramatische neergang van de populaties in de jaren '70 en '80 lijkt de situatie in Vlaanderen momenteel vrij stabiel (maximaal 10 tot 14 paren). De Roerdomp is bij ons grotendeels standvogel die ook bij aanhoudende vorst hier tracht te overwinteren. In de winter, vooral tijdens vorstperiodes, kunnen er Roerdompen worden waargenomen in alle grotere moerasgebieden. Vaak worden hogere aantallen vastgesteld bij vorstintrede. Dit zijn broedvogels van Nederland of oostelijker.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		Kalkhoven et al 1995; Adriaensen et al 2005; Piesschaert et al 2007; Pouwels et al 2002
Toestand van de populatie	Afstand tot nabije populaties	< 15 km	15 - 35 km	≥ 35 km		Adriaensen et al 2005

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	Halfopen tot open waterrijke, aaneengesloten moerassen met overjarige, brede waterrietzones (≥ 100 m breed), rijk aan overgangszones riet-water en riet-grasland.	Halfopen tot open waterrijke moerassen, aaneengesloten of ecologisch met elkaar verbonden, met overjarige, brede waterrietzones (25 - 100 m breed), met enkele overgangszones riet-water of riet-grasland.	besloten of versnipperde moerassen; te weinig of te smalle (< 25 m brede) waterrietzones; weinig of geen overgangszones riet-water en riet-grasland		den Boer 2001; Gilbert et al 2005a; Piesschaert et al 2007; van der Hut 2001
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	Periodiek geïnundeerd of permanent in water staand rietland (riet, lisdodde) van minimaal enkele jaren oud, waar ophoping van oude stengels ('kniklaag') heeft plaatsgevonden, of een onderlaag aanwezig is van grote zeggen ('zeggenbult'); oppervlakte lage moerasvegetatie en oud plantenmateriaal als onderlaag ≥ 1 ha (per broedpaar); oppervlakte overjarig riet/lisdodde ≥ 2 ha (per broedpaar)	Periodiek geïnundeerd of permanent in water staand rietland (riet, lisdodde) van minimaal enkele jaren oud, waar ophoping van oude stengels ('kniklaag') heeft plaatsgevonden, of een onderlaag aanwezig is van grote zeggen ('zeggenbult'); oppervlakte lage moerasvegetatie en oud plantenmateriaal als onderlaag 0,5 - 1 ha (per broedpaar); oppervlakte overjarig riet/lisdodde 0,5 - 2 ha (per broedpaar)	Verruigd of verbost rietland; rietland dat begraasd wordt (leidt tot versnippering en verruiging); oppervlakte lage moerasvegetatie en oud plantenmateriaal als onderlaag < 0,5 ha (per broedpaar); oppervlakte overjarig riet/lisdodde < 0,5 ha (per broedpaar)		den Boer 2001; Tyler 1994; van der Hut 2001

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Oeverzone / randzone	Minimaal 1,5 km geschikte randzones (waterriet / beschut water en waterriet / beschut grasland) van waterrietvelden nodig per territorium	0,5 - 1,5 km geschikte randzones van waterrietvelden per territorium	< 0,5 km geschikte randzones van waterrietvelden per territorium		den Boer 2001; van der Hut 2001
Habitatkwaliteit	openheid	open water beslaat ≥ 30% van het broedbiotoop	open water beslaat ≥ 30% van het broedbiotoop	rietvelden met te weinig open water (< 30% van het broedbiotoop); open water zonder voldoende riet er rond		Gilbert et al 2005a; Bibbey & Lunn 1982
Habitatkwaliteit	Diepte	Vijvers en waterlopen tot 2.5 m diep in het midden en een ondiepere zone (10 - 30 cm diep/5 m breed) aan minstens één rand	Vijvers en waterlopen tot 2.5 m diep in het midden en een ondiepere zone (0,3 - 1m diep/5 m breed) aan minstens één rand	vijvers en waterlopen ≥ 2,5 m diep in het midden; geen ondiepere zones (≥ 1 m diep)		Tyler 1994
Habitatkwaliteit	waterhuishouding	natuurlijk waterpeilbeheer met periodieke of permanente inundatiezones	waar natuurlijk waterpeilbeheer ontbreekt, kan het peil kunstmatig geregeld worden zodat er lage zomer- en hoge winterpeilen zijn.	onnatuurlijk waterpeilbeheer met stabilisering en/of omkering van zomer- en winterpeil		den Boer 2001
Habitatkwaliteit	waterkwaliteit	helder water	(vrij) helder water	troebel en/of geëutrofieerd water		den Boer 2001

Habitatkwaliteit	oppervlakte	≥ 50 ha geschikt rietland per broedpaar	30 - 50 ha geschikt rietland per broedpaar	< 30 ha geschikt rietland per broedpaar		best professional judgement; Adriaensen et al 2005; Cramp 1980; Devos et al 2006; Sterckx & De Blust 2008; Tyler 1994; van der Hut 2001
Habitatkwaliteit	verstoring	nauwelijks of geen recreatie of andere menselijke verstoring van het broedgebied	zachte recreatie nabij het broedgebied, bv. extensief gebruikte wandelpaden	intensieve recreatie in het broedgebied; betreden en/of aantasten van moerasvegetaties		den Boer 2001
Habitatkwaliteit	beheer	gevarieerd beheer, verschillend van perceel tot perceel, in voldoende groot moerasgebied: periodiek maaien van riet in het najaar (bv. iedere 5 - 20 jaar in het ene perceel, ieder jaar in het andere; minstens 30 % van rietveld niet gemaaid, rest niet ouder dan 6 jaar, met niet meer dan 20 % jaarlijks gemaaid), regelen van het waterniveau (constant voldoende diep in ene perceel, afwisselend diep - ondiep in andere).	periodiek maaien van riet in het najaar (iedere 5 à 20 jaar; minstens 30 % van rietveld niet gemaaid, rest niet ouder dan 6 jaar, met niet meer dan 20 % jaarlijks gemaaid); regelen van het waterniveau (constant voldoende diep)	geen aangepast beheer, waardoor het riet te oud wordt, vegetatiesuccessie optreedt en het waterniveau tijdens het broedseizoen te hoog of te laag kan zijn		Gilbert et al 2005b; Tyler 1994

Literatuur

Adriaensen F;Van Damme S;Van den Bergh E;Van Hove D;Brys R;Cox T;Jacobs S;Konings P;Maes J;Maris T;Nachtergale L;Struyf E;Van Braeckel A;Meire P; 2005. IHD Schelde-estuarium. UA.

Bibbey, CJ; Lunn, J; 1982. Conservation of reed beds and their avifauna in England and Wales. Biological conservation : 167-186

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

den Boer, T; 2001. Beschermingsplan moerasvogels 2000 - 2004. Wageningen; Informatie- en kenniscentrum natuurbeheer.

Devos K;Goethals V;Ameeuw G;De Rycke A;Decleer K; 2006. Instandhoudingsdoelstellingen voor het Europees Vogelrichtlijngebied 'IJzervallei' (en het Blankaartbekken in het bijzonder). INBO.

Gilbert, G; Tyler, G; Smith, KW; 2005 a. Behaviour, home-range size and habitat use by male Great Bitterns. Ibis 147: 533-543

Gilbert, G; Tyler, GA; Dunn, CJ; Smith, KW; 2005 b. Nesting habitat selection by Bitterns in Britain and the implications for wetland management. Biological conservation 124: 547-553

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Piesschaert F;Van Ryckegem G;Van Hove D;Adriaensen F;Van Braeckel A;Van den Bergh E;Jacobs S;Meire P;Nachtergale L; 2007. Ruimtelijke potentieverkenning van de IHD voor broedvogels binnen het Zeescheldebekken. INBO.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Sterckx G;De Blust G; 2008. Heide in de vuurlinie. Ecologische gebiedsvisie voor Natura 2000-gebieden van Kamp Beverlo, het Schietterrein van Helchteren en hun omgeving. INBO.

Tyler, G; 1994. Management of reedbeds for bitterns and opportunities for reedbed creation. RSPB Conservation Review : 57-62

van der Hut, RMG; 2001. Terreinkeus van de Roerdomp in Nederlandse moerasgebieden. Culemborg; Bureau Waardenburg.

van Hove, D; Nijssen, D; Meire, P; 2004. Opstellen van instandhoudingsdoelstellingen in het kader van de Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn (…) in de Zeehaven van Antwerpen; specifieke gebiedsuitwerking De Kuifeend. Wilrijk; Universiteit Antwerpenrpen.

6.1.24 Slechtvalk - Falco peregrinus

beschrijving

De Slechtvalk is onze grootste valk. Hij is fors gebouwd met korte, brede vleugels en staart. In alle kleden is de zwarte kopkap met brede, zwarte baardstreep zeer opvallend. De volwassen vogels zijn blauwgrijs vanboven en hebben een zwarte bandering op de witte onderdelen. Jonge vogels zijn bruin vanboven en hebben zwarte lengtestrepen op de onderdelen. In de vlucht zijn de vleugels meestal licht naar achteren gebogen met een duidelijke vleugelbocht. In actieve vlucht zijn de vleugelslagen vrij snel en nogal ondiep en bereikt de vogel een gemiddelde snelheid. Bij het achtervolgen van een prooi is de vlucht doelgerichter en krachtiger, met plotselinge versnellingen tussendoor aan duizelingwekkende snelheden.

habitat

Het is een roofvogel van open agrarische gebieden, half beboste landschappen tot en met steden waar een groot prooiaanbod aanwezig is en voldoende uitkijkposten. Ook plassen met veel waterwild behoren tot de favoriete jaaggebieden. Prooien kunnen zowel allerlei soorten watervogels als stadsduiven zijn. De Slechtvalk jaagt door eerst hoog boven de prooi te cirkelen en dan met een razendsnelle stootvlucht toe te slaan. Soms worden ook prooien langdurig achtervolgd om er telkens weer van bovenuit op te stoten. Natuurlijke broedplaatsen zijn rotswanden, kliffen en in mindere mate boomnesten. Broedvogels in Vlaanderen nestelen momenteel allemaal in aangepaste nestbakken geplaatst op koeltorens, schouwen, hoogspanningsmasten, appartementsblokken en kerken.

verspreiding

Het broedareaal omvat heel Europa behalve IJsland. In grote delen van Europa werd de Slechtvalk door vervolging en pesticidengebruik uiterst zeldzaam. De Europese populatie is ondertussen langzaam hersteld, waarbij ook het aantal winterwaarnemingen in Vlaanderen toenam. Sinds 1996 broedt de Slechtvalk terug succesvol in Vlaanderen, nadat op heel wat geschikte broedplaatsen nestbakken werden geïnstalleerd. In 2006 kwamen er in Vlaanderen reeds 26 paren tot broeden waarvan 21 succesvolle paartjes in totaal 54 jongen grootbrachten. Enkel uit West-Vlaanderen ontbreken nog (geslaagde) broedgevallen. Centraal- en Zuid-Europese broedvogels zijn standvogels. Meer noordelijke vogels komen gedeeltelijk in Vlaanderen overwinteren, in klein aantal en vrijwel uitsluitend in de poldergebieden. Meestal komt de soort dan solitair voor. In het najaar trekt een klein aantal van eind augustus tot eind november over ons land.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		best professional judgement; Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	[nestplaats] aangepaste, kunstmatige nestbakken op hoge, steile constructies, zoals koeltorens, fabrieksschoorstenen, hoogspanningsmasten, kathedralen en flatgebouwen; [foerageergebied] uitgestrekte, open terreinen zoals polders, half beboste landschappen, plassen met veel waterwild, e.d.	[nestplaats] aangepaste, kunstmatige nestbakken op hoge, steile constructies, zoals koeltorens, fabrieksschoorstenen, hoogspanningsmasten, kathedralen en flatgebouwen; [foerageergebied] allerlei open terreinen, inclusief industriegebieden als er voldoende voedsel aanwezig is	[nestplaats] grote, intensieve landbouwgebieden zonder geschikte rotsen of constructies; [foerageergebied] grote, aaneengesloten bossen, weelderig begroeide moerassen, grote meren	Voorkomen hangt meer af van voedselaanbod dan van biotoop of oppervlakte.	Cramp 1980; Adriaens et al 2007
Habitatkwaliteit	voedselaanbod	groot en gevarieerd aanbod aan vogels, vooral (stads)duiven, spreeuwen, lijsters, meeuwen, eenden e.d.	soms ook zoogdieren zoals konijnen, jonge hazen, vleermuizen, e.d.	weinig of geen geschikte prooisoorten		Cramp 1980
Habitatkwaliteit	pesticiden	geen gebruik van pesticiden in foerageergebied	geen gebruik van pesticiden in foerageergebied	(veelvuldig) gebruik van pesticiden in foerageergebied		Keulen et al 2007

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen menselijke verstoring binnen 50 m van nestplaats	weinig of geen menselijke verstoring binnen 50 m van nestplaats	herhaalde of langdurige menselijke verstoring binnen 50 m van nestplaats		Keulen et al 2007; Goethals 2008

Literatuur

Adriaens, P; Symens, P; Spanoghe, G 2004. Opmaak van een inventaris van de ecologische infrastructuur in de Gentse Kanaalzone. Gent; Natuurpunt & Universiteit Antwerpenrpen.

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habitattypen | Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Glutz von Blotzheim, U.N.; 1987. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Wiesbaden; AULA-Verlag GmbH.

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Keulen, C; Laudelout, A; Delahaye, L; Paquet, J-Y; Clotuche, E; 2007. Espèces Oiseaux concernées par l'Annexe 1 et l'article 4.2 de la Directive européenne 79/409. Cahiers "Natura 2000"Centre de Recherche de la Nature, des Forêts et du Bois.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Spanoghe, G; Gyselings, R; Van den Bergh, E; 2008. Monitoring van het Linkerscheldeoevergebied in uitvoering van de resolutie van het Vlaams Parlement van 20 februari 2002: resultaten van het vijfde jaar. Brussel; INBO. http://www.inbo.be/ygen/bibliotheekref.asp?show=html&refid=177303&pid=

6.1.25 Steltkluut - Himantopus himantopus

beschrijving

De Steltkluut is een zeer sierlijke, zwart-witte vogel met enorm lange, rode poten en een zeer dunne, priemvormige, zwarte snavel. Enkel de mantel, schouders en de puntige vleugels zijn altijd donker. Sommige vogels hebben ook een zwart 'petje' op de kop en een zwarte achterhals. Bij andere vogels is dit geheel wit. Het mannetje is herkenbaar aan de groenglanzende zwarte bovendelen; het vrouwtje heeft een bruin getinte mantel die contrasteert met de zwarte vleugels. Juveniele vogels zijn veel fletser getekend en hebben een witte vleugelachterrand. In de vlucht zijn de kop en de poten gestrekt zodat de vogel een zeer lang silhouet krijgt. Tijdens het broedseizoen is deze vogel zeer luidruchtig. De gewone roep is een schril, piepend, snel herhaald 'kjiek kjiek kjiek'. De alarmroep is een luid raspend 'kriet kriet kriet'.

habitat

De Steltkluut komt in Vlaanderen voor in gelijkaardige open biotopen als de nauw verwante Kluut. In tegenstelling tot de populaties in het hoofdverspreidingsgebied in Zuid-Europa, lijkt de soort bij ons de zoute milieus aan de kust te mijden. Dank zij de zeer lange poten wordt doorgaans in dieper water gefoerageerd dan andere steltlopers. Het voedsel bestaat vooral uit waterinsecten. Ook kreeftachtigen, mollusken en wormen worden gegeten. Zoals bij veel steltlopers bestaat het nest uit een ondiep kuiltje op kale tot schaars begroeide bodems, afgewerkt met plantaardig materiaal. Bij verstoring of bij het naderen van een predator wordt vertrouwd op de camouflagekleur van de eieren en de jongen. De adulte vogels proberen de indringer af te leiden door roepend van het nest weg te lopen en desnoods vleugellamheid te veinzen.

verspreiding

De Steltkluut is een broedvogel van Zuid-Europa die in Afrika overwintert. In Vlaanderen en Nederland zijn er onregelmatige broedgevallen. De Steltkluut komt hier toe vanaf begin april en de waarnemingen lopen door tot in september. Broedgevallen bij ons zijn meestal het gevolg van influxen in het voorjaar, mogelijks gestuurd door weersomstandigheden en hiermee gepaarde droogtes in het normale broedgebied. Tussen 1900 en 2002 werden in een 20-tal jaren broedgevallen vastgesteld in Vlaanderen. Opmerkelijk waren de 9 broedgevallen in de Uitkerkse polder in 2000.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		best professional judgement; Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	ondiepe plassen met brede slikranden of kale eilandjes en verspreide, relatief lage vegetatie	ondiepe plassen met brede slikranden of kale eilandjes en verspreide, relatief lage vegetatie	plassen, moerassen, e.d. met dicht aaneengesloten vegetatie en/of te weinig ondiep water (te weinig slik); getijdengebieden; opgespoten terreinen (van tijdelijke aard)		Cramp 1980
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	vlakke, open, kale oevers aanwezig	vlakke, relatief kale oevers met verspreide plekken niet te hoge vegetatie (bv. Zeekraal, Slijkgras, russen, hoog gras)	dicht aaneengesloten vegetatie; steile oevers		Cramp 1980

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	waterniveau	geen plotse, sterke schommelingen (< 2 cm) van het waterpeil tijdens broedseizoen	enkel lokale schommelingen van waterpeil in bepaalde delen van het broedgebied, met mogelijkheden om uit te wijken naar andere, meer geschikte delen van het broedgebied	plotse, sterke schommelingen (≥ 2 cm) van waterpeil in heel het broedgebied tijdens broedseizoen, zonder mogelijkheden om uit te wijken naar andere, meer geschikte delen van het broedgebied		Cramp 1980; Goethals 2008
Habitatkwaliteit	Diepte	uitgebreide ondiepe zones: meer dan 50 % van het watergedeelte in een gebied tussen 2 en 20 cm diep, zonder getij	uitgebreide ondiepe zones: meer dan 50 % van het watergedeelte in een gebied tussen 2 en 20 cm diep, zonder getij	< 50 % van het watergedeelte in een gebied tussen 2 en 20 cm diep of met getij		Goethals 2008
Habitatkwaliteit	oppervlakte	graslanden: ≥ 10 ha zoet grasland per broedpaar; ≥ 3 ha zilt grasland per broedpaar	graslanden: 5 - 10 ha zoet grasland per broedpaar; 1,5 - 3 ha zilt grasland per broedpaar	graslanden: < 5 ha zoet grasland per broedpaar; < 1,5 ha zilt grasland per broedpaar		best professional judgement; van Hove et al 2004

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen menselijke verstoring op of rond de broedplaats	enkel lichte recreatie (fietsen, wandelen,…) of niet erg storende werkzaamheden in de wijde omgeving van broedplaats	herhaalde of langdurige menselijke verstoring op of rond de broedplaats tijdens broedseizoen		Cramp 1980

Literatuur

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Cuervo, JJ; 2004. Nest-site selection and characteristics in a mixed species colony of Avocets Recurvirostra avosetta and Black-winged Stilts Himantopus himantopus. Bird Study 51: 20-24

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

van Hove, D; Nijssen, D; Meire, P; 2004. Opstellen van instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones in het kader van de Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn en (…) in de Zeehaven van Antwerpen: Beneden-Schelde. Wilrijk; Universiteit Antwerpen

6.1.26 Strandplevier - Charadrius alexandrinus

beschrijving

De Strandplevier is een kleine plevier die gekenmerkt wordt door zwarte poten, lichtbruine bovendelen, witte onderdelen en een donkere vlek op de zijborst. Volwassen mannetjes hebben in broedkleed een zwart dwarsbandje over de kruin en een roestbruin achterhoofd. Deze delen zijn effen lichtbruin bij mannetjes in winterkleed, vrouwtjes en juveniele vogels. In alle kleden zijn een wit voorhoofd en witte halsband te zien. In de vlucht vallen de brede, witte vleugelstreep en de witte zijden van de stuit en staart op.

habitat

De Strandplevier broedt op strandvlaktes, primaire duintjes, schelpenrijke, hoger gelegen delen van schorren en kwelders en hier en daar ook op zandig kaal terrein zoals opspuitterreinen. Meestal is hij te vinden nabij zout of brak water, maar opspuitterreinen in het binnenland zijn ook geschikt als de bodem zout genoeg is en de plantengroei schaars. Oneffen terreinen en geheel onbeschutte stranden worden gemeden. De voorkeur gaat naar gebieden waar voldoende natuurlijke dynamiek aanwezig is. Zijn voedsel bestaat uit insecten, spinnen, slakjes, kreeftachtigen en wormen die hij vooral zoekt tussen het aanspoelsel van de zee op de stranden. Op trek komt de soort in gelijkaardige biotopen voor.

verspreiding

Het broedareaal strekt zich uit van de kusten van West-Europa (uitgezonderd Groot-Brittannië), het Iberisch schiereiland, Noord-Afrika, het Middellandse-Zeegebied, de Zwarte en de Kaspische Zee. West-Europese broedvogels trekken in het najaar langs de Atlantische kust van Frankrijk en het Iberisch schiereiland om te overwinteren in het zuidwesten van Frankrijk, Zuid-Spanje of West-Afrika. De aantallen nemen in vrijwel alle Europese landen sterk af. In Noordwest-Europa broeden nog hooguit 1.000 paren. In Vlaanderen gaat het aantal broedparen alarmerend snel achteruit en is het gevaar dat de soort zal uitsterven reëel. Tot begin de jaren '90 kwamen nog zo'n 100 à 150 koppels tot broeden, maar dit aantal was in het jaar 2000 al sterk teruggelopen tot 68 en in 2003 zelfs tot minder dan 20. De soort komt in Vlaanderen tegenwoordig vooral nog tot broeden in het havengebied van Zeebrugge, het aangrenzende strandreservaat Baai van Heist en in het Antwerpse Linkeroevergebied.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	mozaïek van strandvlaktes, primaire duintjes, hoger gelegen delen van schorren en kwelders (eventueel schelpenrijk) of zandig kaal terrein, nabij ondiep water	zandig, kaal terrein nabij getijdengebied	oneffen terreinen, dicht begroeide terreinen, geheel onbeschutte stranden, opgespoten terreinen (van tijdelijke aard)		Adriaens et al 2007
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	kale bodem met spaarzame vegetatie: vegetatiebedekking < 10%, rest kaal. Ononderbroken zicht ≥ 200 m	kale bodem met spaarzame vegetatie: vegetatiebedekking < 10%, rest kaal. Ononderbroken zicht ≥ 200 m	vegetatiebedekking ≥ 10%; ononderbroken zicht < 200 m		Goethals 2008
Habitatkwaliteit	oppervlakte	≥ 8 ha kaal, zandig terrein per broedpaar	4 - 8 ha kaal, zandig terrein per broedpaar	< 4 ha kaal, zandig terrein per broedpaar		best professional judgement; Cramp 1980; Kalkhoven et al 1995; van Hove et al 2004

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	Bufferzone van ≥ 200 m (tegen verstoring door recreatie, wandelaars, honden,.) rond nestplaats	Bufferzone van 150 - 200 m (tegen verstoring door recreatie, wandelaars, honden,.) rond nestplaats	herhaalde of langdurige verstoring (recreatie, wandelaars, honden,…) op < 150 m van nestplaats		Krijgsveld et al 2004; Adriaens et al 2007

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habittatypen/ Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.. Brussel; INBO.

Courtens, W; Stienen, EWM; Verbelen, D; Van de Walle, M; 2008. Eindrapport monitoring SBZ-V "Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist" en SBZ-V "Poldercomplex". Brussel; Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

van Hove, D; Nijssen, D; Meire, P; 2004. Opstellen van instandhoudingsdoelstellingen in het kader van de Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn en (…) in de Zeehaven van Antwerpen; specifieke gebiedsuitwerking Blokkersdijk. Wilrijk; Universiteit Antwerpenrpen.

van Hove, D; Nijssen, D; Meire, P; 2004. Opstellen van instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones in het kader van de Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn en (…) in de Zeehaven van Antwerpen: Beneden-Schelde. Wilrijk; Universiteit Antwerpen

6.1.27 Visdief - Sterna hirundo

beschrijving

De Visdief is een kleine stern met in zomerkleed een zwarte kopkap en rode snavel met zwarte punt. Op de bovendelen is de soort overwegend grijs, op de onderdelen grijswit. Vooral in de vlucht vallen de diep gevorkte staart en de zwartgrijs omrande vleugeltippen goed op. Juveniele vogels verschillen van adulte door de geelbruin geschubde bovendelen, een donkere vleugelboeg en een donkere armpenbaan.

habitat

De Visdief broedt in kolonies op zandige of braakliggende terreinen nabij het water. Dit kunnen terreinen zijn aan de kust met schaarse en lage vegetatie, zoals zandplaten, rots-, kiezel- of schelpstranden of hoge delen van schorren en kwelders, maar ook oevers van grote rivieren of opspuitterreinen in het binnenland zijn potentiële broedgebieden. Veel kolonies zijn gevestigd op eilandjes en schiereilanden waar ze veilig zijn voor landpredatoren. Vanuit het broedgebied worden foerageervluchten gemaakt naar open water, soms tot op enkele kilometers van het nest. Van op soms vrij grote hoogte duiken Visdieven op visjes die net onder het wateroppervlak zwemmen. Ook kreeftachtigen en insecten staan op het menu. Op doortrek verkiest de soort rustige stranden, slikken, schorren en getijdengebieden en sluiten ze zich vaak aan bij andere sternensoorten.

verspreiding

Het broedareaal omvat heel Europa behalve IJsland. De grootste aantallen vindt men langs de Noordzee en de kusten van Scandinavië. Het is een zomergast van april tot oktober die overwintert langs de kust van Afrika. In Vlaanderen is vooral het havengebied van Zeebrugge van belang als broedplaats (meestal meer dan 90% van de Vlaamse populatie; maximum 3.052 paren). Dit is tevens de tweede grootste kolonie van Visdief in Europa. Ook in het Zwin, in de IJzermonding en in de havengebieden van Antwerpen en Oostende broedden de laatste jaren soms vele tientallen tot een paar honderd paren. Elders in Vlaanderen gaat het om één tot enkele broedparen.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	[kust] jaarlijks gemiddeld ≥ 2300 broedparen in het gebied; [binnenland] ≥ 30 broedparen per kernpopulatie	[kust] jaarlijks gemiddeld ≥ 2300 broedparen in het gebied; [binnenland] 20 - 30 broedparen per kernpopulatie	[kust] jaarlijks gemiddeld < 2300 broedparen in het gebied; [binnenland] < 20 broedparen per kernpopulatie		best professional judgement; Anselin et al 2008; Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	populatietrend	Monitoring van de populatie toont aan dat die niet ≥ 15% afneemt gedurende ≥ 20 jaar	Monitoring van de populatie toont aan dat die niet ≥ 30% afneemt gedurende ≥ 20 jaar	Monitoring van de populatie toont aan dat die wel ≥ 30% afneemt gedurende ≥ 20 jaar		OSPAR 2003
Toestand van de populatie	Broedsucces	jaarlijks gemiddeld ≥ 1 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie	jaarlijks gemiddeld 0,5 - 1 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie	jaarlijks gemiddeld < 0,5 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie	Zeebrugge	Courtens et al 2007; Meininger et al 2006
Habitatkwaliteit	biotoop	[nestplaats] stranden, duinen of lage, aflopende eilanden met spaarzame vegetatie en maximale bescherming tegen overspoeling; aflopend tot maximaal 30 cm boven waterpeil; [rustgebied] kale, niet-verstoorde stranden nabij de nestplaats, slikken, schorren	[nestplaats] zandige, permanente opspuitingen met spaarzame vegetatie; kunstmatige nestvlotten; [rustgebied] kale, niet-verstoorde stranden in de wijde omgeving van de nestplaats, slikken, schorren	[nestplaats] stranden die bij hoog tij onder water komen; biotopen met te dichte vegetatie; [rustgebied] geen of enkel toeristische stranden nabij of in de wijde omgeving van nestplaats		Spanoghe et al 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	afwisseling van kale, open plekken met plekken lage vegetatie (< 3 cm hoog en < 100 x 30 m groot) en hogere vegetatie	afwisseling van kale, open plekken met plekken lage vegetatie (< 3 cm hoog en < 100 x 30 m groot) en hogere vegetatie	onvoldoende gevarieerd biotoop (bv kaal of juist met dichte vegetatie overal)		Avery & Cadbury 1990
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	Open plekken tussen korte tot middelhoge vegetatie: vegetatie ofwel volledig < 10 cm ofwel variërend tussen 0 en 30 cm	Open plekken tussen korte tot middelhoge vegetatie: vegetatie ofwel volledig < 10 cm ofwel variërend tussen 0 en 30 cm	vegetatie over heel het gebied ≥ 10 cm		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	voedselaanbod	groot en gevarieerd aanbod van geschikte prooidiren (bv. kleine vissen (< 15 cm), zoals Sprot en Zandspiering)	groot en gevarieerd aanbod van geschikte prooidieren (bv. kleine vissen (< 15 cm), zoals Sprot en Zandspiering)	weinig of geen geschikte prooidieren		Spanoghe et al 2003; Birdguides 2006
Habitatkwaliteit	oppervlakte	[kust] ≥ 22 ha geschikt habitat voor alle sternensoorten in het gebied	[kust] ≥ 22 ha geschikt habitat voor alle sternensoorten in het gebied	[kust] < 22 ha geschikt habitat in het gebied	22 ha is voldoende om de huidige populatie aan de kust (= 90% van de Vlaamse populatie) in stand te houden	Courtens & Stienen 2004

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	Vrijwel geen herhaalde of langdurige antropogene verstoring binnen straal van 100 - 350 meter van nestplaats (variërend per gebied)	Kan eventueel tot broeden komen nabij bebouwing, als het biotoop voldoende bescherming biedt tegen grondpredatoren	herhaalde of langdurige verstoring (bv. waterrecreatie) binnen straal van 100 - 350 m rond nestplaats (variërend per gebied)		Spanoghe et al 2003; Birdguides 2006; Krijgsveld et al 2004
Habitatkwaliteit	beheer	tegengaan van vegetatiesuccessie (jaarlijks onderhoud van vegetatie en schelpenstroken); weren van predatoren; broedplaatsen ontoegankelijk maken voor recreanten	tegengaan van vegetatiesuccessie; broedplaatsen ontoegankelijk maken voor recreanten; nestvlotten plaatsen	geen aangepast beheer		Courtens & Stienen 2004

Literatuur

Anselin, A; Vermeersch, G; Devos, K; 2008. Rapport gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen vogels. INBO intern rapport, [...] in prep.

Avery, M; Cadbury, J; 1990. The Roseate tern Sterna dougallii in the east Atlantic. Proceedings of a workshop held at the Lodge, Sandy, Bedfordshire, England, 3 October 1987. Sandy; Royal Society for the Protection of Birds.

Birdguides Ltd 2006. Birds of the Western Palearctic Interactive 2.0. Skylark Associates Ltd.

Courtens W;Stienen EWM; 2004. Voorstel tot afbakening van een vogelrichtlijngebied voor het duurzaam in stand houden van de broedpopulaties van kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist. Brussel; Instituut voor Natuurbehoud.

Courtens, W; Deneudt, K; Draisma, S; Franco, M; Hellemans, B; Huyse, T; Moodley, L; Remerie, T; Soetaert, K; Stienen, E; Vanaverbeke, J; vanden Berghe, E; Van den Eynde, D; van de walle, M; van Oevelen, D; Vanreusel, A; Vincx, M; Volckaert, F; 2007. SCIENTIFIC SUPPORT PLAN FOR A SUSTAINABLE DEVELOPMENT POLICY (SPSD II): Part 2: Global change, Ecosystems and Biodiversity. “TROPHOS”. Brussel. Belgian Science Policy.

Courtens, W; Stienen, EWM; Verbelen, D; Van de Walle, M; 2008. Eindrapport monitoring SBZ-V "Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist" en SBZ-V "Poldercomplex". Brussel; Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Meininger, PL; Hoekstein, MSJ; Lilipaly, SJ; Wolf, P; 2006. Broedsucces van kustbroedvogels in het Deltagebied in 2005. Middelburg; Rijksinstituut voor Kust en Zee. http://www.scheldenet.nl/topics/Broedsucces2005Rapport.pdf

OSPAR 2003. WORKING GROUP NAME: SEABIRD ECOLOGICAL QUALITY INDICATORS. Lisboa

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

6.1.28 Wespendief - Pernis apivorus

beschrijving

De Wespendief lijkt sterk op de Buizerd maar heeft een smallere kop, langere staart en houdt de vleugels plat bij het zweven. Het mannetje heeft een grijze kop en bovendelen, gele ogen en twee zwarte staartbanden die ver verwijderd zijn van de brede eindband. Vrouwtjes zijn bruiner met dichter bij elkaar liggende staartbanden. In het voorjaar wordt een spectaculaire balts vertoond waarbij het mannetje luid met de vleugels boven het lichaam klapt.

habitat

Het is een roofvogel van grote, vaak oudere bosgebieden met open stukken, bij voorkeur met veel gevarieerd loofhout. Sparrenaanplanten worden gemeden, maar de soort komt plaatselijk wel voor in dennenbossen met heideondergroei. Op trek pleistert de Wespendief wel in meer open omgevingen. Het voedsel bestaat grotendeels uit wespen- en bijenlarven waarvan de holen uitgegraven worden. Hij vangt echter ook amfibieën, reptielen en kleine tot middelgrote vogels en zoogdieren. Het relatief kleine nest wordt hoog in een vork van de stam gemaakt, op een rustige plek.

verspreiding

De Wespendief broedt van Midden-Spanje tot Zuid-Scandinavië, tot halfweg in Azië en overwintert ver in tropisch Afrika. In Vlaanderen is de soort een zomervogel van begin mei tot september. Wespendieven broeden er in bijna alle grote bosgebieden met vooral in het oosten relatief hoge aantallen. In Oost- en West-Vlaanderen is hun aanwezigheid veel meer versnipperd (net als hun broedhabitat). De totale Vlaamse populatie wordt geschat op 160 à 240 paren.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		best professional judgement; Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	landschap	mozaïek van bos in open landschap; 30 - 60% bosbedekking binnen 2,5 km²	mozaïek van bos in open landschap; 30 - 60% bosbedekking binnen 2,5 km²	geen mozaïeklandschap; < 30% of ≥ 60% bosbedekking binnen 2,5 km²	UK	Roberts et al 1999
Habitatkwaliteit	biotoop	[nestplaats] grote, oude (≥ 40 jaar) bossen (Eik, Beuk, gemengd bos of populierenaanplant) met open plekken; [foerageergebied] mozaïek van grote bossen met landbouwgrond en enkele grachten of vijvers	[nestplaats] natuurlijk naaldbos; [foerageergebied] mozaïek van kleinere bossen en weilanden	uitgestrekt, intensief akkerlandschap; grote, waterrijke gebieden; kunstmatige terreinen; grote sparrenaanplantingen (monocultuur); jonge bossen		Birdguides Ltd 2006; Krijgsveld et al 2004
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	bossen met verschillende open plekken waar boombedekking < 50 %	bossen met verschillende open plekken waar boombedekking < 50 %	aaneengesloten, dichte bossen met weinig of geen open plekken (boombedekking ≥ 50%)		Roberts et al 1999
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	merendeel van bomen ≥ 8 m tijdens broedseizoen	merendeel van bomen ≥ 8 m tijdens broedseizoen	merendeel van bomen < 8 m tijdens broedseizoen		Roberts et al 1999

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	oppervlakte	[broedgebied] ≥ 100 ha geschikt aaneengesloten bos per broedpaar; [foerageergebied] ≥ 2500 ha geschikt mozaïeklandschap per broedpaar	[broedgebied] 30 - 100 ha geschikt aaneengesloten bos per broedpaar; [foerageergebied] 1500 - 2500 ha geschikt mozaïeklandschap per broedpaar	[broedgebied] < 30 ha geschikt aaneengesloten bos per broedpaar; [foerageergebied] < 1500 ha geschikt mozaïeklandschap per broedpaar		best professional judgement; Birdguides Ltd 2006; Glutz von Blotzheim et al 1987; Sterckx & De Blust 2008
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen menselijke verstoring op of rond de nestplaats	enkel zachte recreatie (fietsen, wandelen,…) in de wijde omgeving van de nestplaats	herhaalde of langdurige verstoring door bv. jacht, vogelschrikkanon, bosbouw, … in de omgeving van de nestplaats		Cramp 1980; Keulen et al 2007

Literatuur

Birdguides Ltd 2006. Birds of the Western Palearctic Interactive 2.0. Skylark Associates Ltd.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Ellmauer, T; 2005. Entwicklung von Kriterien, Indikatoren und Schwellenwerten zur Beurteilung des Erhaltungszustandes der Natura 2000-Schutzgüter. Wenen; neun österreichischen Bundesländer, Bundesministerium f. Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft und Umweltbundesamt GmbH

Glutz von Blotzheim, U.N.; 1987. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Wiesbaden; AULA-Verlag GmbH.

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek

Keulen, C; Laudelout, A; Delahaye, L; Paquet, J-Y; Clotuche, E; 2007. Espèces Oiseaux concernées par l'Annexe 1 et l'article 4.2 de la Directive européenne 79/409. Cahiers "Natura 2000"Centre de Recherche de la Nature, des Forêts et du Bois.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Roberts, SJ; Lewis, JMS; Williams, IT; 1999. Breeding European Honey-Buzzards in Britain. Bird Study 92: 326-345

Sterckx G;De Blust G; 2008. Heide in de vuurlinie. Ecologische gebiedsvisie voor Natura 2000-gebieden van Kamp Beverlo, het Schietterrein van Helchteren en hun omgeving. INBO.

6.1.29 Woudaap - Ixobrychus minutus

beschrijving

De Woudaap is onze kleinste reiger, nauwelijks zo groot als het Waterhoen. Het mannetje heeft een zwarte kruin en bovendelen en een roomkleurig vleugelpaneel. Het vrouwtje is bruiner en meer gestreept en heeft een lichtbruin vleugelpaneel. Juveniele exemplaren zijn gestreept en hebben iets van een kleine Roerdomp. Ze hebben een vuilgele, dolkvormige snavel en gele poten. In vlucht vallen vooral de lichte vleugelpanelen op. De levenswijze is gelijkaardig aan die van de Roerdomp: de soort leeft zeer verborgen, is vooral schemeractief en neemt bij benadering ook een paalhouding aan. Hij komt bij het foerageren regelmatig naar de rand van de rietkraag. Bij verstoring trekt hij zich vaak rennend en klimmend als een ral terug in plaats van weg te vliegen. De manier waarop hij zich van rietstengel tot rietstengel verplaatst heeft bijgedragen tot zijn naam. In het voorjaar zingt het mannetje vanuit het riet, een monotoon om de twee seconden herhaald 'wrah', dat vooral 's ochtends of 's avonds wordt gehoord.

habitat

De Woudaap is een zomergast van zoetwatermeren, rietvelden en met riet, wilgen of lisdodde begroeide oeverzones van vijvers en sloten met proper, stilstaand of traag stromend water, rijk aan allerlei waterleven. Hier vist hij van op de kant, van op rietstengels of overhangende takken. Zijn voedsel bestaat uit vis, amfibieën en allerlei ongewervelden. Als nestplaats wordt meestal puur riet of struikgewas in ondiep water verkozen.

verspreiding

Deze soort broedt over geheel Europa, uitgezonderd het Verenigd Koninkrijk en Scandinavië. Vooral in West-Europa is het een zeer zeldzame broedvogel geworden. Het zijn uitgesproken trekvogels die tussen april en juni arriveren en in augustus tot september naar tropisch Afrika vertrekken om te overwinteren. In Vlaanderen houdt nog een kleine populatie van een tiental broedparen stand in Midden-Limburg. Elders gaat het om toevallige broedvogels. Net zoals veel andere soorten van moerassen en rietlanden met zuiver water is de Woudaap spectaculair achteruitgegaan de laatste 30 jaar. Sinds 1996 is het aantal broedterritoria echter weer lichtjes gestegen maar zelden worden meer dan 10 tot 15 paren geteld.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		Kalkhoven et al 1995; Adriaensen et al 2005; Piesschaert et al 2007; Ministerie van LNV 2006; Pouwels et al 2002
Habitatkwaliteit	Biotoop	Kleine en grote moerassen met een afwisseling van open water, rietkragen, waterplanten (Gele Plomp, Waterlelie,…), struweel en soms bos. Sleutelfactoren zijn een grote afwisseling in grenzen tussen water en helofyten (waterriet), veel oevervegetatie, met name waterriet, ondiep helder water en (zeer) veel kleine/jonge vissen.	Kleine en grote moerassen met een afwisseling van open water, rietkragen, waterplanten (Gele Plomp, Waterlelie,…), struweel en soms bos. Enige afwisseling in grenzen tussen water en helofyten (waterriet), veel oevervegetatie, met name waterriet, ondiep helder water en voldoende vis.	Moerassen met gebrek aan waterriet, weinig diversiteit in watertypen en/of gebrek aan drijvende verlandingsvegetaties; diep of troebel water; weinig kleine vissen.		den Boer 2001

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	Brede waterrietzones (≥ 3m breed in ≥ 20 cm water staand) met veel overjarig riet al dan niet vermengd met lisdodde.	Brede waterrietzones (≥ 3m breed in ≥ 20 cm water staand) met veel overjarig riet al dan niet vermengd met lisdodde.	te weinig waterriet (waterrietzones allemaal < 3m breed) en/of weinig variatie van vegetatiestructuur in verlandingszone		den Boer 2001
Habitatkwaliteit	Diepte	Tijdens het zomerseizoen beken of poelen tot 2.5 m diep in het midden en een ondiepere rietzone (10 - 30 cm diep/5m breed) aan minstens één rand	Tijdens het zomerseizoen beken of poelen tot 2.5 m diep in het midden en een ondiepere rietzone (0,3 - 1m diep/5m breed) aan minstens één rand	beken of poelen ≥ 2,5 m diep; geen ondiepe rietzones (≥ 1 m diep) tijdens zomerseizoen		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	waterhuishouding	natuurlijke waterhuishouding en natuurlijke peildynamiek	Waar natuurlijke peildynamiek ontbreekt, kan het peil kunstmatig geregeld worden zodat er lage zomerpeilen en hoge winterpeilen zijn.	onnatuurlijk waterpeilbeheer met beperkte aanwezigheid van natuurlijke waterregimes		den Boer 2001
Habitatkwaliteit	oppervlakte	≥ 25 ha geschikt habitat per broedpaar	5 - 25 ha geschikt habitat per broedpaar	< 5 ha geschikt habitat per broedpaar		best professional judgement; Adriaensen et al 2005; den Boer 2001; Glutz von Blotzheim et al 1987; Spanoghe et al 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen menselijke verstoring (recreatie, vissers,…) op en rond de nestplaats tijdens het broedseizoen	zachte recreatie in de omgeving van de nestplaats tijdens het broedseizoen; redelijk tolerant voor verstoring door recreatie; komt soms tot broeden in recreatieplassen en visvijvers	intensieve recreatie (motorboten, waterski,) op en rond de nestplaats tijdens het broedseizoen; maaien van riet nabij nestplaats in het broedseizoen		den Boer 2001
Habitatkwaliteit	beheer	roulatiesysteem: afwisselend delen van het waterriet maaien om de twee à drie jaar	roulatiesysteem: afwisselend delen van het waterriet maaien om de twee à drie jaar	geen aangepast beheer in oude rietvelden		Keulen et al 2007

Literatuur

Adriaensen F;Van Damme S;Van den Bergh E;Van Hove D;Brys R;Cox T;Jacobs S;Konings P;Maes J;Maris T;Nachtergale L;Struyf E;Van Braeckel A;Meire P; 2005. IHD Schelde-estuarium. UA.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

den Boer, T; 2001. Beschermingsplan moerasvogels 2000 - 2004. Wageningen; Informatie- en kenniscentrum natuurbeheer.

Devos K;Goethals V;Ameeuw G;De Rycke A;Decleer K; 2006. Instandhoudingsdoelstellingen voor het Europees Vogelrichtlijngebied 'IJzervallei' (en het Blankaartbekken in het bijzonder). INBO.

Glutz von Blotzheim, U.N.; 1987. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Wiesbaden; AULA-Verlag GmbH.

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Keulen, C; Laudelout, A; Delahaye, L; Paquet, J-Y; Clotuche, E; 2007. Espèces Oiseaux concernées par l'Annexe 1 et l'article 4.2 de la Directive européenne 79/409. Cahiers "Natura 2000"Centre de Recherche de la Nature, des Forêts et du Bois.

Ministerie van LNV 2006. Natura 2000 doelendocument. Den Haag; Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. http://www.minlnv.nl/portal/page?_pageid=116,1640321&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_file_id=16699

Piesschaert F;Van Ryckegem G;Van Hove D;Adriaensen F;Van Braeckel A;Van den Bergh E;Jacobs S;Meire P;Nachtergale L; 2007. Ruimtelijke potentieverkenning van de IHD voor broedvogels binnen het Zeescheldebekken. INBO.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

6.1.30 Zwarte specht - Dryocopus martius

beschrijving

De Zwarte specht is de grootste Europese spechtensoort. Het is een volledig zwarte vogel met een ivoorkleurige snavel en witte ogen. Het mannetje heeft een volledige rode kruin, het vrouwtje een rode achterkruin. De vlucht is flappend en vrij onhandig, met omhoog gehouden kop en voornamelijk neerwaartse slagen van de brede, afgeronde vleugels. In tegenstelling tot de andere spechten is de vlucht van de Zwarte specht in rechte lijn en niet zozeer golvend. De soort is zeer luidruchtig zowel in vlucht als in zit, zingend, roepend of hamerend. De vlucht- en alarmroep 'kruuk kruuk kruuk' is het hele jaar vaak te horen.

habitat

De Zwarte specht leeft in oude, grote, zowel naald-, loof- als gemengde bossen met veel beuken, afgewisseld met open ruimten. Het voedsel bestaat in de zomer hoofdzakelijk uit mieren en hun broed. daarbuiten ook uit andere insecten, rupsen, spinnen, kleine slakken en in geringe mate ook plantaardig voedsel. Buiten het broedseizoen wordt deze specht ook aangetroffen in schaars beboste tot open landschappen met alleen bomenrijen. Met de krachtige snavel worden in grote, zelfs levende, bomen als eiken en beuken een nestholte uitgehakt. Belangrijk is dat er een vrije aanvlucht is naar het hol. Daarom gaat de voorkeur naar open plekken in niet te dichte bossen en naar bomenrijen langs brand- en veldwegen of langs verkeerswegen.

verspreiding

Het broedareaal omvat vooral Centraal- en Noord-Europa, westelijk tot in onze streken, maar de soort ontbreekt in Ierland, het Verenigd Koninkrijk, IJsland en grote delen van Zuid-Europa. De Zwarte specht is een standvogel die jarenlang gebruik maakt van dezelfde broed- en slaapholte en die slechts korte zwerfbewegingen maakt na het broedseizoen. In Vlaanderen is de soort te vinden in alle bosgebieden, vooral in de oostelijke provincies maar met een geleidelijke uitbreiding naar het westen, tot zelfs in de kuststreek. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in de Kempen. De kolonisatie van Oost- en West-Vlaanderen gebeurde over de noordelijke zandrug. In de zuidelijke bosgebieden heeft de soort zich als broedvogel nog niet overal weten te vestigen. In totaal broeden in Vlaanderen 650 tot 1.050 paren.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie	< 20 broedparen per kernpopulatie		best professional judgement; Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	grote, oude bossen met veel beuken en eventueel ook sparren, lorken, dennen, e.d., afgewisseld met open plekken (kaalkap, brandwegen, …).	kleinere percelen bos (met beuken en/of naaldbomen) tot op c. 4 km van groot, aaneengesloten bos	bossen met weinig of geen oude beuken (nestboom) of oude naaldbomen; kleine, geïsoleerde bosjes (≥ 4 km van groot bos gelegen)		Cramp 1980
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	mengeling van niet te dicht beuken- en naaldbos met open plekken en voldoende hoge bomen met gladde stam (Beuk, Eik, Den, Es, Els) die tot 4 à 10 m vrij zijn van takken	bomenrijen langs brand-, veld- of verkeerswegen (in niet te dichte bossen)	dichte bossen zonder open plekken, zonder kale stammen en zonder vrije aanvlucht naar de nestholte		Goethals 2008
Habitatkwaliteit	aanwezigheid soorten (positief)	Beuken van ≥ 150 cm dik	Beuken en andere boomsoorten (inclusief naaldhout) van 40 tot 150 cm dik	enkel bomen van < 40 cm dik aanwezig		Keulen et al 2007

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	oppervlakte	Loofbos en gemengd bos: ≥ 400 ha geschikt loofbos per broedpaar; Naaldbos: ≥ 200 ha geschikt naaldbos per broedpaar	Loofbos en gemengd bos: 200 - 400 ha geschikt loofbos per broedpaar; Naaldbos: 100 - 200 ha geschikt naaldbos per broedpaar	Loofbos en gemengd bos: < 200 ha geschikt loofbos per broedpaar; Naaldbos: < 100 ha geschikt naaldbos per broedpaar		best professional judgement; Cramp 1980; Keulen et al 2007 ; Sterckx & De Blust 2008
Habitatkwaliteit	pesticiden	geen gebruik van pesticiden in het bos	geen gebruik van pesticiden in het bos	(veelvuldig) gebruik van pesticiden in het bos, vooral insecticiden		Keulen et al 2007
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen verstoring binnen 100 m rond de nestplaats tijdens de broedtijd (half februari tot 30 juni)	enkel zachte recreatie (fietsen, wandelen,…) in de wijde omgeving van de broedplaats	herhaalde of langdurige verstoring op < 100 m van de nestplaats tijdens broedseizoen (half februari tot 30 juni), bv. door jacht, bosbouw, kettingzagen, e.d.		Keulen et al 2007

Literatuur

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Keulen, C; Laudelout, A; Delahaye, L; Paquet, J-Y; Clotuche, E; 2007. Espèces Oiseaux concernées par l'Annexe 1 et l'article 4.2 de la Directive européenne 79/409. Cahiers "Natura 2000"Centre de Recherche de la Nature, des Forêts et du Bois.

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Sterckx G;De Blust G; 2008. Heide in de vuurlinie. Ecologische gebiedsvisie voor Natura 2000-gebieden van Kamp Beverlo, het Schietterrein van Helchteren en hun omgeving. INBO.

6.1.31 Zwarte Stern - Chlidonias niger

beschrijving

Zoals de naam doet vermoeden is de Zwarte stern een donkere stern. In zomerkleed zijn de kop en onderdelen (behalve de witte anaalstreek) grijszwart; de rug donkergrijs. In de winter is deze moerasstern egaal grijs gekleurd met een duidelijke donkere vlek op de zijborst. De staart is grijs in alle verenkleden. Beide geslachten hebben een identiek verenkleed. Juveniele vogels verschillen van volwassen vogels in winterkleed door de bruinere, iets geschubde bovendelen en de meer effen gekleurde handpennen. De Zwarte stern verschilt van Dwergstern, Visdief en Noordse stern door zijn tragere, meer schommelende vlucht, iets kortere en bredere vleugels en minder diep gevorkte staart.

habitat

De Zwarte stern broedt in kolonies in ondiepe zoetwaterplassen met drijvende vegetaties van Krabbescheer, Gele plomp en Waterlelie met drijvende wortelstokken of met drijftillen (bv. van lisdodden). Het nest wordt gebouwd op drijvende plantenresten en ook wel in de oevervegetatie. Ook artificiële drijvende constructies (nestvlotten) worden geaccepteerd als nestgelegenheid. Het voedsel van de Zwarte stern bestaat uit allerlei insecten en hun larven, regenwormen, maar ook kleine vissen en amfibieën worden gegeten. Ze duiken naar prooien vlak onder het wateroppervlak of pikken hun voedsel van het wateroppervlak maar jagen ook hoog in de lucht of over overstroomde, insectenrijke graslanden behendig op vliegende insecten.

verspreiding

De grootste broedkolonies in West-Europa bevinden zich in Nederland en Duitsland. Het is een zomergast van eind april tot oktober. De overwinteringsgebieden liggen in Afrika. In Vlaanderen wordt deze moerasstern vooral tijdens de trek gezien in het voor- en najaar. In het voorjaar is de doortrek algemeen verspreid over het gehele land. De najaarstrek verloopt grotendeels via de kustregio. De broedpopulaties zijn vanaf het begin van de jaren '70 sterk in aantal achteruit gegaan op de Kempense vennen, zoals in de meeste landen van West-Europa. In 1984 broedde deze stern voor het laatst in Vlaanderen, meer bepaald in de Antwerpse Kempen.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	vlak, open landschap met kleine vijvers, vennen, meren, brede sloten, overgroeide kanalen, oude rivierarmen, moerassen en onder water staande graslanden, met weelderige, lage oever- en watervegetatie (niet ondergedoken); biotoop vaak met rietveld(en) in of langs en met Krabbenscheer	nestgelegenheid in de vorm van kunstmatige vlotjes of pollen van zegges/russen	halfopen of besloten landschap (bv. vijvers in bossen); open water met weinig of geen watervegetatie, weinig of geen oeverbegroeiing of te hoge oeverbegroeiing (bv. bosrand); verboste moerassen	In België heeft de soort al in gebieden gebroed waar Krabbenscheer niet voorkwam (bv. Ronde Put)	Cramp 1980; den Boer 2001
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	oppervlak open water ≥ 10%, met minstens 5 % drijvende waterplantenvegetaties en ≥ 20% open, kruidenrijke vegetaties in de omgeving van het water; wateroppervlak ≥ 10 m breed	oppervlak open water ≥ 10%, met minstens 5 % drijvende waterplantenvegetaties en ≥ 20% open, kruidenrijke vegetaties in de omgeving van het water; wateroppervlak ≥ 10 m breed	open water < 10%; < 5% drijvende waterplanten; < 20% open, kruidenrijke vegetaties; wateroppervlak < 10 m breed; bos of bosopslag langs de oevers		van der Winden et al 2007

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	aanwezigheid soorten (positief)	minstens 2% van het totale moerasoppervlak met dichte, meerdere jaren oude matten van Krabbenscheer vermengd met dood plantenmateriaal	Gele Plomp of waterlelie met drijvende wortelstokken (maar zie opmerkingen!), wortelstokken van Lisdodde of Waterscheerling; schrale heidevegetaties (in vennen en hoogvenen); pollen van zegges/russen	weinig of geen van deze verlandingsvegetaties	Zwarte Sterns die op wortelstokken van waterlelie of Gele Plomp broeden, hebben een beduidend lager broedsucces dan andere, omdat de wortelstokken niet stabiel genoeg blijken	den Boer 2001; Spanoghe 2008
Habitatkwaliteit	aanwezigheid schadelijke soorten (negatief)	geen ganzen in het broedgebied tijdens het broedseizoen	weinig ganzen in het broedgebied tijdens het broedseizoen	broedgebied wordt gebruikt als rustplaats (overdag of 's nachts) door ganzen, zoals Grauwe Gans of Canadese Gans		van der Winden et al 2007
Habitatkwaliteit	Diepte	moerassen of vennen met permanente diepte van 1 - 2 m (als foerageergebied)	tijdelijke diepte van 1 - 2 m (tijdens broedseizoen)	diepte < 1 m of ≥ 2 m, of sterk fluctuerend waterpeil		Cramp 1980

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	waterhuishouding	stabiel, voldoende hoog waterpeil met voldoende seizoensdynamiek	stabiel, voldoende hoog waterpeil met voldoende seizoensdynamiek	grote waterstandschommelingen; onnatuurlijk waterpeilregime in veengebieden (hoge zomerpeilen en lage winterpeilen)		den Boer 2001
Habitatkwaliteit	voedselaanbod	groot aanbod aan allerlei waterinsekten en hun larven, vooral libellen, waterkevers en ééndagsvliegen, en bovendien groot aanbod aan kleine vissen en/of amfibieën	groot aanbod aan kleine vissen (c. 2,5 tot 5 cm lang - bv. Alver, Blankvoorn, Stekelbaars, Brasem) en amfibieën; ook ongewervelden zoals spinnen, bloedzuigers en regenwormen	weinig of geen insecten en kleine vissen	Een voedselaanbod van alleen maar insekten zou onvoldoende zijn om de jongen groot te brengen: de jongen sterven door een gebrek aan calcium.	Cramp 1980; Spanoghe 2008
Habitatkwaliteit	verzuring	voedselarm, niet-verzuurd water of voedselrijkere plassen (mesotroof)	voedselarm, niet-verzuurd water of voedselrijkere plassen (mesotroof)	verzuurd water / hypertroof water		den Boer 2001

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen verstoring in of rond het broedgebied	hoogstens lichte recreatie (wandelen, fietsen,…) in de wijde omgeving van het broedgebied	verstoring in of rond het broedgebied door bv. intensieve recreatie (vissers, motorboten, kano's, …) of door agrarische activiteit (maaien, vooral op koude, regenachtige dagen)	Vooral de jongen zijn erg gevoelig voor verstoring.	den Boer 2001; van der Winden & Kleefstra 2007
Habitatkwaliteit	beheer	uitleggen van nestvlotjes, in combinatie met verbetering van habitatkwaliteit en voedselaanbod; sloten niet baggeren	uitleggen van nestvlotjes, in combinatie met verbetering van habitatkwaliteit en voedselaanbod; sloten zelden baggeren	geen beheer; in gebieden waar voedselgebrek voor de jongen de belangrijkste factor is, dragen vlotjes onvoldoende bij aan behoud of herstel van de populatie. Ook regelmatig baggeren en schoonmaken van sloten is nefast voor de soort.		den Boer 2001

Literatuur

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

den Boer, T; 2001. Beschermingsplan moerasvogels 2000 - 2004. Wageningen; Informatie- en kenniscentrum natuurbeheer.

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Spanoghe, G 2008. Visdieven (Sterna hirundo) en Zwarte Sternen (Chlidonias niger) op vlotjes. Natuur.Oriolus 47: 1-7; Natuurpunt.

van der Winden, J; Kleefstra, R; 2007. Zwarte Sterns in Fryslân: verleden, heden en kansen voor de toekomst. Bureau Waardenburg; SOVON.

6.1.32 Zwartkopmeeuw - Larus melanocephalus

beschrijving

De Zwartkopmeeuw, die sterk lijkt op de iets kleinere Kokmeeuw, is een kleine, bijna volledig witte meeuw met een grote, zwarte kopkap en witte oogring. De snavel en poten zijn bloedrood. Jonge vogels hebben een zwarte tekening op vleugels en staart, zwarte poten en snavel. Pas na drie jaar hebben zij het volledig volwassen kleed. 's Winters hebben zowel jonge als adulte vogels een zwarte veeg door het oog, het zogenaamde 'boevenmasker'. De roep is een kenmerkend, nasaal 'jiauw'.

habitat

Zwartkopmeeuwen komen zowel in het binnenland op vennen, vijvers, opspuitterreinen als aan de kust op eilanden en in havengebieden voor. Ze zoeken voedsel zoals Kok- en Stormmeeuw dat doen, door te vissen, aas te zoeken of achter beerkarren regenwormen en insecten te zoeken in niet al te bemeste weiden. 's Winters lijkt de Zwartkopmeeuw iets meer kustgebonden te zijn.

verspreiding

De Zwartkopmeeuw is oorspronkelijk een broedvogel van de landen rond de Zwarte en Middellandse Zee die zich de laatste decennia verspreid in West-Europa gevestigd heeft. Hij trekt in het najaar in klein aantal door van eind juni tot midden oktober, zowel aan de kust als in het binnenland en overwintert vooral langs de Atlantische kusten van Zuidwest-Europa vanaf Noord-Frankrijk, Marokko en de Middellandse Zee. Het eerste broedgeval in Vlaanderen dateert van 1964. Vanaf 1985 werd de soort een regelmatige broedvogel. Vanaf eind februari worden de broedplaatsen bezet, steeds temidden of nabij Kokmeeuwenkolonies. Het aantal broedparen loopt soms op tot enkele honderden (zelfs tot 1.200 in 2002), verspreid over alle Kokmeeuwenkolonies. Dit aantal neemt nog steeds toe van jaar tot jaar en hangt onlosmakelijk vast met de toename van de jaarlijkse populatie in het Nederlandse Deltagebied. Aan de Oostkust en in het Antwerpse zijn jaarlijks de grootste kolonies te zien. Ook overzomerende, subadulte vogels worden waargenomen. Enkelingen overwinteren in Vlaanderen.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Toestand van de populatie	Populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie. Een tijdelijke, zelfs forse afname als gevolg van verplaatsingen binnen de Nederlands-Belgische metapopulatie is aanvaardbaar	< 20 broedparen per kernpopulatie, maar een tijdelijke, zelfs forse afname als gevolg van verplaatsingen binnen de Nederlands-Belgische metapopulatie is aanvaardbaar		best professional judgement; Anselin et al 2008; Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002
Toestand van de populatie	Broedsucces	jaarlijks gemiddeld ≥ 1,5 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld 1 – 1,5 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld < 1 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar		best professional judgement; Meininger et al 2006
Habitatkwaliteit	biotoop	moerassen, eilanden met schaarse begroeiing in slikgebieden, zandduinen nabij water	permanente, opgespoten terreinen met schaarse begroeiing, in de buurt van water	dichte, hoge vegetatie (bv. struiken); kale, onbeschutte zandvlaktes; tijdelijke opspuitterreinen		Spanoghe et al 2003; Cramp 1980

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	afwisseling van (zeer) korte tot middelhoge vegetatie: van 0 tot 30 cm op de nestplaats tijdens het broedseizoen	afwisseling van (zeer) korte tot middelhoge vegetatie: van 0 tot 30 cm op de nestplaats tijdens het broedseizoen	dichte of hoge vegetatie (≥ 30 cm) in grootste deel van het gebied		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	Oppervlakte	[kust] ≥ 22 ha geschikt broedhabitat voor het behoud van de huidige kernpopulatie en de populaties sterns; [Beneden-Schelde] broedplaats: ≥ 80 ha geschikt broedhabitat voor het behoud van de huidige kernpopulatie; foerageergebied: ≥ 200 ha grasland met veel voedsel, in de Kempen	[kust] ≥ 22 ha geschikt broedhabitat voor het behoud van de huidige kernpopulatie en de populaties sterns; [Beneden-Schelde] broedplaats: ≥ 80 ha geschikt broedhabitat voor het behoud van de huidige kernpopulatie; foerageergebied: ≥ 200 ha grasland met voldoende voedsel, in de Kempen	[kust] < 22 ha geschikt broedhabitat voor de huidige kernpopulatie en de populaties sterns; [Beneden-Schelde] broedplaats: < 80 ha geschikt broedhabitat voor de huidige kernpopulatie; foerageergebied: < 200 ha grasland in de Kempen	De huidige populatie van Antwerpen-Linkeroever foerageert niet nabij het broedgebied maar vrijwel volledig in de Kempen.	Anselin et al 2008; Courtens & Stienen 2004; Geert Spanoghe in litt.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen antropogene verstoring in een straal van 100 meter van de nestplaats (variërend per gebied)	weinig of geen antropogene verstoring in een straal van 100 meter van de nestplaats (variërend per gebied)	Herhaalde of langdurige antropogene verstoring in een straal van 100 meter van de nestplaats (variërend per gebied)		Spanoghe et al 2003; Adriaens et al 2004

Literatuur

Adriaens, P; Symens, P; Spanoghe, G 2004. Opmaak van een inventaris van de ecologische infrastructuur in de Gentse Kanaalzone. Gent; Natuurpunt & Universiteit Antwerpenrpen.

Anselin, A; Vermeersch, G; Devos, K; 2008. Rapport gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen vogels. INBO intern rapport, [...] in prep.

Courtens W;Stienen EWM; 2004. Voorstel tot afbakening van een vogelrichtlijngebied voor het duurzaam in stand houden van de broedpopulaties van kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist. Brussel; Instituut voor Natuurbehoud.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Kalkhoven, JTR; van Apeldoorn, RC; Foppen, RPB; 1995. Fauna en natuurdoeltypen; minimumoppervlakte voor kernpopulaties van doelsoorten zoogdieren en vogels. Wageningen; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Meininger, PL; Hoekstein, MSJ; Lilipaly, SJ; Wolf, P; 2006. Broedsucces van kustbroedvogels in het Deltagebied in 2005. Middelburg; Rijksinstituut voor Kust en Zee. http://www.scheldenet.nl/topics/Broedsucces2005Rapport.pdf

Pouwels, R; Jochem, R; Reijnen, MJSM; Hensen, SR; van der Greft, JGM; 2002. LARCH voor ruimtelijk ecologische beoordelingen van landschappen. Wageningen; Alterra.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

van Hove, D; Nijssen, D; Meire, P; 2004. Opstellen van instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones in het kader van de Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn en (…) in de Zeehaven van Antwerpen: Beneden-Schelde. Wilrijk; Universiteit Antwerpen

6.2 doortrekkers/wintergasten

6.2.1 Aalscholver - Phalacrocorax carbo

Beschrijving

Grote, donkere watervogel met ietwat reptielachtig voorkomen. Staat vaak met gespreide vleugels. Zwemt met rechte hals en opwaarts gerichte kop; lichaam diep in water. Vliegt laag in wig- of lijnformaties. Een grote zwarte watervogel met witte kin en wangen; in broedkleed met witte dijvlek en gedeeltelijk grauwwitte of witte kop. Lijkt in winterkleed op Kuifaalscholver, maar meestal groter, met andere kopvorm, grotere naakte gele huid rond oog en zwaardere snavel. Zwemt laag in het water met gestrekte nek en schuin omhooggestoken snavel. In rust vaak in karakteristieke houding met gespreide vleugels om te drogen.Juveniel met bruinige bovendelen en vuilwitte onderdelen. Onvolwassen vogels worden met iedere rui donkerder.

Habitat

Watervogel, zowel op zoet als zout water: beschutte ondiepe zee, meren, lagunes, moerassen, riviermondingen etc

Verspreiding

De continentale populatie van de Aalscholver die in Noord- en centraal Europa broedt (ondersoort *sinensis*) kende de voorbije decennia een sterke toename en wordt nu geraamd op 380.000-405.000 exemplaren. Het grootste deel daarvan overwintert in ZW-Europa maar in zachte winters vertoeven ook aanzienlijke aantallen in landen als Nederland en België. De wintermaxima in Vlaanderen liggen de voorbije jaren meestal tussen 4000 en ruim 5000 exemplaren (1-2 % van de totale populatie).

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	allerlei open, relatief grote waterpartijen: estuaria, meren, spaarbekkens, brede rivieren, open moerassen e.d., met grote stenen, hoge palen, zandbanken of grote bomen met kale zijtakken als rustplaatsen	soms ook in snelstromende rivieren	moerassen met veel dichte vegetatie; vijvers of meren met veel drijvende vegetatie		Cramp 1980
Habitatkwaliteit	Diepte	≥ 2 m diep over ≥ 50% van het wateroppervlak tijdens het winterseizoen	1 - 2 m diep over ≥ 50% van het wateroppervlak tijdens het winterseizoen	< 1 m diep over ≥ 50% van het wateroppervlak tijdens het winterseizoen		Callaghan et al 1998; Cramp 1980
Habitatkwaliteit	voedselrijkheid	eutrofe condities	eutrofe condities	oligotrofe condities	Eutrofe condities verhogen het aanbod aan vis.	Van Eerden et al 1995
Habitatkwaliteit	voedselaanbod	groot aanbod aan vis, vooral vissoorten die op de bodem leven	ook vissen die niet op de bodem leven, vooral in water ≥ 10 m diep	te weinig vis		Cramp 1980; Callaghan et al 1998
Habitatkwaliteit	aantal en grootte van de waterpartijen	minimum 1 waterpartij van ≥ 14 ha per exemplaar	minimum 1 waterpartij van 2,5 - 14 ha per exemplaar	waterpartij(en) < 2,5 ha		Callaghan et al 1998

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen verstoring op < 200 m van foeragerende vogels	weinig of geen verstoring op < 200 m van foeragerende vogels	herhaalde of langdurige verstoring (bv. door schepen, waterrecreatie) op < 200 m van foeragerende vogels		Krijgsveld et al 2004

Literatuur

Callaghan, DA; Kirby, JS; Bell, MC; Spray, CJ; 1998. Cormorant Phalacrocorax carbo occupancy and impact at stillwater game fisheries in England and Wales. Bird Study 45: 1-17

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Van Eerden, MR; Koffijberg, K; Platteeuw, M; 1995. Riding on the crest of the wave: Possibilities and limitations for a thriving population of migratory Cormorants Phalacrocorax carbo in man-dominated wetlands Ardea 83: 1-9 http://ardeajournal.natuurinfo.nl/ardeapdf/a83-001-009.pdf

6.2.2 Bergeend - Tadorna tadorna

beschrijving

De Bergeend is een grote, gansachtige eend. Het verenkleed is bij beide geslachten overwegend wit met donkergroene kop, brede, kastanjebruine borstband en zwarte schouderveren, slagpennen, staartpunt en buikstreep. Deze soort heeft een rode snavel en roze poten.

habitat

Deze eendensoort broedt vooral aan zeekusten, nabij grote waterplassen en langs rivieren, bij voorkeur in open, onbegroeide gebieden. De soort nestelt meestal in holen (vaak konijnenholen). Buiten de broedtijd foerageert de soort ook op slikken en schorren, in ondiep water (zoals overstroomde graslanden en opspuitterreinen) en op akkers. Haar voedsel bestaat onder andere uit slakken, schelpdieren, kreeftachtigen, wormen en insecten. De soort rust voornamelijk op stranden, slikplaten, opspuitterreinen en grote waterpartijen.

verspreiding

Het is een broedvogel van de kusten van de meeste Europese landen, behalve IJsland en Portugal. In Spanje en Italië zijn de broedgebieden erg lokaal. De Bergeend overwintert vooral in West- en Zuid-Europa en Noord-Afrika. In Vlaanderen is het aantal broedende Bergeenden de voorbije decennia sterk toegenomen en werd het areaal sterk uitgebreid naar het binnenland toe. De Vlaamse populatie telt reeds meer dan 1.000 broedparen waarvan de overgrote meerderheid zich in de kustregio's en het polder- en havengebied ten noorden van Antwerpen bevinden. De soort overwintert in vrij groot aantal, vnl. langs de Zeeschelde, in de Gentse kanaalzone en in enkele kustgebieden. De piek wordt het meest genoteerd in de late winter of het vroege voorjaar (tot ruim 6.000 exemplaren).

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	grote, open, ondiepe waterpartijen, zoals (getijde)slikken, schorren, overstroomde graslanden, stranden, slikplaten	ondergelopen akkers; diepere waterpartijen zoals havendokken of spaarbekkens	droge habitats; dicht begroeide moerassen		Adriaens et al 2007; Cramp 1980
Habitatkwaliteit	Diepte	uitgestrekte ondiepe zones: < 40 cm diep over ≥ 50% van het wateroppervlak tijdens de winter	diepere waterhabitats: ≥ 40 cm diep over ≥ 50% van het wateroppervlak tijdens de winter	weinig of geen water		Bryant & Leng 1975

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen verstoring (zoals scheepvaart, wandelaars, loslopende honden,…) op < 600 m van de vogels, vooral tijdens de ruiperiode (eind juni - begin oktober)	weinig of geen verstoring (scheepvaart, wandelaars, loslopende honden,…) op < 150 m van de vogels buiten de ruiperiode (eind juni - begin oktober)	herhaalde of langdurige verstoring (scheepvaart, wandelaars, loslopende honden, …) op < 150 m van de vogels buiten de ruiperiode, of op < 600 m van de vogels tijdens de ruiperiode (eind juni - begin oktober)	Tijdens de ruiperiode zijn Bergeenden bijzonder verstoringsgevoelig.	Bos & Schefferlie 1988; Geelhoed & Swaan 2002; Krijgsveld et al 2004.

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habittatypen/ Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.. Brussel; INBO.

Bos, TA; Schefferlie, GJ; 1988. Verspreiding, aantallen, rui en voedselecologie van de bergeend (Tadorna tadorna L.) in de Ooster- en Westerschelde. Middelburg; Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Dienst Getijdewateren. http://www.vliz.be/imisdocs/publications/115996.pdf

Bryant, DM; Leng, J; 1975. Feeding distribution and behaviour of Shelduck in relation to food supply. Wildfowl 26: 20-29

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Geelhoed, SCV; Swaan, AH; 2002. Ruiende Bergeenden in de Westerschelde. Egmond-Binnen; Bureau Fauna Onderzoek. http://www.vliz.be/imis/imis.php?module=ref&refid=104493

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Linton, E; Fox, AD; 1991. Inland breeding of Shelduck Tadorna tadorna in Britain. Bird Study 38: 123-127

6.2.3 Blauwe Kiekendief - Circus cyaneus

beschrijving

Deze grote roofvogel is ongeveer even groot als de Buizerd. In zweefvlucht worden de vleugels in een duidelijke ondiepe V gehouden en valt de lange staart op. Het mannetje heeft een volledig grijs lichaam, grijze vleugels met zwarte toppen, een grijze staart en een brede witte stuit. Op de ondervleugel heeft hij een dikke zwarte eindband. Het wijfje is bruin gestreept op okerkleurige onderdelen, heeft duidelijk gebandeerde staart- en slagpennen en eveneens een opvallende witte stuit. Jonge vogels zijn duidelijk ros gekleurd op de onderdelen. De soort is te onderscheiden van de Bruine kiekendief aan het verenkleed, de lichtere bouw en de vlucht en van de Grauwe kiekendief aan de bredere vleugels.

habitat

De Blauwe kiekendief is een roofvogel van open landschappen: wei- en akkerland, kapvlaktes, aanplantingen, moerasgebieden, heidevelden en venen. Slaapplaatsen in de winter zijn vaak gelegen in rietvelden of schorren, maar ook in open ruigtes en akkergewassen zoals groenbedekkers. Het voedsel bestaat uit kleine prooien (vogels en zoogdieren) die, laag en traag boven de vegetatie vliegend, met een snelle duik bejaagd worden.

verspreiding

De Blauwe kiekendief is een broedvogel van Noord-Spanje over West- en Noord-Europa tot ver in Azië. Hij overwintert over heel Europa, noordelijk tot in Zuid-Scandinavië. In Vlaanderen is deze roofvogel een zeer zeldzame niet-jaarlijkse broedvogel. In het midden van de twintigste eeuw werd o.a. gebroed in de Kempen. In Vlaanderen is de soort hoofdzakelijk een doortrekker en wintergast, voornamelijk in de IJzervallei, de kustpolders en de Zwinstreek. De aantallen kunnen sterk variëren naargelang het voedselaanbod en/of weersomstandigheden met in gunstige jaren wellicht meer dan 100 exemplaren.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	[foerageergebied] open landschappen met mozaïek van zeer open wei- en akkerland, moerasgebieden, heidevelden, venen; [slaapplaatsen] rietvelden, schorren	[foerageergebied] kapvlaktes, jonge aanplantingen, wei- en akkerland in halfopen landschap; [slaapplaatsen] open ruigtes, akkergewassen	intensief door mensen gebruikte landschappen		Adriaens et al 2007; Cramp 1980

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	[slaapplaats] relatief hoge vegetatie met pollen: 60 - 100 cm hoog tijdens de winter	[slaapplaats] relatief hoge vegetatie met pollen: 60 - 100 cm hoog tijdens de winter	[slaapplaats] te lage vegetatie: < 60 cm hoog tijdens de winter		Watson 1977
Habitatkwaliteit	voedselaanbod	groot aanbod aan Veldmuizen en zangvogels tijdens de winter; daarvoor moet ≥ 50% geschikt habitat (niet te dichte ruigtes, permanent grasland, ruige akkerranden en stoppelvelden) voorzien zijn in agrarisch gebied	soms ook Konijnen, Hazen en allerlei kleine knaagdieren; daarvoor moet 20 - 50% geschikt habitat (niet te dichte ruigtes, permanent grasland, ruige akkerranden en stoppelvelden) voorzien zijn in agrarisch gebied	te weinig Veldmuizen en kleine zangvogels; < 20 % geschikt habitat (niet te dichte ruigtes, permanent grasland, ruige akkerranden en stoppelvelden) in agrarisch gebied		Cramp 1980; Olivier Dochy in litt.
Habitatkwaliteit	verstoring	[slaapplaats] weinig of geen verstoring in de omgeving van de slaapplaatsen	[slaapplaats] weinig of geen verstoring in de omgeving van de slaapplaatsen	[slaapplaats] herhaalde verstoring in de omgeving van de slaapplaatsen		Adriaens et al 2007

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habittatypen/ Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.. Brussel; INBO.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Watson, D; 1977. The Hen Harrier. Berkhamsted; Poyser.

6.2.4 Goudplevier - Pluvialis apricaria

beschrijving

De Goudplevier dankt zijn Nederlandse naam aan de geelbruine bovendelen (inclusief stuit en staart) in alle kleden. In zomerkleed heeft de soort een opvallend zwart gezicht, voorhals en buik, mooi afgezoomd door een witte band die van boven het oog langs de zijhals en over de flanken loopt. Bij juveniele vogels en vogels in winterkleed zijn het gezicht, borst en flanken geelbruin en is de buik wit. In de vlucht toont de bovenvleugel een witte vleugelstreep en zijn de ondervleugel en okselveren wit. Trekgroepen zijn compact met een zeer snelle vlucht.

habitat

De Goudplevier broedt vooral in de toendra, maar hier en daar ook wel in heide, hoogvenen en bergweiden boven de boomgrens. Het nest is een kuiltje in heide of gras. Hij verkiest droge grond en is zelden wadend te zien in ondiep water. Op doortrek en in de winter komen Goudplevieren vooral voor op kort grasland, stoppelvelden en kale akkers in laagland, al of niet met plassen. Ook slikken en schorren in estuaria herbergen soms grote groepen.

verspreiding

Het broedareaal strekt zich uit van IJsland, Ierland, Schotland, Noord-Engeland, Scandinavië en verder oostelijk doorheen Rusland. De overwinteringsgebieden zijn gelegen in West- en Zuid-Europa. De soort broedde tot 1910 nog in België maar verdween dan, waarschijnlijk door verlies van geschikt habitat. In 1980 en 1981 werd wel nog telkens één broedgeval genoteerd in Noord-Limburg. Op trek en als overwinteraar komt de Goudplevier in Vlaanderen in vrij groot aantal voor, tot zo'n 10.000 exemplaren in totaal, vooral in de kustpolders en de polders in het noorden van Oost-Vlaanderen. De voorbije decennia is het aantal pleisteraars wellicht aanzienlijk in aantal afgenomen maar goede trendgegevens ontbreken.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	landschap	grote, open velden van ≥ 16 ha met ononderbroken zicht ≥ 500 m	velden van 10 - 16 ha, met ononderbroken zicht ≥ 500 m	velden < 10 ha, met ononderbroken zicht < 500 m		Tucker et al 1994; Mason & Macdonald 1999

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	graslanden met korte vegetatie (< 10 cm hoog tijdens winterseizoen), stoppelvelden en kale akkers in laagland, al of niet met plassen	soms ook slikken en schorren in estuaria	velden of graslanden met te hoge vegetatie (≥ 10 cm hoog tijdens winterseizoen), mestinjectie of bodemverslemping (waardoor voedselaanbod afneemt)		Adriaens et al 2007; Gregory 1987; Olivier Dochy in litt.
Habitatkwaliteit	verstoring	geen jacht in de foerageergebieden; geen verstoring op < 100 m van foeragerende vogels	geen jacht in de foerageergebieden; geen verstoring op < 70 m van foeragerende vogels	jacht in de foerageergebieden; herhaalde of langdurige verstoring (landbouwactiviteiten, wandelaars, honden,…) op < 70 m van foeragerende vogels		Krijgsveld et al 2004

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habittatypen/ Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.. Brussel; INBO.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Gregory, RD; 1987. Comparative winter feeding ecology of Lapwings Vanellus vanellus and Golden Plovers Pluvialis apricaria on cereals and grasslands in the Lower Derwent Valley, North Yorkshire. Bird Study 34: 244-250

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Mason, CF; Macdonald, SM; 1999. Habitat use by Lapwings and Golden Plovers in a largely arable landscape. Bird Study 46: 89-99

Tucker, GM; Davies, SM; Fuller, RJ; 1994. The Ecology and Conservation of Lapwings. Peterborough; Joint Nature Conservation Committee.

6.2.5 Grauwe gans - Anser anser

beschrijving

De Grauwe gans is onze grootste gans met een grote, volledig oranjeroze snavel en dikke, dof roze poten. Zoals de Kleine rietgans heeft zij zeer lichte bovendelen, vooral op de vleugels, die op de dekveren bijna volledig lichtgrijs zijn. De onderdelen, hals en kop zijn ook lichter gekleurd dan bij andere ganzen. In vlucht valt de zeer lichte voorvleugel op en de tweekleurige ondervleugel, uniek onder de Europese ganzen.

habitat

De soort broedt in moerassen, meren of rivieren met grasland in de omgeving. In de winter worden grote open gebieden als graslanden, schorren en akkers opgezocht. Het voedsel bestaat voornamelijk uit grassen, water- en oevervegetaties en andere plantendelen. De overwinteraars in de schorrengebieden voeden zich vooral met de wortels van Heen en Riet.

verspreiding

De Grauwe gans is een broedvogel van West-, Centraal- en Noord-Europa. De bij ons en op andere plaatsen in West-Europa broedende Grauwe ganzen stammen in veel gevallen af van herintroducties, vermengd met wilde vogels. De overwinteringsgebieden liggen verspreid van Noord-Duitsland tot in Noord-Afrika. In Vlaanderen is de soort vanuit de Zwinstreek (introductie in 1956) explosief toegenomen. Het gaat intussen al om meer dan 1.000 broedparen met belangrijke kernen aan de Oostkust, in het noorden van Oost-Vlaanderen en in de Maasvallei. Ook in de winterperiode is het aantal Grauwe ganzen in Vlaanderen de voorbije decennia sterk toegenomen (tot meer dan 20.000 ex.). Internationaal belangrijke overwinteringsgebieden zijn de polders en schorren langs de Beneden-Zeeschelde en de Oostkustpolders. Hoewel in het najaar in grote aantallen over Vlaanderen getrokken wordt, is het niet duidelijk welk aandeel van de overwinteraars uit noordelijke vogels bestaat.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	landschap	grote, open gebieden van ≥ 6 ha, met ononderbroken zicht voor ≥ 500 m	gebieden van 3 - 6 ha, met ononderbroken zicht voor ≥ 500 m	gebieden < 3 ha, met ononderbroken zicht < 500 m		Newton & Campbell 1973; Birdguides 2006

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	grote, open gebieden: (polder)graslanden, akkers en schorren, in de buurt van water	grote, open gebieden: (polder)graslanden, akkers en schorren, in de buurt van water	gebieden met teveel bomen, struiken, hagen, wegen of gebouwen; gebieden met te hoge vegetatie		Adriaens et al 2007; Birdguides 2006
Habitatkwaliteit	openheid	[slaapplaatsen] voldoende uitgestrekt, open water: ≥ 10 ha, met brede rietkragen aan de randen	[slaapplaatsen] voldoende uitgestrekt, open water: ≥ 10 ha, met brede rietkragen aan de randen	[slaapplaatsen] te kleine wateroppervlaktes (< 10 ha), met te weinig Riet		Goethals 2008
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen verstoring in of nabij foerageergebieden en slaapplaatsen; geen laagvliegende vliegtuigen op < 1 km van foerageergebieden en slaapplaatsen	Enkel lichte verstoring (wandelen, fietsen,…) in de wijde omgeving van foerageergebieden en slaapplaatsen	Herhaalde of langdurige verstoring (bv. jacht, landbouwactiviteiten, drukke verkeerswegen,.) in of nabij foerageergebieden en slaapplaatsen; laagvliegende vliegtuigen op < 1 km van foerageergebieden en slaapplaatsen		Krijgsveld et al 2004; Adriaens et al 2007

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habittatypen/ Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.. Brussel; INBO.

Birdguides Ltd 2006. Birds of the Western Palearctic Interactive 2.0. Skylark Associates Ltd.

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Newton, I; Campbell, CRG; 1973. Feeding of geese on farmland in east-central Scotland. Journal of Applied Ecology 10: 781-801

6.2.6 Grote Zilverreiger - Casmerodius albus

beschrijving

De Grote zilverreiger is een zeer grote, geheel hagelwitte reiger, bijna even groot als de Blauwe reiger, maar iets sierlijker, met langere poten en zeer lange hals. Hij verschilt van de Kleine zilverreiger door de langzamere en statigere vlucht, relatief langere poten die in vlucht ver uitsteken en donkere tenen. De Grote zilverreiger heeft bovendien nooit sierveren op de kop en heeft een gele snavel in de winter.

habitat

De geliefkoosde broed- en foerageerbiotopen van deze kolonievogel zijn rietmoerassen, ooibossen en oeverzones van grote ondiepe meren en plassen, bij voorkeur met rietvelden en enkele struiken of bomen. Het voedsel bestaat uit vissen, amfibieën, kleine zoogdieren en waterinsecten. Het foerageren gebeurt vooral in sloten, langs oevers en op ondergelopen graslanden. De Driedoornige stekelbaars staat bovenaan het menu. Het nest wordt gebouwd op overjarig riet, soms ook in wilgen.

verspreiding

De klassieke broedgebieden van de Grote zilverreiger liggen in Zuidoost-Europa. Deze vogel overwintert in het Middellandse-Zeegebied en in Afrika. Recent is de Grote zilverreiger toegenomen als broedvogel en overwinteraar in West-Europa. Door het beschikbaar komen van geschikte leefgebieden heeft deze reiger zijn verspreiding inmiddels uitgebreid tot in Nederland. De Oostvaardersplassen vormen daar het belangrijkste bolwerk van waaruit andere gebieden inmiddels gekoloniseerd worden. In Vlaanderen overwinteren recent meerdere tientallen exemplaren in waterrijke gebieden, vochtige graslanden en opspuitterreinen. De recente toename in geheel Noordwest-Europa is toe te schrijven aan een betere bescherming van de soort in de broedgebieden.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	vochtige of ondergelopen weiden, moerassen, ondiepe plassen, oevers van stromen of vijvers/meren en rietvelden, bij voorkeur met enkele struiken of bomen	vochtige of ondergelopen weiden, moerassen, ondiepe plassen, oevers van stromen of vijvers/meren en rietvelden, bij voorkeur met enkele struiken of bomen	diepe vijvers/meren of stromen, met steile oevers; droge habitats		Cramp 1980. Keulen et al 2007

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	afwisselend delen met en zonder (hoge) watervegetatie, bv. grote (ondiepe) plassen omzoomd met brede rietkragen	gebieden met relatief korte vegetatie (bv. vochtige weilanden) met voldoende voedsel en binnen de 10 à 20 km van optimale habitats	dicht begroeide moerassen met weinig open water; gebieden met weinig vegetatie en/of op ≥ 20 km van optimale habitats		Keulen et al 2007
Habitatkwaliteit	Diepte	uitgebreide ondiepe zones: ≥ 50% van het wateroppervlak < 20 cm diep	uitgebreide ondiepe zones: ≥ 50% van het wateroppervlak < 20 cm diep	te diep water: ≥ 50% van het wateroppervlak ≥ 20 cm diep		Goethals 2008
Habitatkwaliteit	verstoring	geen verstoring op slaapplaats of op < 200 m van foeragerende vogels	enkel lichte recreatie (fietsen, wandelen,…) in de wijde omgeving van het foerageergebied	herhaalde verstoring (fietsers, wandelaars,…) op slaapplaats of op < 200 m van foeragerende vogels		Krijgsveld et al 2004

Literatuur

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Keulen, C; Laudelout, A; Delahaye, L; Paquet, J-Y; Clotuche, E; 2007. Espèces Oiseaux concernées par l'Annexe 1 et l'article 4.2 de la Directive européenne 79/409. Cahiers "Natura 2000". Centre de Recherche de la Nature, des Forêts et du Bois.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

6.2.7 Kemphaan - Philomachus pugnax

beschrijving

De Kemphaan is een middelgrote steltloper met een middellange, licht omlaag gebogen snavel. Mannetjes in zomerkleed hebben een spectaculaire kuif en kraag die zwart, wit, ros of blond kunnen zijn en opgezet kunnen worden. Ze zijn altijd duidelijk groter dan het vrij onopvallend getekend vrouwtje. Buiten de broedtijd zijn Kemphanen bruin geschelpt met lichte veren rond de snavelbasis. De juveniele vogels zien er uit als de adulten in de winter, maar hun onderdelen zijn warmer, egaal geelbruin getint en de bovendelen gelijkmatig geschubd met donkere veercentra. Volwassen mannetjes hebben altijd fel oranje poten. In de vlucht zijn in alle kleden een zeer smalle vleugelstreep en een witte insnijding aan de zijkant van de stuit zichtbaar. Het is een zeer zwijgzame vogel.

habitat

De soort broedt op hoogvenen, moerassen en poelen op berghellingen en toendra en drassige graslanden met reliëf. Op hogere delen van het broedterrein bevinden zich de baltsplaatsen waar de mannetjes met opgezette sierkragen en afhangende vleugels druk vechten om een vrouwtje. Kemphanen waren vroeger een typische broedvogel van uitgestrekte en vochtige heidelandschappen en van extensief beweid, vochtig en veelal onbemest grasland met veel poeltjes en slikranden in polder- en kweldergebieden. In de winter en op doortrek foerageren Kemphanen op allerlei drassige of overstroomde weilanden, slikken, opspuitterreinen en akkerland. Het voedsel bestaat voornamelijk uit insecten en hun larven en wordt verzameld op slikkige open plekken. 's Avonds trekken ze naar een gemeenschappelijke slaapplaats.

verspreiding

Het broedareaal omvat heel Noord-Europa vanaf Nederland, behalve de eilanden. De overwinteringsgebieden strekken zich dan weer uit vanaf Nederland tot in Noord-Afrika. In Vlaanderen wordt al 30 jaar niet meer gebroed. De laatste broedgevallen van deze kritische weidevogel waren in Doel en de Uitkerkse Polder. De sterke afname van de Nederlandse broedpopulatie geeft weinig hoop op toekomstige broedgevallen bij ons. Op trek en vooral in de winter komt de Kemphaan wel in hoge aantallen voor met concentraties van honderden tot ruim 2.000 exemplaren in de IJzervallei (vooral bij winterse overstromingen), kust- en Scheldepolders en in het Gentse (bv. Bourgoyen-Ossemeersen).

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	(zeer) open landschap met drassige of overstroomde weilanden (liefst met reliëf), slikken, ondiepe plassen	(zeer) open tot halfopen landschap met droge graslanden (met korte vegetatie), stoppelvelden	gesloten landschap; diep water; gebieden met vooral of enkel hoge vegetatie		Adriaens et al 2007. Verkuil & de Goeij 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	grashoogte in weiland < 4 cm	grashoogte in weiland 4 - 6 cm	grashoogte in weiland ≥ 6 cm		Verkuil & de Goeij 2003
Habitatkwaliteit	Diepte	talrijke ondiepe plaatsen: < 3 cm diep verspreid over ≥ 50 % van het wateroppervlak	drogere gebieden (bv. droge graslanden, stoppelvelden) met korte vegetatie op < 20 km van ondiep water	te diepe plassen of moerassen: ≥ 3 cm diep verspreid over ≥ 50 % van het wateroppervlak		Stroud et al 1990; Cramp 1980
Habitatkwaliteit	oppervlakte	in weilanden: ≥ 100 ha geschikt foerageergebied	in weilanden: 13 - 100 ha geschikt foerageergebied	in weilanden: < 13 ha geschikt foerageergebied		Verkuil & de Goeij 2003

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habittatypen/ Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.. Brussel; INBO.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Stroud, DA; Mudge, GP; Pienkowski, MW; 1990. Protecting Internationally Important Bird Sites: A Review of the EEC Special Protection Area Network in Great Britain. Peterborough; Nature Conservancy Council.

Verkuil, Y; de Goeij, P; 2003. Kemphennen willen wat anders: weilandkeuze van doortrekkende Kemphanen in het voorjaar in Zuidwest-Friesland. Limosa 76: 157-168; http://cees.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/Animal_Ecology/Articles/2003/VerkuilY-Kemphennen/VerkuilY-Kemphennen-2003.pdf

6.2.8 Kleine Rietgans - Anser brachyrhynchus

beschrijving

De Kleine rietgans is een middelgrote gans, ongeveer even groot als de Kolgans. De kenmerkend gekleurde poten zijn diep roze, de korte snavel zwart met een roze middenband. Opvallende verenkleedkenmerken zijn de donkere kop en korte nek en de lichte, blauwgrijze bovendelen. Zoals de meeste ganzen zijn het schuwe vogels die niet dicht kunnen worden benaderd.

habitat

Het broedgebied op Spitsbergen bestaat uit open, arctische toendra, soms in zeer bergachtig landschap. De overwinteringsgebieden zijn grote weilandcomplexen met microreliëf. Zoals de Kolgans heeft de Kleine rietgans een uitgesproken voorkeur voor graslanden, waar zij de bovenste delen van malse grassen en kruiden afgraast. De soort wordt echter meer en meer op akkers vastgesteld waar gefoerageerd wordt op oogstresten en wintertarwe. Zij komt bij ons meestal voor in grote gemengde groepen met de Kolgans. Binnen deze groepen zijn vaak wel Kleine rietganzen in kleine tot middelgrote entiteiten bijeen te zien.

verspreiding

Het broedgebied omvat Spitsbergen, Groenland en IJsland. De volledige populatie van Spitsbergen (ca. 42.000 exemplaren) trekt via Noorwegen en Denemarken naar de overwinteringsgebieden in Nederland en Vlaanderen. De grootste aantallen vertoeven hier van november tot januari (30.000 tot 38.000 exemplaren). Op dat ogenblik bevindt zich in Vlaanderen geregeld niet minder dan 80% van deze populatie. Het is een zeer plaatstrouwe soort waarvan de verspreiding zich beperkt tot traditionele gebieden. Het overwinteringsgebied bij ons strekt zich uit binnen de kustpolders tussen Brugge, Oostende en Damme (Oostkustpolders). Elders in het land worden slechts enkelingen tot kleine groepjes waargenomen.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	landschap	open gebieden met ononderbroken zicht ≥ 500 m en met graslanden of velden ≥ 6 ha	open gebieden met ononderbroken zicht ≥ 500 m en met graslanden of velden 2 - 6 ha	half open of besloten gebieden met ononderbroken zicht < 500 m en enkel graslanden of velden < 2 ha		Madsen 1985; Courtens et al 2005

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	grote poldergraslanden met microreliëf en met aanwezigheid van poelen of depressies met water	ook op akkers, bv. met wintertarwe of met oogstresten	te kleine of versnipperde poldergraslanden; akkers zonder voldoende voedsel (bv. omgeploegd of zonder oogstresten)		Adriaens et al 2007
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	< 10 cm in het foerageergebied tijdens de winterperiode	10 - 20 cm in het foerageergebied tijdens de winterperiode	≥ 20 cm in het foerageergebied tijdens de winterperiode		Vickery & Gill 1999
Habitatkwaliteit	aanwezigheid lijnvormige elementen/ kleine landschapselementen	geen bosjes of hagen op < 200 m van foerageergebied	geen bosjes of hagen op < 150 m van foerageergebied	bosjes of hagen op < 100 m van foerageergebied	bosjes en hagen zijn potentiële verstoringsbronnen (bieden schuilplaats aan grondpredatoren)	Courtens et al 2005
Habitatkwaliteit	voedselaanbod	groot aanbod van zachtbladige grassen, graanstoppels en kruiden: ≥ 25 % bedekking van één of meer voedselsoorten	resten van aardappel- en bietenteelt; soms ook jong wintergraan	weinig of geen grassen, graanstoppels en kruiden (< 25 % bedekking)		Vickery & Gill 1999

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Oppervlakte	graslandareaal van ≥ 13.600 ha (waarvan ≥ 10.000 ha historisch permanent grasland) in de Oostkustpolders, voor behoud van de overwinterende ganzenpopulaties (Kleine Rietgans en Kolgans)	graslandareaal van 11.600 - 13.600 ha (waarvan 8000 - 10.000 ha permanent grasland) in de Oostkustpolders, voor behoud van de overwinterende ganzenpopulaties (Kleine Rietgans en Kolgans)	graslandareaal van < 11.600 ha in de Oostkustpolders	A (13.600 ha) = huidig graslandareaal Oostkustpolders + oppervlakte van historisch permanent grasland die sinds 1981 verdwenen is in SBZ-V Poldercomplex; B (11.600 ha) = huidig graslandareaal Oostkustpolders	Ameeuw & Courtens 2008; best professional judgement

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	jachtverbod in en nabij de foerageergebieden; geen andere verstoring (wandelaars, auto's, laagvliegende vliegtuigen of helicopters, paramotoren, enz.) op < 200 m van de foerageergebieden	jachtverbod in en nabij de foerageergebieden; geen andere verstoring (wandelaars, auto's, laagvliegende vliegtuigen of helicopters, paramotoren, enz.) op 100 - 200 m van de foerageergebieden	geen jachtverbod in en nabij de foerageergebieden; herhaalde of langdurige verstoring (wandelaars, auto's, laagvliegende vliegtuigen of helicopters, paramotoren, enz.) op < 100 m van de foerageergebieden		Courtens et al 2005

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habittatypen/ Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.. Brussel; INBO.

Ameeuw, G; Courtens, W; 2008. Actuele toestand en evolutie van Europese natuurwaarden in de Oostkustpolders (vogelrichtlijngebied Poldercomplex en habitatrichtlijngebied Polders). Brussel; INBO.A.2008.156

Courtens, W; Vantieghem, S; Kuijken, E; 2005. De Oostkustpolders, een gedekte tafel voor overwinterende ganzen?. Natuur.Oriolus 71: 122-130

Madsen, J; 1985. Impact of disturbance on field utilization of pink-footed geese in West Jutland, Denmark. Biological Conservation 33: 53-63

Vickery, JA; Gill, JA 1999. Managing grassland for wild geese in Britain: a review. Biological Conservation 89: 93-106

6.2.9 Kleine Zwaan - Cygnus columbianus

beschrijving

De Kleine zwaan is de kleinste van de drie soorten inheemse zwanen. Het lichaam is volledig wit met vrij korte hals en zwarte poten. De snavel is zwart met aan de basis een in grootte variërende gele zone die naar voren toe altijd afgerond is (bij de Wilde zwaan in een spie uitlopend). De staart is wigvormig (recht afgesneden bij de Wilde zwaan). Deze zwanensoort roept vaker een diep 'hoo hoo'. De jongen van de Kleine zwaan zijn grijsachtig en hebben een roze snaveltekening. Doordat het verschil tussen volwassenen en juveniele vogels bij zwanen zeer opvallend is, zijn binnen de grote groepen duidelijk de familiegroepjes herkenbaar.

habitat

De Kleine zwaan is een broedvogel van de toendra, doorgaans dicht bij meren of rivieren. In de winter foerageren Kleine zwanen zowel op graslanden als op akkerland waar ze zich tegoed doen aan overgebleven oogstresten van de aardappel- en bietenteelt. Het gaat altijd om zeer open gebieden waar ze niet dicht te benaderen zijn. Ze hebben vaste slaapplaatsen, bij ons zijn dat meestal grotere waterplassen.

verspreiding

Het broedgebied omvat noordelijk Siberië tot net ten westen van de Oeral. Overwintering vindt plaats van Duitsland tot in Ierland. In Vlaanderen overwinteren regelmatig meer dan 400 exemplaren (uitzonderlijk tot 600). De soort wordt vooral aangetroffen in polderregio's zoals het Krekengebied in Noordoost-Vlaanderen en de Oostkustpolders waar in beide gevallen een regelmatige uitwisseling plaatsvindt met Nederlandse pleisterplaatsen net over de grens. Andere pleisterplaatsen situeren zich in de IJzervallei, het Antwerpse en de Maasvallei. Tijdens de winter verplaatsen ze zich regelmatig in functie van de weers- of voedselomstandigheden.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	landschap	open landschap met ononderbroken zicht ≥ 500 m en graslanden of akkers ≥ 6 ha	open landschap met ononderbroken zicht ≥ 500 m en graslanden of akkers ≥ 6 ha	half open tot besloten landschap met ononderbroken zicht < 500 m en graslanden of akkers < 6 ha		Rees 1990

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	[foerageergebied]: poldergraslanden en akkers in de nabijheid van groot, ondiep water; overstroomde valleigebieden; [rustgebied]: kreken, grote ondiepe plassen	[foerageergebied]: poldergraslanden en akkers in de wijde omgeving van groot, ondiep water; overstroomde valleigebieden; [rustgebied]: kreken, grote ondiepe plassen	[foerageergebied] intensief gebruikte graslanden (zonder microreliëf) en akkers (bv. omgeploegd), ver van open water; [rustgebied] kleine of diepe wateroppervlakken		Birdguides Ltd 2006
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	< 10 cm hoog in het grootste deel van het foerageergebied tijdens de winter	< 10 cm hoog in het grootste deel van het foerageergebied tijdens de winter	vegetatie ≥ 10 cm hoog in grootste deel van het foerageergebied tijdens de winter		Rees 1990
Habitatkwaliteit	openheid	[rustgebied] open water ≥ 10 ha, met brede rietkragen aan de randen	[rustgebied] open water ≥ 10 ha, met brede rietkragen aan de randen	[rustgebied] open water < 10 ha		Goethals 2008

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Grondwaterstand	[graslanden] vochtige of ondergelopen stukken over ≥ 50% van het gebied tijdens de winter	[graslanden] vochtige of ondergelopen stukken over 25 - 50% van het gebied tijdens de winter	[graslanden] vochtige of ondergelopen stukken over < 25% van het gebied tijdens de winter		Bowler 1997
Habitatkwaliteit	Diepte	[in waterhabitats]: veel ondiepe plaatsen: < 1 m diep over ≥ 50 % van het wateroppervlak tijdens de winter	[in waterhabitats]: veel ondiepe plaatsen: < 1 m diep over ≥ 50 % van het wateroppervlak tijdens de winter	[in waterhabitats]: te weinig ondiepe plaatsen: ≥ 1 m diep over ≥ 50 % van het wateroppervlak tijdens de winter		Owen et al 1986
Habitatkwaliteit	waterhuishouding	[in waterhabitats]: fluctuerend waterniveau (schommelingen van 5 - 15% per maand tijdens de winter) dat een successie aan wateroppervlakken creëert	[in waterhabitats]: fluctuerend waterniveau (schommelingen van 5 - 15% per maand tijdens de winter) dat een successie aan wateroppervlakken creëert	[in waterhabitats]: waterniveau schommelt < 5% of ≥ 15% per maand tijdens de winter		RSPB/EN/ITE 1997

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	voedselaanbod	[in polders en valleigebieden]: groot aanbod van malse grassen of kruiden: ≥ 25% bedekking van één of meer voedselsoorten; [in waterhabitats]: groot aanbod van drijvende of ondergedoken waterplanten: ≥ 25% bedekking door één of meer voedselsoorten	[in polders en valleigebieden]: groot aanbod van oogstresten (aardappel, biet,…); [in waterhabitats]: groot aanbod van drijvende of ondergedoken waterplanten: ≥ 25% bedekking door één of meer voedselsoorten	[in polders en valleigebieden]: te weinig grassen en kruiden (< 25% bedekking); weinig of geen oogstresten; [in waterhabitats]: te weinig drijvende of ondergedoken waterplanten: < 25% bedekking door één of meer voedselsoorten		Birdguides Ltd 2006
Habitatkwaliteit	verstoring	jachtverbod; weinig of geen verstoring (landbouwactiviteiten, waterrecreatie…) op < 200 m van foeragerende of rustende vogels	enkel lichte recreatie (wandelen, fietsen,…) op voorziene wegen op ≥ 60 - 200 m van foeragerende of rustende vogels	geen jachtverbod; herhaalde of langdurige verstoring (landbouwactiviteiten, waterrecreatie,…) op < 60 - 200 m van foeragerende of rustende vogels	zie ook Adriaens et al 2007	Krijgsveld et al 2004

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	storende elementen in het landschap	geen hoogspanningsleidingen in of rond de foerageergebieden	weinig of geen hoogspanningsleidingen in of rond de foerageergebieden	veel hoogspanningsleidingen in of rond de foerageergebieden	20 % van de sterfgevallen tijdens de trek en in de winter zijn te wijten aan botsingen met hoogspanningsleidingen.	Birdguides Ltd 2006

Literatuur

Birdguides Ltd 2006. Birds of the Western Palearctic Interactive 2.0. Skylark Associates Ltd.

Bowler, JM; 1997. Feeding strategies of Bewick's Swans (Cygnus columbianus bewickii) in winter. Bristol; University of Bristol.

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Owen, M; Atkinson-Willes, GL; Salmon, DG; 1986. Wildfowl in Great Britain. Cambridge; University of Cambridge.

Rees, EC; 1990. Bewick's swans: their feeding ecology and coexistence with other grazing Anatidae. Journal of Applied Ecology 27: 939-951

RSPB/EN/ITE 1997. The Wet Grassland Guide: Managing Floodplain and Coastal Wet Grasslands for Wildlife. Sandy; Royal Society for the Protection of Birds.

6.2.10 Kluut - Recurvirostra avosetta

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	estuaria, slikken, schorren, zoute of brakke ondiepe plassen met kale, zandige oevers of eilandjes,	op doortrek ook op kale opgespoten terreinen met ondiep water	dicht begroeide terreinen; droge habitats		Cramp 1980
Habitatkwaliteit	Diepte	< 15 cm diep	< 15 cm diep	≥ 15 cm diep		Cramp 1980
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen verstoring op < 500 m van hoogwatervluchtplaatsen	weinig of geen verstoring op < 500 m van hoogwatervluchtplaatsen	herhaalde of langdurige verstoring (vb. landrecreatie) op < 500 m van hoogwatervluchtplaatsen		Krijgsveld et al 2004

Literatuur

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Moreira, F; 1995. The winter feeding ecology of Avocets (Recurvirostra avosetta) on intertidal areas. Ibis 137: 99-108

6.2.11 Kokmeeuw - Larus ridibundus

beschrijving

De Kokmeeuw is onze algemeenste meeuwensoort. Het is een kleine meeuw, die in alle kleden een opvallende witte buitenrand van de handvleugel heeft, met op de ondervleugel een zwarte vlek ernaast. Volwassen vogels hebben lichtgrijze bovendelen en krijgen in het voorjaar een donkerbruine kopkap en een donkerrode snavel. In winterkleed is de kop wit, met een donkere oorvlek. Juveniele vogels hebben bruin geschubde bovendelen met lichtgrijze, grote dekveren. Enkele maanden na het uitvliegen worden de bruine mantel- en schouderveren vervangen door effen lichtgrijze veren. Het is een luidruchtige vogel tijdens het broeden of foerageren.

habitat

Kokmeeuwen zijn echte koloniebroeders die voorkomen in allerlei water- en moerasgebieden zoals heideterreinen, grote meren en overstromingsvlaktes, maar ook langs de kust. Vaak komen ze tevens tot broeden in meer kunstmatige biotopen zoals bezinkingsbekkens van suikerfabrieken, havengebieden, in de omgeving van rijstvelden en op opspuitterreinen in industriegebieden. Ze foerageren het meest op pas gemeste of geploegde weilanden en akkers. Buiten de broedtijd komen ze verspreid voor in allerlei biotopen, zoals stranden, havens, weilanden en akkers, plassen, stortplaatsen en in stedelijke omgeving. Het zijn alleseters, maar ze voeden zich vooral met larven, slakken en wormen, die ze vinden op wei- en bouwland. Ze eten ook visjes, vogeleieren, muizen en kleine vogeltjes.

verspreiding

De soort broedt over heel Europa en Rusland behalve het uiterste noorden, maar is schaars in het Middellandse-Zeegebied. Kokmeeuwen overwinteren in of nabij de broedgebieden, zuidelijk tot Noord-Afrika. In Vlaanderen is het een talrijke broedvogel (circa 10.000 broedparen) met de grootste kolonies te Zeebrugge, het Molsbroek te Lokeren, in het Antwerpse Linkeroevergebied en op enkele grote, militaire domeinen in Limburg. Buiten de broedtijd is het een doortrekker en wintergast in groot tot zeer groot aantal. Op sommige grote slaapplaatsen (zoals de spaarbekkens van Kluizen of van Woumen) kunnen tot 150.000 exemplaren geteld worden.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	allerlei uiteenlopende biotopen buiten het broedseizoen: weilanden (vooral permanent grasland), akkers, stranden, schorren e.d. op < 10 km van groot, open water (slaapplaats); slikken, allerlei grote of kleinere wateroppervlaktes, estuaria	ook stortplaatsen en stedelijke omgeving, op < 40 km van groot, open water (slaapplaats); havens, dokken, spaarbekkens,…	bossen, bosrijke gebieden; gebieden op ≥ 40 km van groot, open water (slaapplaats)		Cramp 1980
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen verstoring op of rond slaapplaatsen; weinig of geen verstoring op < 50 m van foeragerende vogels	enkel lichte recreatie (wandelen, fietsen,…) in de wijde omgeving van slaapplaatsen; weinig of geen verstoring op < 50 m van foeragerende vogels	herhaalde verstoring op of rond slaapplaatsen, vooral van c. 2 uur voor zonsondergang tot 1 uur na zonsopgang; herhaalde of langdurige verstoring op < 50 m van foeragerende vogels		Adriaens et al 2007; Krijgsveld et al 2004

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habittatypen/ Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.. Brussel; INBO.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

6.2.12 Kolgans - Anser albifrons

beschrijving

De Kolgans is een middelgrote gans met als opvallendste kenmerken een witte vlek vanaf de snavelbasis tot op het voorhoofd en zwarte dwarsbanden op de buik. Juveniele vogels missen beide kenmerken. De snavel is volledig roze en de poten oranjerood. De bovendelen zijn bruin met smalle, lichte veerranden. Deze soort kan alleen met de zeldzame, doorgaans kleinere Dwerggans verward worden, maar de Kolgans heeft meestal geen opvallende gele oogring, heeft een langere snavel en een minder steil voorhoofd.

habitat

De Kolgans broedt in de Siberische laaglandtoendra, vaak dicht bij meren of rivieren. In de winter zitten ze vooral op graslanden. Er wordt ook wel, zij het beperkt, gefoerageerd op pas ingezaaide graanculturen, maïsakkers en oogstresten van aardappelen en suikerbieten. In de Oostkustpolders komen ze samen voor met Kleine rietganzen, elders soms met Grauwe ganzen. Zoals de meeste ganzen wordt dikwijls teruggekeerd naar traditionele overwinteringsplaatsen.

verspreiding

Het broedareaal strekt zich uit over heel Siberië tot net ten westen van de Oeral. Binnen Europa is er nog een populatie in Groenland. Binnen West-Europa wordt overwinterd van Duitsland tot Frankrijk, met daarbij het zuidelijk deel van het Verenigd Koninkrijk. In Vlaanderen overwinteren in de periode oktober tot maart tot maximaal 45.000 Kolganzen. De belangrijkste pleisterplaatsen situeren zich in de Oostkustpolders waar geregeld tot meer dan 20.000 exemplaren worden geteld. Ook in de IJzervallei (max. 14.000) en het Oost-Vlaamse Krekengebied (max. 19.000) wordt de 1%-norm regelmatig overschreden. Deze soort heeft de voorbije decennia zijn areaal aanzienlijk uitgebreid. Langs de Maas en in het Antwerpse gaat het meestal om kleinere aantallen (tot enkele duizenden exemplaren). Recent worden er ook in Vlaanderen broedende Kolganzen aangetroffen. De jaarlijkse populatie in Vlaanderen wordt geschat op 3-6 paren. De oorsprong van deze broedgevallen is onzeker. Enerzijds kunnen overwinterende, gewonde vogels hier overzomeren en tot broeden komen. Anderzijds kunnen ontsnapte vogels uit watervogelcollecties ook in het wild gaan broeden.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	landschap	open gebieden met een ononderbroken zicht ≥ 500 m en met graslanden ≥ 6 ha	open gebieden met ononderbroken zicht ≥ 150 m en met graslanden 2 - 6 ha	half open en besloten gebieden met ononderbroken zicht < 150 m en met enkel graslanden < 2 ha		Spanoghe et al 2003; Courtens et al 2005

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	poldergraslanden, permanente graslanden met microreliëf	soms ook (voedselrijke) graslanden zonder microreliëf; akkers met oogstresten (aardappel, biet)	geploegde akkers		Courtens et al 2005; Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	korte vegetatie: < 10 cm in het grootste deel van het foerageergebied tijdens de winterperiode	korte tot middelhoge vegetatie: 10 - 20 cm in het grootste deel van het foerageergebied tijdens de winterperiode	te hoge vegetatie: ≥ 20 cm in het grootste deel van het foerageergebied tijdens de winterperiode		Vickery & Gill 1999
Habitatkwaliteit	aanwezigheid lijnvormige elementen/ kleine landschapselementen	geen bosjes of hagen op < 200 m van foerageergebied	geen bosjes of hagen op < 150 m van foerageergebied	bosjes of hagen op < 100 - 150 m van foerageergebied	bosjes en hagen zijn potentiële verstoringsbronnen (bieden schuilplaats aan grondpredatoren)	Courtens et al 2005
Habitatkwaliteit	voedselaanbod	groot aanbod van zachtbladige grassen en kruiden: ≥ 25 % bedekking van één of meer voedselsoorten	veel resten van aardappel- en bietenteelt	te weinig zachtbladige grassen en kruiden (< 25% bedekking)		Spanoghe et al 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Oppervlakte	graslandareaal van ≥ 13.600 ha (waarvan ≥ 10.000 ha historisch permanent grasland) in de Oostkustpolders, voor behoud van de overwinterende ganzenpopulaties (Kleine Rietgans en Kolgans)	graslandareaal van 11.600 - 13.600 ha (waarvan 8000 - 10.000 ha permanent grasland) in de Oostkustpolders, voor behoud van de overwinterende ganzenpopulaties (Kleine Rietgans en Kolgans)	graslandareaal van < 11.600 ha in de Oostkustpolders	A (13.600 ha) = huidig graslandareaal Oostkustpolders + oppervlakte van historisch permanent grasland die sinds 1981 verdwenen is in SBZ-V Poldercomplex; B (11.600 ha) = huidig graslandareaal Oostkustpolders	Ameeuw & Courtens 2008; best professional judgement

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	jachtverbod in en nabij de foerageergebieden; weinig of geen andere verstoring (wandelaars, auto's, laagvliegende vliegtuigen of helicopters, paramotoren, enz.) op < 200 m van de foerageergebieden	jachtverbod in en nabij de foerageergebieden; geen andere verstoring (wandelaars, auto's, laagvliegende vliegtuigen of helicopters, paramotoren, enz.) op 100 - 200 m van de foerageergebieden	jachtverbod in en nabij de foerageergebieden; geen andere verstoring (wandelaars, auto's, laagvliegende vliegtuigen of helicopters, paramotoren, enz.) op < 100 m van de foerageergebieden		Courtens et al 2005

Literatuur

Ameeuw, G; Courtens, W; 2008. Actuele toestand en evolutie van Europese natuurwaarden in de Oostkustpolders (vogelrichtlijngebied Poldercomplex en habitatrichtlijngebied Polders). Brussel; INBO.A.2008.156

Courtens, W; Vantieghem, S; Kuijken, E; 2005. De Oostkustpolders, een gedekte tafel voor overwinterende ganzen?. Natuur.Oriolus 71: 122-130

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

Vickery, JA; Gill, JA 1999. Managing grassland for wild geese in Britain: a review. Biological Conservation 89: 93-106

6.2.13 Krakeend - Anas strepera

beschrijving

De Krakeend is een onopvallend gekleurde, middelgrote grondeleend. Het mannetje is overwegend grijs met zwarte anaalstreek, grijsbruine kop met donkere vlekjes en zwarte snavel. Het bruinkleurige vrouwtje lijkt sterk op een klein vrouwtje Wilde eend maar heeft mooi afgelijnde, oranje snavelranden. Bij beide geslachten zijn in de vlucht de witte, binnenste armpennen en een duidelijk afgelijnde witte buik zichtbaar.

habitat

In de winter komt de soort voor op allerlei waterpartijen, zoals kanalen, dokken, plassen, overstroomde meersen of broeken en getijdengebieden. In het broedseizoen verkiest de Krakeend ondiepe vijvers en moerassen met een goed ontwikkelde oever- en watervegetatie alsook opspuitterreinen en weilandcomplexen. In ondiep water wordt al grondelend naar voedsel gezocht.

verspreiding

Het broedareaal strekt zich uit van West- en Midden-Europa tot ver in Azië. De Europese vogels overwinteren van West-Europa tot in Noord-Afrika. In Vlaanderen is de soort als broedvogel en als wintergast de laatste decennia in aantal toegenomen. Tegenwoordig ligt het aantal broedparen boven de 1.000 met belangrijke kernen in het Scheldebekken en Midden-Limburg. Buiten het broedseizoen komen internationaal belangrijke aantallen voor in het Schelde-estuarium, het havengebied van Antwerpen (met inbegrip van Blokkersdijk en De Kuifeend), Midden-Limburg, het Mechels rivierengebied, de Gentse kanaalzone en het havengebied van Zeebrugge. De totale Vlaamse winterpopulatie is de voorbije twintig jaar gestaag toegenomen tot ongeveer 10.000 individuen.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	allerlei plassen, overstroomde meersen, broeken, getijdengebieden	kanalen, dokken, spaarbekkens, opspuitterreinen	gebieden met weinig of geen open water		Adriaens et al 2007
Habitatkwaliteit	Diepte	uitgebreide ondiepe zones: < 25 cm diep over ≥ 50 % van het wateroppervlak	uitgebreide ondiepe zones: < 25 cm diep over ≥ 50 % van het wateroppervlak	te weinig ondiepe zones: < 50 % van het wateroppervlak < 25 cm diep		Thomas 1980

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen verstoring op < 300 m van foeragerende of rustende vogels; geen jacht	weinig of geen verstoring op < 300 m van foeragerende of rustende vogels; geen jacht	jacht in het winterhabitat; herhaalde of langdurige menselijke verstoring (waterrecreatie, wandelaars op oevers,…) op < 300 m van foeragerende of rustende vogels		Krijgsveld et al 2004

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habittatypen/ Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.. Brussel; INBO.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Thomas, GJ; 1980. The ecology of breeding waterfowl at the Ouse Washes, England. Wildfowl 31: 73-88

6.2.14 Kuifeend - Aythya fuligula

beschrijving

De Kuifeend is een vrij kleine duikeend met een hoekige kop en op het achterhoofd ten minste een aanduiding van een kuif. Volwassen mannetjes hebben een zwart verenkleed met witte flanken, buik, ondervleugel en witte baan over de slagpennen. Vrouwtjes en juveniele vogels zijn bruin, met lichtere buik en eveneens een witte baan over de slagpennen. De iris is geel bij de volwassen vogels. Juveniele vogels hebben een bruine iris.

habitat

De soort broedt in verschillende biotopen zoals zoetwatermeren, visvijvers, zand- en kleiwinningen, traag stromende rivieren en polders met brede sloten. Buiten de broedtijd verzamelen Kuifeenden zich op allerlei kleine tot grote waterplassen, rivieren en kanalen. Het voedsel bestaat overwegend uit dierlijk materiaal, vooral aquatische ongewervelden die op de waterbodem worden gezocht. Het foerageren gebeurt overwegend 's nachts. De dagrustplaatsen kunnen zich tot op vele kilometers van de foerageergebieden bevinden en bestaan uit rustige, redelijk windstille wateren.

verspreiding

Het broedareaal strekt zich uit over de gehele noordelijke helft van Europa, inclusief IJsland. Deze soort overwintert in West-, Midden- en Oost-Europa, en verspreid over Zuid-Europa en Noord-Afrika. In Vlaanderen is de Kuifeend een vrij talrijke broedvogel (1.900 tot 2.400 paren) en een wintergast in vrij groot aantal. Het aantal overwinteraars ligt meestal tussen 10.000 en 15.000 (uitzonderlijk tot 20.000 in strenge winters). Concentraties van duizenden Kuifeenden zijn zeldzaam in Vlaanderen en worden vooral vastgesteld op kanalen en in havengebieden bij strenge vorst (o.a. tot 10.000 ex. in de Gentse kanaalzone).

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	allerlei kleine tot grote waterplassen, rivieren, getijdengebieden	kunstmatige plassen, bv. spaarbekkens, dokken, visvijvers, e.d.; kanalen	gebieden met weinig of geen open water; vervuild water		Cramp 1980
Habitatkwaliteit	Diepte	vrij diep water: 3 - 14 m diep over ≥ 50 % van het wateroppervlak in de winter	iets minder diep water: 2 - 3 m diep over ≥ 50 % van het wateroppervlak in de winter	te diep water: ≥ 15 m diep over ≥ 50 % van het wateroppervlak in de winter		Cramp 1980; Goethals 2008

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	oppervlakte	relatief grote wateroppervlakken: 10 - 100 ha	kleinere wateroppervlakken: 0,5 - 10 ha	te kleine (< 0,5 ha) of te grote wateroppervlakken (≥ 100 ha)		Cramp 1980
Habitatkwaliteit	verstoring	geen jacht in winterhabitat; weinig of geen verstoring op < 300 m van foeragerende of rustende vogels	enige verstoring (bv. watersport) op beperkte, open delen van grote waterplassen, waarbij andere, luwe delen met weinig golfslag voorbehouden blijven voor de soort	jacht in winterhabitat; herhaalde of langdurige menselijke verstoring (waterrecreatie, scheepvaart, wandelaars op oevers…) op < 300 m van foeragerende of rustende vogels	De soort is vrij tolerant tegenover aanwezigheid van mensen rond het overwinteringsgebied (Cramp 1980), maar vooral tijdens strenge vorstperiodes kan verstoring zeer nadelig zijn.	Krijgsveld et al 2004

Literatuur

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

6.2.15 Lepelaar - Platalea leucorodia

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	open landschap met ondiep moeras, ondergelopen weilanden, estuaria en getijdengebieden, grote ondiepe plassen	open landschap met brede sloten (met ondiepe zones)	half open tot besloten landschap; snelstromend water; grotendeels begroeide wateroppervlakken		Spanoghe et al 2003; Cramp 1980; Adriaens et al 2007; van der Winden et al 2004
Habitatkwaliteit	Vegetatie(structuur)	afwisselend delen met en zonder watervegetatie: ≥ 20 % vegetatieloos nat habitat	afwisselend delen met en zonder watervegetatie: ≥ 20 % vegetatieloos nat habitat	teveel waterplanten: < 20 % vegetatieloos nat habitat		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	Diepte	uitgebreide ondiepe zones: meer dan 50 % van het watergedeelte in een gebied < 30 cm diep	meer dan 50 % van het watergedeelte in een gebied < 50 cm diep	meer dan 50 % van het watergedeelte in een gebied ≥ 50 cm diep		Spanoghe et al 2003; Goethals 2008
Habitatkwaliteit	voedselrijkheid	eutroof water	soms ook mesotroof water	oligotroof of hypertroof water		van der Winden et al 2004

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen verstoring op < 100 m van foeragerende vogels	weinig of geen verstoring op < 100 m van foeragerende vogels	herhaalde of langdurige verstoring (vb. recreatie) op < 100 m van foeragerende vogels		Krijgsveld et al 2004

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habitattypen | Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

van der Winden, J; Bonhof, G; Bak, A; 2004. Leefgebieden van moerasvogels in agrarisch gebied. Culemborg; Bureau Waardenburg bv. http://www.moerasvogels.nl/documents/moerasvagrgebied2.pdf

6.2.16 Pijlstaart - Anas acuta

beschrijving

De Pijlstaart is een grote, slanke eend met grijszwarte snavel en lange staart. Bij het mannetje is de staart zwart en sterk verlengd. Voorts is hij overwegend grijs met bruine kop en nek; de benedenhals is wit, doorlopend als smalle witte streep over de zijhals tot achter de oorstreek. Voor de zwarte anaalstreek heeft hij een gele band. Het vrouwtje is geheel bruin, fijn geschelpt met een egale koptekening en een puntige staart.

habitat

Tijdens de trek en in de winter komt de soort voor op allerhande waterpartijen zoals kanalen, dokken, plassen, overstroomde meersen of broeken en getijdengebieden. Net zoals bij de Smient gaat de voorkeur naar grote gebieden met veel open water. In het broedseizoen verkiest de Pijlstaart bij ons weilandcomplexen. Al grondelend wordt voedsel gezocht in ondiepe wateren van het biotoop, zowel tussen plantenresten als op de bodem.

verspreiding

Het broedareaal strekt zich uit van West- en Noord-Europa tot in Siberië. De Europese vogels overwinteren van West-Europa tot in Noord-Afrika. Jaarlijks zijn er enkele broedgevallen in Vlaanderen. In de winter- en trekperiode kan het aantal Pijlstaarten in Vlaanderen oplopen tot 2.000 à 3.000 individuen (uitzonderlijk tot bijna 4.000). Internationaal belangrijke aantallen die de 1%-norm (600 ex.) overschrijden, worden regelmatig vastgesteld langs de Zeeschelde en Rupel tussen Gent en Zandvliet, in de IJzervallei en in het rivierengebied te Mechelen-Willebroek. Andere belangrijke overwinteringsgebieden situeren zich in de kanaalzones van Gent en Antwerpen en het havengebied van Zeebrugge.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	landschap	open gebieden met een ononderbroken zicht ≥ 500 m, inclusief grote percelen tot 6 ha	open gebieden met een ononderbroken zicht ≥ 500 m, inclusief grote percelen tot 6 ha	halfopen tot besloten gebieden met een ononderbroken zicht < 500 m en slechts kleine percelen		Goethals 2008; Adriaens et al 2007

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	overstroomde meersen of broeken, getijdengebieden, grote ondiepe plassen	spaarbekkens, dokken, brede kanalen	kleine wateroppervlakken omzoomd door of aan de rand van bos; wateroppervlakken grotendeels bedekt met watervegetatie; snelstromend water		Cramp 1980
Habitatkwaliteit	Diepte	uitgebreide ondiepe zones: ≥ 50 % van het watergedeelte in een gebied < 30 cm diep tijdens de winterperiode	soms ook iets diepere waters: 30 - 50 cm diep tijdens de winterperiode	te diepe waters: ≥ 50 % van het watergedeelte in een gebied ≥ 50 cm diep tijdens de winterperiode		Cramp 1980

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	geen jacht in het winterhabitat; weinig of geen verstoring op < 150 m van foeragerende of rustende vogels	geen jacht in het winterhabitat; weinig of geen verstoring op < 150 m van foeragerende of rustende vogels	jacht in het winterhabitat; herhaalde of langdurige verstoring (waterrecreatie, wandelaars op oevers,…) op < 150 m van foeragerende of rustende vogels		Krijgsveld et al 2004

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habitattypen | Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Goethals V; 2008. Beoordelingstabellen voor het bepalen van de 'Staat van Instandhouding' van vogelsoorten

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Owen, M; Atkinson-Willes, GL; Salmon, DG; 1986. Wildfowl in Great Britain. Cambridge; University of Cambridge.

6.2.17 Regenwulp - Numenius phaeopus

beschrijving

De Regenwulp lijkt op de grotere en nauw verwante Wulp maar heeft een kortere snavel die pas naar het uiteinde toe duidelijk omlaag buigt, een effen donkere kruin met lichte streep over de middenkruin en iets zwaarder gebandeerde oksels. De vluchtroep is ook totaal anders, een helder en hoog, snel opeenvolgend 'bie bie bie bie bie bie bie'.

habitat

De Regenwulp broedt op toendra, heide en hoogvenen (niet in Vlaanderen). Op doortrek in Vlaanderen verkiest de soort grote weilandcomplexen in het binnenland en schorren, slikken en polderweiden aan de kust. Slaapplaatsen vormen zich vooral in heide- en schorgebieden.

verspreiding

Het broedareaal omvat Noord-Europa (vooral IJsland, Noorwegen, Zweden, Finland en Rusland). In Vlaanderen is de soort een doortrekker in vrij klein tot vrij groot aantal, van eind maart tot eind mei en van eind juni tot eind oktober. Vooral eind de jaren '70 vormden zich tijdens de voorjaarstrek grote slaapplaatsen van soms duizenden vogels in heideterreinen in de Kempen en schorren langs de kust. In de loop van de jaren '80 zijn die grote aantallen echter verdwenen.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	grote weilandcomplexen in het binnenland; slikken, schorren en polderweiden aan de kust; [slaapplaats] heide- en schorgebieden	grote weilandcomplexen in het binnenland; slikken, schorren en polderweiden aan de kust; [slaapplaats] grote, rustige spaarbekkens	gebieden met middelhoge tot hoge vegetatie; akkers		Adriaens et al 2007; best professional judgement

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen verstoring op < 100 m van foeragerende of rustende vogels	weinig of geen verstoring op < 80 m van foeragerende of rustende vogels	herhaalde of langdurige verstoring (recreatie, wandelaars, honden,…) op < 80 m van foeragerende of rustende vogels		Krijgsveld et al 2004

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habittatypen/ Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.. Brussel; INBO.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

6.2.18 Rietgans - Anser fabalis

beschrijving

De Rietgans is een nogal grote, bruine ganzensoort met oranje poten en gele tot oranje tint op de snavel. De kop en bovenhals zijn wat donkerder gekleurd dan de rest van het lichaam. Elleboog- en vleugeldekveren hebben opvallende witte zomen. De bovenvleugel is in vlucht nogal donker. In Vlaanderen worden twee ondersoorten gezien, nl. de nominaatvorm ('Taigarietgans') en de ondersoort A. f. rossicus ('Toendrarietgans'). De eerste verschilt van deze laatste vooral door een gemiddeld langere, plattere snavel met minder sterk gebogen snijranden, een langere hals en iets groter formaat. Het snavelpatroon overlapt volledig, maar gemiddeld heeft de Taigarietgans iets meer geel op de snavel.

habitat

Deze ganzensoort broedt in venen, moerassen en poelen in afgelegen taiga of op vochtige toendra. Ze overwintert op rustige akkers en graslanden met voldoende voedselaanbod. De Toendrarietgans foerageert vooral op oogstresten van bieten, maïs en aardappelen. Doordat deze gebieden al vrij snel worden geploegd, verliezen ze hun aantrekkingskracht en verspreiden de ganzen zich in januari/februari over andere delen van het land. Ook daar wordt vooral gefoerageerd op oogstresten. In tegenstelling tot de Toendrarietgans is de nominaatvorm sterk gebonden aan grasland.

verspreiding

Het broedgebied omvat Scandinavië (uitgezonderd Denemarken) en Noord-Rusland. De soort overwintert zuidelijk tot Midden- en West-Europa. In Vlaanderen is de Rietgans een wintergast in vrij klein tot vrij groot aantal, voornamelijk in de polders van Noordoost-Vlaanderen en in de Maasvallei. In heel wat winters stijgt het aantal overwinteraars niet boven de 500 exemplaren uit, maar uitschieters tot enkele duizenden vogels zijn mogelijk. Hij wordt vanaf begin oktober gezien, maar vooral vanaf december. De winterpopulatie neemt in de loop van februari en maart geleidelijk weer af. Het gaat daarbij hoofdzakelijk om de Toendrarietgans. De Taigarietgans kwam in de jaren '80 in Vlaanderen nog als wintergast voor in (hoogstens) klein aantal, vooral in de Kempen. De laatste jaren lijkt deze ondersoort echter zo goed als verdwenen In Vlaanderen.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	landschap	open gebieden met een ononderbroken zicht ≥ 500 m en met akkers of graslanden ≥ 6 ha	open gebieden met een ononderbroken zicht ≥ 500 m en met akkers of graslanden ≥ 6 ha	half open tot besloten gebieden met ononderbroken zicht < 500 m en met akkers of graslanden < 6 ha		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	biotoop	akkers met oogstresten; poldergraslanden (met reliëf); [slaapplaats] grote, open plassen op < 10 km van foerageergebied	voedselrijke graslanden zonder microreliëf; [slaapplaats] grote, open plassen op < 15 km van foerageergebied	omgeploegde akkers; geen geschikte slaapplaatsen op < 15 km van foerageergebied	Biotoopbeschrijving slaat op Toendrarietgans.	Spanoghe et al 2003; Cramp 1980
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	korte tot middelhoge vegetatie: < 20 cm hoog	korte tot middelhoge vegetatie: < 20 cm hoog	te hoge vegetatie (≥ 20 cm) in het grootste deel van het overwinteringsgebied		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	voedselaanbod	groot aanbod van oogstresten (vooral resten van aardappelen en bieten)	groot aanbod van zachtbladige grassen en kruiden: ≥ 25 % bedekking van één of meerdere voedselsoorten	weinig of geen oogstresten en te weinig grassen en kruiden (< 25 % bedekking)		Spanoghe et al 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	voldoende rust in het overwinteringsgebied: geen jacht, recreatie of landbouwactiviteiten; geen sportvliegtuigen of paramotoren op < 1000 m hoogte	enkel lichte recreatie (wandelen, fietsen,…) in de wijde omgeving van het overwinteringsgebied	herhaalde of langdurige verstoring in of rond het overwinteringsgebied; sportvliegtuigen of paramotoren op < 1000 m hoogte		Krijgsveld et al 2004

Literatuur

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

6.2.19 Slobeend - Anas clypeata

beschrijving

De Slobeend is een middelgrote eend met een opvallend zware, lepelvormig verbrede snavel. Het mannetje heeft een groene kop met geel oog en zwarte snavel, witte onderdelen met een grote, roodbruine buikvlek en zwart-wit getekende bovendelen. Het vrouwtje is bruin geschelpt en heeft oranje snavelranden. In de vlucht is bij het mannetje een helderblauw vleugelpaneel te zien, bij het vrouwtje is dit dofblauw.

habitat

De Slobeend is een broedvogel van vochtige weilandcomplexen, moerassen en ondiepe plassen met modderzones en een weelderige oevervegetatie. Tijdens het broedseizoen leeft het vrouwtje zeer verborgen tot de jongen vliegvlug zijn. Het mannetje patrouilleert dan ergens in de buurt van het nest. In de winter zitten grote aantallen in overstroomde meersen maar ook op open water zoals dokken, spaarbekkens en grote vijvers. Tijdens het foerageren zeeft de Slobeend, net onder het wateroppervlak, kleine ongewervelden uit het water.

verspreiding

Het broedareaal strekt zich uit over heel Europa, met het grootste deel van de populatie in een band van West-Europa tot in Rusland. Bij ons is de Slobeend een vrij schaarse tot vrij talrijke broedvogel van vochtige weilanden, opspuitterreinen, moerassen en ondiepe vijvers. Het broedbestand in Vlaanderen bedraagt ruim 500 paren, in gunstige (natte) jaren oplopend tot 800 à 1.000. Het grootste deel daarvan broedt in de kustpolders en in het Scheldebekken. De Slobeend overwintert van de regio rond de zuidelijke Noordzee tot in Noord-Afrika. In Vlaanderen kunnen de aantallen in de periode oktober tot maart oplopen tot meer dan 3.000 individuen. Internationaal belangrijke aantallen werden de voorbije jaren vastgesteld in de IJzervallei, de havengebieden van Antwerpen (vooral op Blokkersdijk en De Kuifeend) en Zeebrugge, en het Gentse (Bourgoyen-Ossemeersen, kanaalzone).

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	overstroomde weilanden, moerassen, ondiepe plassen, meren, grote vijvers	ook op dokken, spaarbekkens	kustwateren		Spanoghe et al 2003; Cramp 1980
Habitatkwaliteit	Diepte	uitgestrekte ondiepe zones: ≥ 50 % van het open water in een gebied < 25 cm diep tijdens het winterseizoen	kan soms ook voedsel zoeken in water tot 80 cm diep	te diep water: ≥ 50 % van het open water in een gebied ≥ 80 cm diep		Spanoghe et al 2003; Cramp 1980

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	voldoende rust in overwinteringsgebied: geen jacht; geen waterrecreatie of landbouwactiviteiten op < 300 m van foeragerende of rustende vogels tijdens winterseizoen	enkel lichte recreatie (wandelen, fietsen, hengelen,…) op 100 - 300 m van overwinteringsgebied	herhaalde of langdurige verstoring op < 300 m van foeragerende of rustende vogels tijdens winterseizoen		Krijgsveld et al 2004; best professional judgement

Literatuur

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

6.2.20 Smient - Anas penelope

beschrijving

De Smient is een compacte eend met een steil voorhoofd en een korte, blauwgrijze snavel. Het mannetje is overwegend grijs met een roodbruine kop en een roomgele voorhoofdsvlek. In vlucht valt bij volwassen mannetjes vooral het volledig wit vleugelpaneel op. Het vrouwtje is meer grijsbruin. De roep van de mannetjes bestaat uit een typisch gefluit.

habitat

Buiten het broedseizoen komt de Smient hoofdzakelijk voor in zeer open gebieden. Overdag zitten ze vaak geconcentreerd op grote waterplassen zoals spaarbekkens, zand- en kleiwinningen en grote havendokken. Vooral 's nachts wordt er gefoerageerd op graslanden in de (ruime) omgeving van de rustplaatsen. Smienten zijn uitgesproken grazers met een voorkeur voor de vochtige, voedselrijkere weilanden met een relatief korte vegetatie. Bij afwezigheid van verstoring blijven grote groepen Smienten vaak ook overdag aanwezig in de voedselgebieden. Tijdens de broedtijd leeft de Smient uiterst verborgen.

verspreiding

Het is een broedvogel van Noord-Europa en Siberië die gaat overwinteren van Denemarken tot Noord-Afrika. Hoewel een klein aantal dieren jaarlijks overzomert, zijn broedgevallen uiterst zeldzaam (onregelmatige broedvogel). In Vlaanderen is de Smient in de meeste winters de talrijkste overwinterende watervogelsoort. De aantallen zijn de voorbije winters aanzienlijk toegenomen met maxima van 60.000-70.000 ex. (uitzonderlijk tot meer dan 100.000 ex.). Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in de IJzervallei en de kustpolders waar de 1%-norm jaarlijks overschreden wordt. Andere gebieden met vele duizenden Smienten zijn de Bourgoyen-Ossemeersen in Gent en het havengebied van Antwerpen.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	[foerageergebied] schorren, slikken, overstroomde weilanden of broeken, graslanden nabij open water; [rustplaats] grote waterplassen, bv. meren	[foerageergebied] gras- of weilanden met brede, open sloten op < 50 m van open water tijdens de winter; [rustplaats] spaarbekkens, grote havendokken, zandwinningsputten e.d.	[foerageergebied] akkers, droge gras- of weilanden op ≥ 50 m van open water tijdens de winter; [rustplaats] snelstromend water; kleine wateroppervlakken		Spanoghe et al 2003
Habitatkwaliteit	vegetatiehoogte	zeer korte vegetatie: < 5 cm hoog in groot deel van het foerageergebied tijdens de winter	zeer korte vegetatie: < 5 cm hoog in groot deel van het foerageergebied tijdens de winter	te hoge vegetatie: ≥ 5 cm hoog in grootste deel van het foerageergebied tijdens de winter		Spanoghe et al 2003

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen verstoring (waterrecreatie, wandelaars,…) binnen de 100 m van foerageergebied en rustplaats tijdens de winter	weinig of geen verstoring (waterrecreatie, wandelaars,…) binnen de 100 m van foerageergebied en rustplaats tijdens de winter	herhaalde of langdurige verstoring (waterrecreatie, wandelaars,…) binnen de 100 m van foerageergebied en rustplaats tijdens de winter		Krijgsveld et al 2004

Literatuur

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Spanoghe G;Decleer K;Anselin A; 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese habitatgebieden (SBZ-H) 'BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief Ijzermonding en Zwin' en ' BE2500002 (1-31) Polders'. IN.R.2003.12. Brussel. Instituut voor Natuurbehoud.

6.2.21 Steenloper - Arenaria interpres

beschrijving

De Steenloper is een compact, nerveus en alert steltlopertje met korte, oranje pootjes en een bont uiterlijk. In broedkleed is de kop overwegend wit met een variabele hoeveelheid donkere streepjes en met een zwarte band voor en onder het oog, die uitloopt over de achterhals en ook uitloopt in een zeer brede, zwarte borstband. De rest van de onderdelen is wit. De bovendelen zijn zwart, met een brede, oranjebruine baan over de schouder en een rossig veld over de vleugeldekveren. Vrouwtjes zijn iets doffer gekleurd dan de mannetjes en hebben meer streepjes op de kop. Vogels in winterkleed en juveniele vogels zijn eerder effen bruin op bovendelen en kop. Ook in vlucht zien Steenlopers er bont gekleurd uit, vanwege de brede, witte vleugelstreep, de witte baan over de vleugelbasis, de witte rugwig die onderaan begrensd wordt door een zwarte dwarsband en de zwart-witte staart.

habitat

Het is een broedvogel van arctische streken, waar hij vooral voorkomt op steen- en rotskusten en boomloze rotseilandjes. Hij nestelt op de grond. Buiten het broedseizoen is de soort sterk gebonden aan allerlei kusthabitats waarbij voedsel gezocht wordt op rotsen, golfbrekers, havenpieren, staketsels en stranden door met de snavel stenen en zeewier om te keren. Bij hoog tij is de Steenloper ook wel te vinden op weilanden en plassen iets meer in het binnenland.

verspreiding

De soort broedt langs de kusten van Noorwegen, Spitsbergen, Zweden (voornamelijk langs de Baltische kust), Finland, Estland en Rusland. Ze overwintert langs de kusten van IJsland, Zuid-Noorwegen, Ierland, Groot-Brittannië, West-Europa, het Iberisch schiereiland, het westelijk Middellandse-Zeegebied en Afrika. In Vlaanderen overwinteren Steenlopers uitsluitend op golfbrekers, staketsels en stranden aan de kust. Langs de volledige kustlijn worden maximaal tussen 1.000 en 1.500 exemplaren geteld, vooral in zones met veel strandhoofden tussen Nieuwpoort en Blankenberge. Af en toe worden op trek ook enkele vogels in het binnenland gezien.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	allerlei kusthabitats: rotsen, golfbrekers, havenpieren, staketsels, stranden, slikken	bij hoog tij soms ook op weilanden of plassen iets meer in het binnenland (hoogwatervluchtplaats); op doortrek soms ook spaarbekkens of zoetwaterplassen met slik in het binnenland (meestal slechts kortstondig)	duinen, hoge vegetatie		Cramp 1980
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen verstoring (wandelaars, honden,…) op < 40 m van foeragerende of rustende vogels	weinig of geen verstoring (wandelaars, honden,…) op < 40 m van foeragerende of rustende vogels	herhaalde of langdurige verstoring (wandelaars, honden,…) op < 40 m van foeragerende of rustende vogels		Krijgsveld et al 2004

Literatuur

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

6.2.22 Stormmeeuw - Larus canus

beschrijving

De Stormmeeuw is een middelgrote meeuw met, in alle kleden, een donkere iris en een nogal ronde kop. Volwassen vogels hebben donkergrijze bovendelen met opvallende witte toppen aan de handpennen, geelgroene poten en snavel en zwarte buitenste handpennen met kleine witte toppen. In de vlucht zijn op de buitenste handpennen ook nog twee, uitzonderlijk zelfs drie, grote witte 'spiegels' zichtbaar. Bij juveniele vogels zijn de bovendelen bruin geschubd, behalve de grote dekveren die lichtgrijs zijn en een bleke vleugelbaan vormen. De staart is dan wit, met een scherp afgescheiden, zwarte eindband. Poten en snavel zijn dofroze, die laatste met donkere top.

habitat

De soort broedt in kolonies of in losse paren aan de kust op rotsen, rotsige hellingen, zandduinen en eilandjes. In het binnenland geeft de soort de voorkeur aan moerassen, oevers van meren en zelfs akkers in de onmiddellijke omgeving van water. In sommige landen (zoals Nederland) maakt ze haar bekleed nest ook op gebouwen met platte daken. Buiten het broedseizoen komt de soort in allerlei biotopen voor. Aan de kust foerageert ze op zee en stranden, in polders en in havengebieden. In het binnenland komt de Stormmeeuw verspreid voor in weilanden, (vers geploegde) akkers, rivieren, meren en plassen. Ook vuilnisbelten worden bezocht, maar daar wordt de soort gedomineerd door grotere meeuwen. Slapen gebeurt in groep op grote waterplassen, zoals spaarbekkens.

verspreiding

De Stormmeeuw komt enkel in de noordelijke helft van Europa voor. De overgrote meerderheid van de populatie broedt in Noorwegen en Zweden. Ook in Finland, Schotland en Denemarken is de soort talrijk. Elders is ze eerder zeldzaam en in de Benelux bereikt ze de zuidwestelijke grens van haar areaal. De soort overwintert in of nabij de broedgebieden en wat zuidelijker, in West-, Midden- en Oost-Europa. In Vlaanderen is de Stormmeeuw een schaarse broedvogel met in totaal ongeveer 20 à 40 broedparen verspreid over de haven van Zeebrugge, de Maasvallei, enkele grote bedrijfsterreinen in Noord-Limburg en het Antwerpse Linkeroevergebied. Het is een wintervaste vogel die meestal niet zuidelijker trekt dan de Noordzee. In Vlaanderen is het een overwinteraar in vrij groot tot groot aantal (tot ruim 100.000 exemplaren in totaal). Grote slaapplaatsen zoals op de spaarbekkens van Woumen en Kluizen en in de achterhaven van Zeebrugge kunnen vele tienduizenden Stormmeeuwen huisvesten.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	estuaria, rivieren, allerlei meren en plassen, slikken, stranden, polders, schorren, weilanden, geploegde akkers, stoppelvelden	spaarbekkens, dokken, havens, vuilnisbelten, stedelijke omgeving	vervuild water; akkers met hoge vegetatie		Birdguides Ltd 2006

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen verstoring (bv. door wandelaars op stranden) op < 75 m van foeragerende of rustende vogels	landbouwactiviteiten (bv. ploegende tractor) op ≥ 25 m van foeragerende of rustende vogels	herhaalde of langdurige verstoring (bv. wandelaars op stranden) op < 75 m van foeragerende of rustende vogels		Krijgsveld et al 2004; Decleer 2007

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habittatypen/ Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.. Brussel; INBO.

Birdguides Ltd 2006. Birds of the Western Palearctic Interactive 2.0. Skylark Associates Ltd.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

6.2.23 Tafeleend - Aythya ferina

beschrijving

De Tafeleend is een middelgrote duikeend met een korte staart, een vrij lange hals en een lange snavel die overgaat in een schuin voorhoofd, zodat het kopprofiel driehoekig is. Het mannetje heeft een roestbruine kop, zwarte borst en anaalstreek en grijze rug en flanken. Het oog is rood, de snavel met donkergrijze basis, blauwgrijs middenstuk en zwarte top. Het vrouwtje is bruingrijs met iets grijzere rug en flanken. De snavel is dofgrijs met zwarte top. In de vlucht is een vrij egaal grijze bovenvleugel zichtbaar.

habitat

De Tafeleend is een broedvogel van grote vijvergebieden en opspuitterreinen. Er hoeft voor deze soort niet echt veel randvegetatie voor te komen. Tijdens het broeden ziet men enkel het mannetje. Vanaf het uitkippen van de eieren is het vrouwtje met haar toom kuikens in open omgeving goed waarneembaar. 's Winters zit deze soort op rivieren, kanalen, dokken en grote waterplassen. Foerageren gebeurt 's nachts op kleinere plassen en kanalen waar de soort overdag niet of nauwelijks te zien is. Ze duiken tot op een diepte van 2 meter naar allerlei plantaardig of dierlijk materiaal, maar er wordt ook gegrondeld.

verspreiding

Het broedareaal strekt zich uit over heel Europa met het grootste deel van de populatie in een band van West-Europa tot in Rusland. In Vlaanderen is de Tafeleend een vrij talrijke broedvogel (600 tot 800 paren), met enkele kernen in o.a. het Vijvergebied Midden-Limburg, het Antwerpse (Blokkersdijk, De Kuifeend) en de Dijlevallei. De Tafeleend overwintert van Noordwest-Europa tot in Noord-Afrika. De grootte van de Vlaamse winterpopulatie kan aanzienlijk variëren van winter tot winter (maxima tussen 10.000 en 25.000 ex.). Vooral de Zeeschelde tussen Gent en Zandvliet is de voorbije 10 tot 15 jaar geëvolueerd tot een internationaal belangrijk overwinteringsgebied (tussen 5.000 en ruim 13.000 ex.). Andere gebieden waar de 1%-norm zeer regelmatig overschreden wordt zijn het rivierengebied te Mechelen-Willebroek-Lier en de Gentse kanaalzone (vooral in strenge winters).

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	allerlei kleinere en grote waterplassen, rivieren	dokken, kanalen	vervuild water		Adriaens et al 2007
Habitatkwaliteit	Diepte	uitgestrekte ondiepe zones: < 2,5 m diep over ≥ 50 % van het open water	iets dieper water: < 4 m diep over ≥ 50 % van het open water	te diep water: ≥ 4 m diep over ≥ 50 % van het open water		Cramp 1980

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen verstoring op < 300 m van foeragerende of rustende vogels	enige verstoring (bv. watersport) op beperkte, open delen van grote waterplassen, waarbij andere, luwe delen met weinig golfslag voorbehouden blijven voor de soort	herhaalde of langdurige verstoring (bv. watersport, landrecreatie op oevers) op < 300 m van foeragerende of rustende vogels		Krijgsveld et al 2004

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habittatypen/ Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.. Brussel; INBO.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

6.2.24 Waterrietzanger - Acrocephalus paludicola

beschrijving

De Waterrietzanger lijkt op de algemenere Rietzanger maar heeft in tegenstelling tot deze laatste een duidelijke, smalle, gele kruinstreep, twee duidelijke, geelbeige banden over de mantel en zwaardere, zwarte strepen op de bovendelen. Typisch, net als bij de Rietzanger, is het silhouet tijdens de zang, namelijk met omlaag gerichte staart en uitgestrekte hals. Beide geslachten zijn identiek. De adulte vogel heeft een fijn gestreepte borst en flanken; bij de juveniele vogel zijn deze ongestreept. De Waterrietzanger zingt voornamelijk 's avonds, meestal in zit, zelden in korte zangvlucht, waarbij de zang doet denken aan een slaperige Rietzanger.

habitat

De Waterrietzanger prefereert open, voedselrijke moerasgebieden, rijk aan natte zeggenvegetaties en mossen. Het doortrekhabitat in Vlaanderen bestaat uit allerlei types moerassen gedomineerd door lage zeggen- en pitrusvegetaties.

verspreiding

De Waterrietzanger is één van de meest bedreigde broedvogels in Europa. De broedgebieden die het dichtst bij Vlaanderen liggen, zijn gelegen in Duitsland, Polen, Rusland, Litouwen en Wit-Rusland. De soort overwintert in West-Afrika, ten zuiden van de Sahara, van Senegal en Mali tot in Ghana. In Vlaanderen is de Waterrietzanger een doortrekker in zeer klein tot klein aantal, vooral in het najaar vanaf eind juli tot in september met een piek half augustus tot begin september. In april-mei en oktober is de soort zeldzamer. De soort wordt vooral waargenomen in de provincies West-Vlaanderen (o.a. havengebied van Zeebrugge) en Antwerpen (bv. Lier-Anderstadt, natuurreservaat Mechels Broek). Gericht en gestandaardiseerd onderzoek is aangewezen om de leemte in de kennis over de belangrijke trekroutes en pleisterplaatsen van deze bedreigde soort in Vlaanderen weg te werken.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	ondiepe moerassen gedomineerd door lage zeggen- en pitrusvegetaties; oevers van rivieren en sloten met veel zeggen, Lisdodde en Riet	rietvelden, wilgenstruweel langs water, schorren	open water met weinig of geen vegetatie		Cramp 1980; Van Hove et al 2007

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	beheer	Creëren van (extra) geschikte habitats voor de soort; opzetten van degelijke monitoring (vooral d.m.v. systematische en gestandaardiseerde ringvangsten)	behouden van geschikte habitats; opzetten van degelijke monitoring (vooral d.m.v. systematische en gestandaardiseerde ringvangsten)	geen specifieke aandacht voor geschikte Waterrietzangerhabitats; geen systematische monitoring		Van Hove et al 2007

Literatuur

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Van Hove, D; Adriaensen, F; Matthysen, E; 2007. Actieplan voor de Waterrietzanger in Vlaanderen. Antwerpen; Universiteit Antwerpen.

6.2.25 Wintertaling - Anas crecca

beschrijving

De Wintertaling is onze kleinste grondeleend. Het mannetje is overwegend grijs met een kastanjebruine kop, een groen masker, een opvallende zwartgele anaalstreek en een horizontale witte band over de zijkant. Het vrouwtje is volledig donkerbruin. In alle kleden is in de vlucht een groene spiegel te zien met daarboven een witte vleugelstreep.

habitat

Naast open polder-, meersen- en slikgebieden komt de Wintertaling 's winters ook in meer beschutte moerassen en moerasbossen, alsook op opspuitterreinen voor. Vooral in het broedseizoen verkiest de soort meer beschutte, soms kleine moerassen of rijk begroeide vijvers. Het is een grondeleend die meestal in de bovenste slijklaag zeeft naar dierlijk voedsel. Hierdoor is de soort zeer kwetsbaar voor botulisme. Broedgevallen worden doorgaans aan de hand van de aanwezigheid van mannetjes en/of vrouwtjes tijdens de broedperiode vastgesteld. De vrouwtjes met kleine jongen worden weinig waargenomen door hun verborgen levenswijze.

verspreiding

Het broedareaal strekt zich uit van West- en Noord-Europa tot Oost-Siberië. De Europese vogels overwinteren van West-Europa tot in Noord-Afrika. In Vlaanderen broeden naar schatting 500 tot 600 paren, hoofdzakelijk in de Kempen en in het Scheldebekken in de driehoek Antwerpen-Dendermonde-Mechelen. In de westelijke helft van Vlaanderen is de Wintertaling een schaarse broedvogel. In Vlaanderen overwinteren doorgaans enkele tienduizenden Wintertalingen (20.000 tot 40.000 ex.). De grootste aantallen komen voor op de slikken en in de schorren langs de Zeeschelde tussen Zandvliet en Gent (met af en toe meer dan 20.000 individuen). Ook overstroomde graslandgebieden (Blankaartgebied, IJzerbroeken, Bourgoyen-Ossemeersen) en havengebieden (Zeebrugge, Gentse kanaalzone) kunnen hoge aantallen herbergen.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Biotoop	poldergraslanden met veel sloten, natte meersen, slikgebieden, allerlei moerassen en moerasbossen, getijdengebieden, estuaria, allerlei ondiepe plassen met veel vegetatie aan de randen	grote en diepere plassen (bv. spaarbekkens)	snel stromend water; diep, zeer open water met veel golfslag; vervuild water		Adriaens et al 2007; Cramp 1980

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Diepte	uitgestrekte ondiepe zones: < 25 cm diep over ≥ 50 % van het open water tijdens de winter	uitgestrekte ondiepe zones: < 25 cm diep over ≥ 50 % van het open water tijdens de winter	te diep water (enkel geschikt als rustplaats): ≥ 25 cm diep over ≥ 50 % van het open water tijdens de winter		Owen et al 1986
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen verstoring op < 100 m van foeragerende Wintertalingen	weinig of geen verstoring op < 100 m van foeragerende Wintertalingen	herhaalde of langdurige verstoring (watersport, landrecreatie op oevers) op < 100 m van foeragerende Wintertalingen		Krijgsveld et al 2004

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habittatypen/ Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.. Brussel; INBO.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Owen, M; Atkinson-Willes, GL; Salmon, DG; 1986. Wildfowl in Great Britain. Cambridge; University of Cambridge.

6.2.26 Wulp - Numenius arquata

beschrijving

De Wulp is een grote steltloper met lange, gelijkmatig omlaag gebogen snavel. Het verenkleed is grijsbruin gevlekt en gestreept, met in de vlucht een opvallende, witte rugwig. De roep is een ver dragend, weemoedig 'koer-li'.

habitat

De soort broedt in Vlaanderen vooral in cultuurgraslanden, maar ook in haar oorspronkelijke broedbiotoop (vochtige heide- en veengebieden) is ze nog goed vertegenwoordigd. De Wulp overwintert vooral op akkers en weilanden, maar ook op vlakke stranden en in slik- en schorgebieden. Ze brengen de nacht door op gezamenlijke slaapplaatsen, bij voorkeur gebieden met voldoende ondiep water (natte graslanden, schorren, opgespoten terreinen,…) en rust.

verspreiding

Het is een broedvogel van de gematigde en boreale klimaatzones in Europa. Het verspreidingsgebied is vrij aaneengesloten ten noorden van België, maar sterk verbrokkeld in Zuidwest- en Midden-Europa. In Vlaanderen is de Wulp een vrij talrijke broedvogel (500 à 600 paren), vooral in de Kempen. De soort is tevens een doortrekker en wintergast in vrij klein tot vrij groot aantal (tot 6000 à 8000 ex.). De belangrijkste overwinteringsgebieden situeren zich in de Kustpolders.

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	slikken, schorren, stranden, akkers, weilanden; [slaapplaats]: natte graslanden, ondiepe, open moerassen	slikken, schorren, stranden, akkers, weilanden; [slaapplaats]: natte graslanden, ondiepe, open moerassen	gebieden met hoge, dichte vegetatie; [slaapplaats] diep water		Adriaens et al 2007

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	Diepte	talrijke ondiepe plaatsen: 3 - 9 cm diep verspreid over ≥ 50 % van het wateroppervlak	talrijke relatief ondiepe plaatsen: 9 - 15 cm diep verspreid over ≥ 50 % van het wateroppervlak	te droge (< 3 cm diep) of te diepe (≥ 15 cm diep) plaatsen verspreid over ≥ 50 % van het wateroppervlak		Rippe & Dierschke 1997
Habitatkwaliteit	oppervlakte	op slikken: ≥ 3 ha slik met ondiep water per exemplaar	op slikken: 0,5 - 3 ha slik met ondiep water per exemplaar	op slikken: < 0,5 ha slik met ondiep water per exemplaar		Rippe & Dierschke 1997; Cramp 1980
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen verstoring op < 300 m van foeragerende vogels; weinig of geen verstoring op < 500 m van vogels op hoogwatervluchtplaats; geen verstoring van passerende vliegtuigen op < 900 m hoogte;	weinig of geen verstoring op < 300 m van foeragerende vogels; weinig of geen verstoring op < 500 m van vogels op hoogwatervluchtplaats; geen verstoring van passerende vliegtuigen op < 900 m hoogte;	herhaalde of langdurige verstoring (vb. wandelaars, honden,…) op < 300 m van foeragerende vogels; herhaalde verstoring (vb. waterrecreatie) op < 500 m van vogels op hoogwatervluchtplaats; herhaalde verstoring van passerende vliegtuigen op < 900 m hoogte;		Krijgsveld et al 2004

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habittatypen/ Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.. Brussel; INBO.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Rippe, H; Dierschke, V; 1997. Picking out the plum jobs: feeding ecology of Curlews in a Baltic Sea wind flat. Marine Ecology Progress Series 159: 239-247 http://www.intres.com/articles/meps/159/m159p239.pdf

6.2.27 Zilvermeeuw - Larus argentatus

beschrijving

De Zilvermeeuw is een grote meeuw, met twee ondersoorten (L. a. argenteus en L. a. argentatus) en nogal wat regionale, uiterlijke variatie. De bij ons broedende ondersoort argenteus (West-Europa en IJsland) heeft in volwassen kleed zilvergrijze bovendelen en doorgaans roze poten. De snavel is geel met een lichtrode vlek op de ondersnavel; de iris is lichtgeel. Jonge vogels zijn tijdens hun eerste levensjaar overwegend bruin, met kenmerkende, bleke binnenste handpennen, die een bleek 'venster' vormen in de bovenvleugel. De staart is vuilwit met bruine vlekjes en een donkerbruine, subterminale band. In de volgende levensjaren wordt het bruine kleed geleidelijk vervangen door grijze en witte veren; het volwassen kleed wordt verkregen na 4 à 5 jaar.

habitat

Zilvermeeuwen nestelen zowel langs rotskusten als in meer zandige kustgebieden. Hoewel ze in gemengde kolonies met Kleine mantelmeeuw voorkomen, verkiezen ze doorgaans plaatsen met iets hogere en ruigere vegetatie dan Kleine mantelmeeuwen. De laatste decennia wordt meer en meer ook op daken en in het binnenland gebroed. Buiten het broedseizoen concentreren Zilvermeeuwen zich vaak op plaatsen met veel menselijk afval, zoals vuilstortplaatsen, fabrieksterreinen, havens en stedelijke gebieden. Ze foerageren echter ook vaak in landbouwgebieden, langs de kust en op zee (vaak achter vissersschepen). Ze hebben een zeer opportunistische voedselkeuze en eten zowat alles.

verspreiding

Het broedareaal van de Zilvermeeuw strekt zich uit langs de kusten van Noordwest-Europa, met het zwaartepunt in Groot-Brittannië, de Scandinavische landen, Duitsland, Nederland en Frankrijk. In West-Europa is de broedpopulatie de voorbije decennia sterk toegenomen, hoewel er recentelijk in de noordelijke kolonies een afname plaatsvond. In Vlaanderen bevinden de belangrijkste broedgebieden zich in de voorhaven van Zeebrugge (maximum 1.986 broedparen in 2004) en in Oostende (maximum 321 paren in 2004). In Oostende wordt uitsluitend gebroed op daken van gebouwen. In het binnenland gaat het voorlopig over kolonies van slechts enkele paren. De Vlaamse broedvogels en hun nakomelingen overwinteren voornamelijk langs de Belgische en Noord-Franse kusten en in het Nederlandse Deltagebied. De soort overwintert in België in vrij groot tot groot aantal. Lokale overwinteraars worden aangevuld met exemplaren van de ondersoort argentatus, die dan voorkomt in klein aantal, vooral aan de kust (bv. haven van Oostende).

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	biotoop	stranden, slikken, schorren, landbouwgebieden; allerlei grote en kleinere waterplassen; estuaria, rivieren	stedelijke omgeving, vuilnisbelten, haventerreinen, fabrieksterreinen; spaarbekkens, kanalen, havendokken	bossen, bosrijke gebieden; sterk vervuild water		Adriaens et al 2007; Cramp 1980

Criterium	Indicator	A - goed	B - voldoende	C - gedegradeerd	opmerkingen	Referentie
Habitatkwaliteit	verstoring	weinig of geen verstoring op < 50 m van foeragerende vogels; weinig of geen verstoring op of rond slaap- en hoogwatervluchtplaatsen	weinig of geen verstoring op < 50 m van foeragerende vogels; enkel lichte recreatie (wandelen, fietsen,…) in de wijde omgeving van slaap- en hoogwatervluchtplaatsen	herhaalde of langdurige verstoring (wandelaars, honden,…) op < 50 m van foeragerende vogels; herhaalde verstoring (vb. waterrecreatie) op of rond slaap- en hoogwatervluchtplaatsen		Krijgsveld et al 2004; Adriaens et al 2007

Literatuur

Adriaens, P et al. 2007. Vogels Bijlage 1 Vogelrichtlijn en belangrijke trekvogels. In: Decleer, K [red.]; Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee. Habittatypen/ Dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2007.01, Brussel, pp. 421-519.. Brussel; INBO.

Cramp, S; 1980. Birds of the Western Palearctic. Oxford; Oxford University Press.

Krijgsveld, KL; van Lieshout, SMJ; van der Winden, J; Dirksen, S; 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie Vogelbescherming Nederland.

Lijst van tabellen

Tabel 1 Overzicht van de soorten opgenomen in dit rapport..... 10
Tabel 2. Overzicht van alle indicatoren samen vermeld in de LSVI-tabellen..... 16
Tabel 3. Eindbeoordeling van de lokale staat van instandhouding van een soort. 23